

BARCELONA, 1884

OCTUBRE, NOVIEMBRE Y DISEMBRE

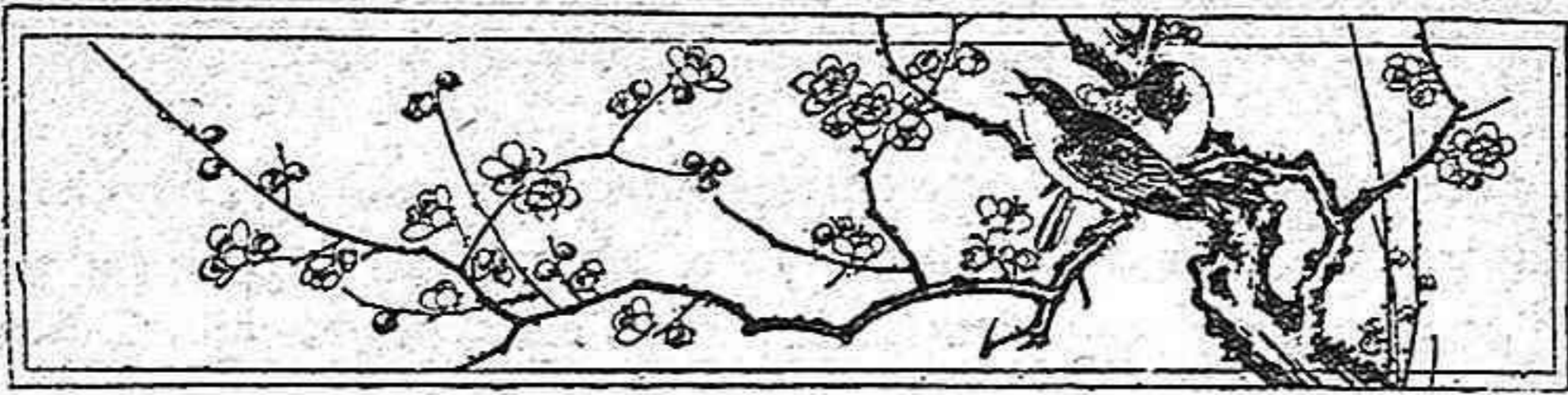
L' A V E N S

LITERARI * ARTISTICH * CIENTIFICH

REVISTA QUINZENAL IL-LUSTRADA

Roumanille

LOS FELIBRES PROVENSALES

ROUMANILLE Y AUBANEL

En Roumanille, de Saint-Rémy, es considerat com lo pare del renaxement provensal contemporani. Desde l'any 1847 en que publicá la seva primera colecció de poesias, *Margarideto*, fins avuy dia, ha sigut constant adalit del provensalisme literari. Establert á Avinyó, y habent trovat desde 'ls primers temps dos colaboradors de mérit, com en Mistral y en Aubanel, en 1855 va comensar la publicació d' un almanach, que ab lo títol de *Armana Provençau* segueix sortint encara. Avans, al esclatar la revolució del 48, com á bon llegitimista, havia posat la llengua renovada al servey del pretendent al trono, y en lo periódich *La Commune*, va tronar en provensal contra tot lo que feya olor de revolucionari. Desde llavoras no ha deixat may de publicar alguna cosa, encara que no molta, en vers y en prosa, coleccionantho en petits volums, entre 'ls que citarem *Oubreto en vers*, *Si conte provençau*, *li Cascareleto*. En ells s' hi trovan composicions de diversos tons, desde las que volen eternir á las que pretenen fer riure. Lo llenguatge en totas ellas es bastant triat, podentse assegurar que en Roumanille es un dels que mes ha contribuhit á la reconstrucció del que avuy usan los escriptors de Provensa.

Si un llegeix las apologias y judicis crítichs que en faciscles y revistas han publicat altres provensals s' afigura que en Roumanille es un poeta de primera forsa. Quan, empro, s' agafan sas obretas y se las examina, la ilusió desapareix en grant part. La gran figura baixa fins al nivell de moltas altrás; si en los quèntos en prosa s' hi descubreix un assumpto gastat en la major part, en las poesias s' hi

nota mes artifici que sentiment verdader. En resúmen, donchs, en Roumanille es un escriptor correcte, que no ha produhit cap obra de gran alé, però que pot aspirar á la gloria d' haber sigut l' inicia-

Aubanel

dor del actual renaxement literari provensal, per mes que altra cosa diguin los apologistas y crítichs de la seva terra, membres tots de la gran societat de elogis mútuos, que inventada en lo mitjorn de Fransa, ha traspasat los Pirinéus, prenent aquí la forma de companyia de traficants d' englantinas.

La mateixa societat de elogis mútuos ha empleat molt paper ocupantse d' en Aubanel, que realment, com á poeta, es dels que mes val dels provensals. Si algú 'l sobrepuja es sols Mistral. Las composicions *li Fabre* (los forjadors), *la Venus d' Arles*, *lou Bal* y altres y altres que ó están encara dispersas en periódichs y revistas ó coleccionadas en *La Mióugrano entreduberto*, revelan una verdadera personalitat artística. En moltas de sas poesias lo sentiment es romántich y la vestidura clássica.

Aquesta circumstància se nota principalment en lo drama pastoral *Lou Pan dóu pecat*, representat á las festas llatinas de Montpeller de 1878. Lo fondo del drama es l' adulteri, los personatjes sols los necessaris, espos, esposa y amant. Las criaturas del matrimoni no diuhen una sola paraula, però contribuheixen á la impressió escénica. Los criats, testimonis del final trágich, no diuhen mes que mitja dotzena de paraulas. Los sentiments que á tots impulsan, son los del drama de capa y espasa, però la expressió está inspirada per los trágichs grechs. La escena en que l' espos, pages enamorat de la terra que travalla tot lo dia, sorprend á la esposa dinant á l' hostel ab l' amant y se n' emporta los restos del banquet, lo pa del pecat, pera donarlos á las criaturas y 'l final acaba ab la mort de la esposa que 's clava lo ganibet al cor, ab lo qual encara no 's desarma la furia gelosa del espos, es, al nostre entendre, de lo mes granat que ha produhit la literatura provensal. Dificilment lo mateix Mistral lograria fer res semblant.

En Aubanel te encara, segons sembla, algunas obras inéditas, y fou dels primers que s' associaren á la renaxensa literaria de son pais, que avuy vegeta encongida y faltada d' ideals, lo mateix que voldrian molts dels que van iniciar ó mangonejar lo renaxement catalá.

X.

LLUIS ROUMIEUX

Es l' home de caràcter mes igual que he conegut.

Quan vaig intimar ab ell,—era l' any 1869 y las vississituts políticas m' havian tret d' Espanya,—tot li anava vent en popa. En la forsa de la edat, casat ab la simpática Delfina, ab quatre criaturas de las quals ne sobrava una pera ser la representació de las Tres Gracias, ab los negocis en bona marxa, la seva casa de Bellcaire era un verdader paradís. Allí 's trobava lo que quasi may va junt; tracte de príncep y franquesa d' amich. Alló era una festa continuada. Al sortir de taula passavam al saló, y si 'l dinar habia sigut animat, mes animada era la vetllada. Quan s' alsava del piano la filla gran Anaïs, agafavan lo violí en Leon ó en Joan, y si l' un ó l' altre parava, era pera dar lloch á que la petita Mireyo, que ab prou feynas caminava, nos cantés la *Magali*, acompanyantse ella mateixa ab sas manetas que encara no agafavan tres teclas, ó perquè ell habia improvisat una cansó en obsequi nostre ó ab motiu de qualsevol incident que 's presentava. Aquella casa per lo concorreguda semblava la Casa de la Vila, y en rigor ho era mes que la de debó per la llibertat afectuosa ab que tothom hi estava. Tot plegat s' animavan tots y tots plegats cantavan á coro lo *Maset de mestre Roumieux* ó la *Carmagnuolo*, que en Felix Gras habia dedicat á la gent de la nostra terra. Al endemá de la nostra arribada, ja ni 'ns recordavam de que poguessim anyorarnos.

Van passar alguns anys, y en una altra de mas anadas á Provensa vaig trovar aquella casa tota cambiada. Ell vivia á Montpeller en una *chambre garnie*, y ella estava á Nimes ab la Mireyo. Lo noy gran corria pel mon, y 'l petit feya 'l servey militar á la Argelia, ahont també hi era la Anaïs, casada ab un alt empleat del Banch. Los

negocis habian anat malament, y 'l Felibre treballava en la correcció de probas d' una impremta. Si s' hagués tractat d' un altre hauria evitat quedarme á Montpeller. Tractantse d' ell vaig deturarmhi espressament. S' havia perdut lo tracte de príncep, pero 's conservava la franquesa d' amich. Vam dinar en un restaurant modest, pero ab la mateixa alegria d' altrás épocas. Las faltas de la cuyna, los descuits del mosso, l' abigarrament de la concurrència, donavan peu al nostre home pera cansonetas y acudits en forma de quartetas ó quintillas. Inútil es dir que al ser á postres, tots los concurrents estavan ja al voltant nostre y tots plegats responian á las coplas de la *Carmagnuolo* ó del *Maset*, que entonava alegrement lo nostre poeta.

En mas darreras visitas l' he trobat instalat en la *Ville di Felibre*, tocant á Montpeller, igual, exactament igual, que en sa casa de Belcaire, y en sa *chambre garnie*.

Quan un caràcter resisteix tals probas, be pot assegurar-se que es un caràcter igual. En Roumieux com á home es lo retrato fidel de en Roumieux poeta. Lo negociant en fusta ó 'l corrector de probas d' impremta es lo meteix Felibre de la *Tourmagno*. Es lo geni de la alegria, de la facilitat, de la delicadesa. De vegadas vol mirar la societat ó 'l mon per lo cantó serio, y sens adonársen, resol la qüestió mes árdua ab un acudit gracios ó un pensament delicat. Tot sovint ha intentat entrar en lo terreno de la sátira, pero al tocarla, sino li ha tret la amargor, li ha tret lo verí. No es que no tingui molta intenció, sino al contrari; es que 'l seu modo de fer y de dir es tan natural, tan fácil, tan alegre, que quan mes enfonsa la estisora en la carn del satirisat, aquest se creu que sols li ha fet una esgarrinxada.

En Roumieux te ja anys,—va neixer lo 26 de Mars de 1829,—y no obstant es sempre jove. Escriu desde noy, y las sevas obras tenen la mateixa expontaneitat que 'l primer dia. «Lo vostre geni—li deyan fa poch—ni envelleix ni envellirá jamay.»—«No es lo geni;—va respondre ell promptement,—sols una cosa no envelleix ni envellirá may en mí, y aquesta cosa es lo cor.» De segur que va dirho en una quarteta.

Perqué lo nostre felibre parla, si vol, en vers; tanta es la facilitat que hi té. Basta obrir *La Rampelado*, colecció de sas poesias, pera adquirirne lo convenciment. May s' ha casat cap amich seu que ell no li dediqués un epitalami, ni ha passat cap Nadal que ell no es-

crigues unas quantas cansóns; may ha sortit de casa seva que no descrigues sas impresiós en vers. Per aixó la colecció es tan variada y de las pocas de poesias que un llegeix del cap fins á la cua, *La Jarjaiado*, poema cómich-heroich, es una proba mes de la facilitat

Lluís Roumieux

y bon humor del poeta. Las sevas comedias, — també n' ha fet varias, — especialment *Li dos lèbre* y *La Bisco*, son tan fácils y delicadas com sas poesias y descripciós.

En Roumieux pren part activa en lo renaixement provensal desde son comensament. Quin paper hi representa? Al respondre á aquesta pregunta, tal volta molts s' esgarrifarán, puig que en la nostra

opinió ell es, pera no dir l' únich, lo qui millor lo sintetisa y representa. Lo moviment felibrench no és fill de cap ídea trascendental ni 's proposa res d' importància social directa. Los felibres viuhèn en una comarca ahont creix lo cep y la olivera y ahont lo sol escalfa, y al reparar que 'l poble parla allí encara los restos d' una llengua sonora de gran passat poétich, van refer mes ó menys exactament aqueixa llengua y en ella cantan la naturalesa meridional que entreveuhèn. «Lo sol los fa cantar,» com ells diuhèn, y cantan com las cigalas ó com los aucells «que trovan llur niu bell,» com diu lo lema que ha adoptat per divisa lo nostre felibre. Jamay han tingut cap aspiració á cambiar de posició. Per' ells, lo mateix que pera lo francés mes francés del Nort, la Fransa es la nació perfecta y París lo cervell del mon; per' ells la organisació francesa es la organisació modelo y la llengua que á Fransa 's parla la reina de totas las llenguas. La dicha de pertanye á una tal nació completa llur felicitat y aumenta llur natural alegria. Lo moviment felibrench, donchs, te com condicions características, la alegria, la facilitat, la delicadesa: es á dir, las condicions que caracterisan al nostre poeta.

Per aixó es que quan en Mistral ab to misteriós y ab veu inflada nos diu: «Ay! si 'm poguessiu entendre! ay! si 'm volguessiu seguir!» no consegueix mes que fernos somriure. Qué es lo que hem d' entendre? Ahont l' hem de seguir? Prou l' hem entés desde 'l primer dia! Prou l' hem anat seguint! Y, ahont nos ha portat? A proclamar aquest any, á la festa dels Felibres de París, que la conquesta de Provensa per las armas del Nort, no va ser tal conquesta, sino una unió expontánea y lliure; á dir al davant de tota Fransa que los provensals son los mes sumisos de sos fills y que acceptan ab entussiasme lo lloch secundari que se 'ls concedeix. Y per' aixó parlava ab to misteriós y ab veu inflada? No hi ha dupte que en Roumieux cantant sempre y cantantho tot, inspirantse en lo sol, en las oliveras, en las costums, en las romerias, en las *farandolas*, en la *tarasca*, en las *pegoulados* y en tot lo que se li presenta á la vista; entussiasmantse ab París, quan vá París, y ab Barcelona, Madrid, Génova ó Argelia; quan los seus negocis ó aficions lo portan á visitarlas; trovant sempre «'l seu niu vell» y 'l seu *Maset* inmillorable, es lo genuhí representant d' aqueix moviment alegre y sens trascendencia que van comensar fa alguns anys los felibres.

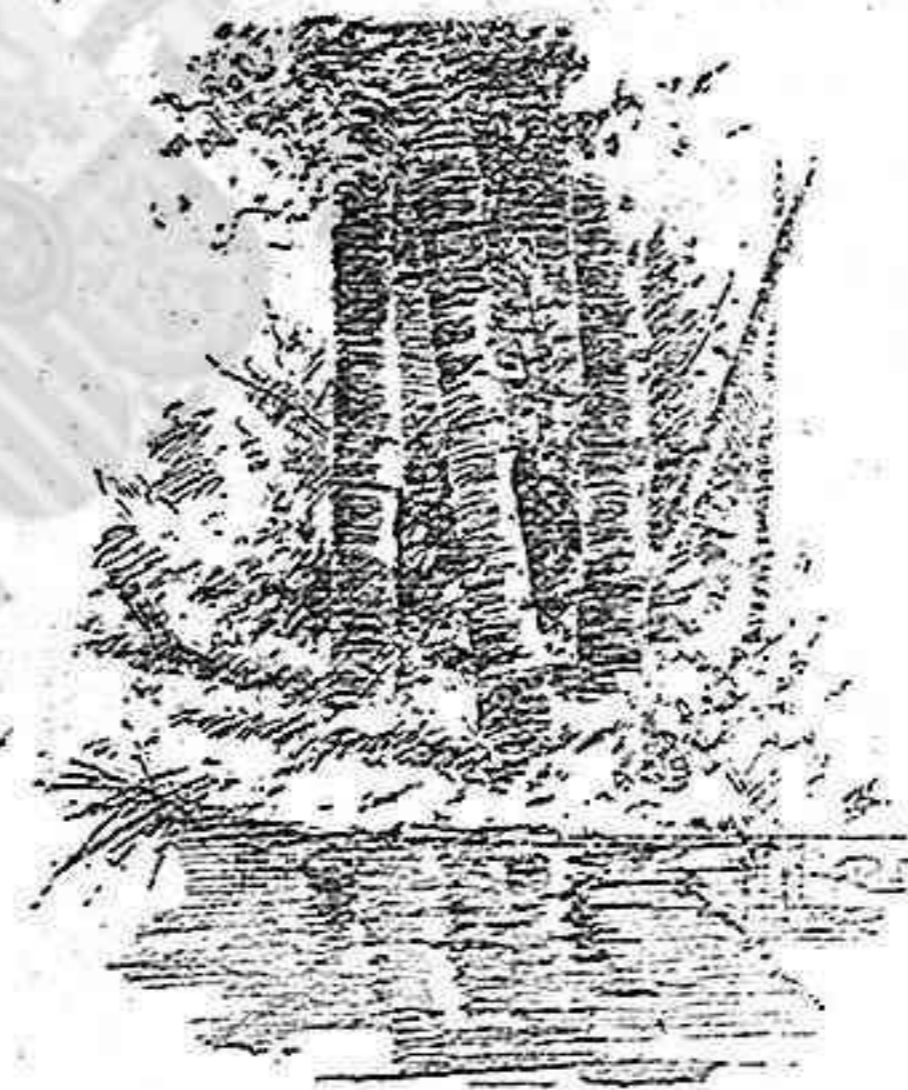
No 'ns havem proposat escriure una biografia ni donar un catàlech de las innumerables obras d' en Roumieux. Debiam dir algu-

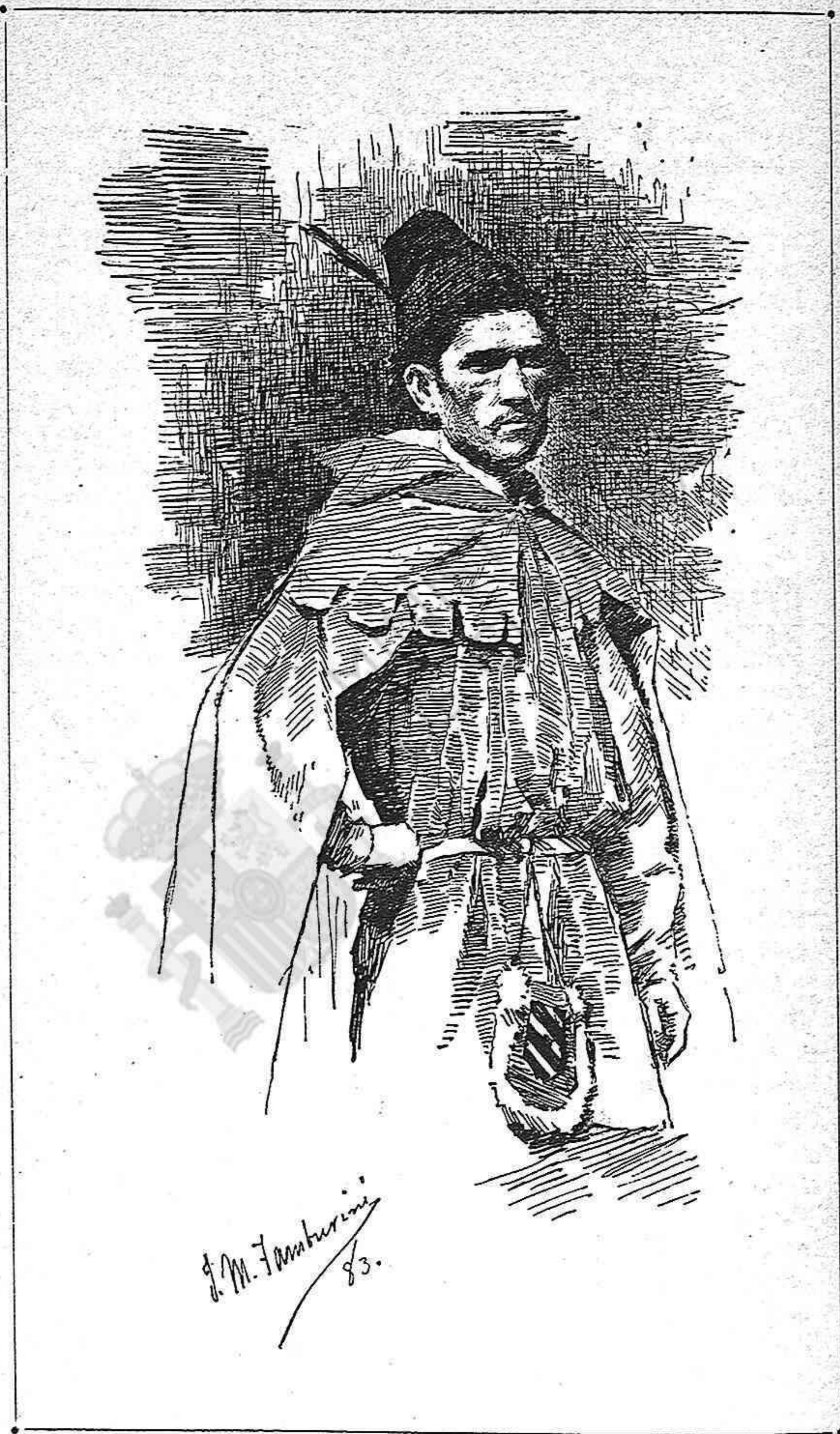

na cosa de tal felibre y ho habem cumplert. Pera acabar farem notar que en Roumieux ha sigut objecte de molts distincions. Es *Majoral del felibrige*, *Maitre en Gay savoir*, membre de la Academia de Nimes y de las Societats pera l' Estudi de las Llenguas románicas de Montpeller y Arqueológica de Beziers, etc., etc. Sas relacions ab Espanya l' han fet comenador de Isabel la Católica, caballero de Carlos III, membre de la Academia de Bonas lletres de Barcelona y Vice-cónsul espanyol á Nimes. Últimament ha sigut nombrat oficial de la Corona de Romania.

Sobre en Roumieux y algunas de sas obras s' han escrit diversos estudis. S' han ocupat d' ell August Vincent, Mistral, Roumanille, E. Roussel, A. Monteil, G. Charvet, Alfons Roque-Ferrier, etc., etcetera. En general li fan justicia, y tots pintan al nostre felibre tal com es: lo millor dels amichs y 'l mes simpátich, alegre y fecundo dels poetas provensals.

V. ALMIRALL

UN BON PARTIT

ESCENAS DE CASA

I

En aquest Barcelona, una noya maca sempre te pretendents. A la Pepeta no l'hi mancava 'l seu, y no obstant de fer poch temps que hi tenia relacions, n' estava tan enamorada que potser la seva passió era mes ferma que no pas la del seu currutaco.

Aqueix desequilibri de voluntats que parexeria de mal ésser entre dos que de debó s' estimin, no era aixins ab ells, sino que encarre 'ls hi servia per tenir tot sovint certas questións per probarse l' un al altre la fermesa del seu amor.

En Cárlos deya que l' estimava molt y fins s' enfadava y volia fer la víctima dihent á la Pepeta que no 's refiava gayre del seu apreci. Aquesta, per única defensa tancava 'ls ulls, y commoguda l' hi responia molt baixet: Serás tu, ó ningú mes!...

Ella tenia divuyt anys, ell vintidos. Quinas edats mes tendres! Qualsevol fasse l' home y 's refihi dela experiencia que 'ls anys donan. Qui pogues ser com ells! S' apreciavan de debó; al menos tots dos ho deyan aixis; era la primera estimació y las donas asseguran que es la mes ferma.

La història de la seva coneixensa es curteta y sencilla; y sinó que va passar en un carrer de la ciutat semblaria talment un idili. La Pepeta tornava de la font; en Carlets s' esqueya passar en lo mateix moment que ella deixava 'ls cantis en lo pedris de la escaleta per reposar una estona. Lo jove á pesar de ser un senyoret y d' anar ab molta elegància, aixis que va adonarse d' aquella noya tan bufona, l' hi va semblar que l' hi venia set, y ab molt bon modo l' hi demaná si l' hi deixaria beure un trago d' aygua. Mentres anava bebent

se la mirava ab uns ulls de dolenteria que la pobre noya se 'n doná vergonya y 's torná tota roja. En Carlets, ó tenia poca trassa per beure á galet, ó fes que estava preocupat, que 's mullá tot lo devant de la camisa. Y tots dos rigueren y varen cambiar unas paraulas y s' en van dir moltes altres ab los ulls que ben segú totas devian voler dir lo mateix. Y 'l minyó en lloch de deixar lo canti sobre lo pedris, l' allargá á la Pepeta, haventhi entre 'l pendre y deixar cert contacte de dits y certa apretadeta que la noya torná á enrajolar y ell á mirársela ab mes picardia.

L' endemá á la mateixa hora la noya va pendre 'ls cantis y 's dirigí á la font; en Carlets ja feya estona que 's passejava amunt y avall del carrer, y com si fos de *pura pensa*, 's trovaren fentse desseguida la rialleta; y sense valdre 's de la excusa del beure, ja en Carlets l' hi comensá á parlar ab molt agrado y afició, y l' hi devia tenir tal lley de conversa, que ella no feya mes que riure posantse lo mocador devant la boca per dissimular. Quan al cap d' una estoneta 's despediren donantse las mans, com are es moda, ja se sabian lo nom un del altre.

II

Passat algun temps, la mare de la Pepeta, cansada de las estadas que la noya feya cada dia al anar á la font, y sapiguent per certas indirectas d' una vehina los amors de la seva filla, resolgué emprendre 'l *fulano* per dirni unas quantas. Ab aquesta idea baixá una tarde en lo precis moment que 'ls dos estimats s' estrenyian la ma per despedirse (potser feya mitj quart que se las tenian agafadas) y qui sap quan se las hagueran deixat anar, si no 'ls hagués sobtat la mare de la noya ab un crit que 'ls hi llevá las ganas de dirse res mes.

—Vosté, fassi lo favor d' escoltar quatre paraulas, si es servit; va dir á n' en Carlets, qui, mitj sofocat, mit fent *l' home*, s' aturá per escoltar, ó mes be, imaginant com s' en sortia d' aquell compromís.

La senyora Pepa se girá vers la seva filla, estenent ab afectació lo bras, y signant ab lo dit l' escala l' hi digué:

—Tu, cap á dalt; ja t' arreglaré jo, mes que pochs modos, ahont s' ha vist aquest descaro? Y vosté, afegí dirigintse á n' en Carlets que estava avergonyit y sufrint per lo que sofriria sa estimada, fassi 'l favor de no dirli res mes á la noya; que vostés los joves no mes van per broma y passatemps.

Y en Carlets revingut de la sorpresa l' hi contestá ab estudiant agrado:

—Escolti, senyora Pepa.

—Quí l' hi ha dit que 'm deya Pepa? preguntá desseguida ella.

—La seva noya.

—*Carat!* quina franquesa gastan! está be; digui, sí es servit, ja l' escolto; com hi ha mon m' agrada! ja l' hi torno á dir.

—Be, que hi ha cap mal? que es privat lo seu nom que no 's puga sapiguer?

—Ay! ay! y que 'n te de lletra menuda! no farem res, perquè 'm sembla que topa ab un altre tonta!... Cuyti, si 'm te de dir alguna cosa díguila aviat que la feyna m' espera á dalt.

—Dona, quin génit te; assosseguis. Y sobre lo que 'm deya, jo no penso fer cap mal enrahonant ab la seva filla.

—*Pues* sápigam que á mi no m' acomoda que ningú me l' entretin-ga, ni vull que tan jove comensi á donar greix al vehinat; perquè, gracias á Deu, la noya 'm te ara divuyt anys, y cap home se l' hi ha allargat de paraulas, m' entén? que la meya filla no es com mes de quatre noyas de avuy al dia, perquè no só d' aquellas mares que están encaterinadas ab las sevas fillas; perquè encare que la veja tan alta com jo, so capas, si no 'm creu, de girarli la cara d' un revés. Però, que no m' ha donat un que sentir; ab una mirada 'n te prou; mes por l' hi faig jo sense dirli res, que son pare ab las sevas prédicas; com es d' aquells homes que tot ho voldria arreglar ab paraulas, jo sempre l' hi dich: semblas lo doctor Llémana, ab tot entens; la familia vol rigor y cara de tres deus sempre. Que m' esplicarán á mi?... Per mor de vosté á casa nostre hem tingut rahóns.

—Si que 'm sab greu, senyora Pepa, cregui que jo 'n so ben ignorant.

—Ja veurá, vosté no 'm te de venir ab romansos, lo que l' hi dich, que aixis com son pare volia que deixés passar un quan temps per estar á la mira, jo no m' hi entés de *xiquitas* y he baixat per esquinsar la grua.

—Vol dir que l' ha esquinsada? á mi' m sembla que 's podrá tornar á afegir.

—Veyam; ella que provi tan sols de mirarli lo blanch dels ulls, que sino baixo y si no la sofoco, que 'm digui que no 'm dich Pepa.

—Que te por que no la ull-prengui?

—Ja l' hi he dit: vosté la sab molt llarga, y jo, gracias á Deu, so molt neta de clatell. Escolti que pot ser es estudiant?

—Si senyora; per servirla.

—Vegi, m' ho he pensat. Y per que estudia si 's pot sapiguer?

—Per enginyer.

—Per que diu?

—Per enginyer.

—Que es cosa de maquinária?

—De tot: obras, máquinas, moltes cosas, vamos.

—Ah si, es d' aquells que van ab las banderetas! Si, si, quan deyan que obrirían lo carrer que te de passar per aquí mateix, tinch present que n' hi havia un que prenia midas ab una beta.

—Oh, aquell devia ser un *capatás*.

—Que 'm vindrá á dir á mi? si l' hi deyan *Don Pepe*.

—Que te que veure que l' hi diguessén *Don?* devia ser castellá.

—Ja l' hi asseguro que 'n te de *palica*. Ver' aquí perque la Pepeta tot lo dia 'm parla de vosté: que es un jove tan elegant, que s' espressa tan be... y escolti, que es fill de Barcelona?

—No senyora, so de la part del Camp.

—Ah, ja... veu? á mi pels seus *andamis* m' havia semblat que era d' aquí mateix. Y 'ls seus pares deuen estarse al poble?

—No senyora, que es vila.

—Be, pel cas tot es hu: vol dir que s' está fora d' ells.

Y mentres conversavan aixis, se sentí una veu d' home que eixia del ull de la escala cridant: Pepa, Pepa, que hem de fer?

—Es lo meu marit, digué aquesta dirigintse á n' en Carlets, y tombantse desseguida contestá: Ja pujo; dona una mirada á alló, que no 's cremi. Y dirigintse á n' en Carlets, altre cop, afegí: M' en tinch d' anar que 'l sopar es á taula y aquell se despacienta. Vamos donchs, estiga bonet: m' he alegrat de coneixe 'l.

—Gracias; donga recados á la Pepeta.

—No, que la Pepeta no es del seu bras; vosté ja sabrá triarse una senyoreta; que m' esplicará á mi!

—Y si no n' hi ha de senyoretas tan macas com la seva filla.

—Que no s' ha burlat de ningú avuy? per aixó es dreta é igual, gracias á Deu; y també passa entremitj de las macas. Vamos ja veig que la noya te rahó: ella sempre 'm diu:—«Ay mare, m' agradaria que 'l sentís: l' hi dich que dona gust:»—Miri, l' anar avuy á la font l' hi ha costat un tip de plorar. Ben clar l' hi he dit: el que vulgui

alguna cosa, ja sab lo que te de fer. Bo! si que estariam frescos. A casa meva no passen *certas cosas*.

—Peró no la fassi plórar, dona! Rényim á mi.

—Que no pujas, Pepa? torná á cridar la mateixa veu ab to mes resolut.

—Ja fos la darrera!... esclamá la senyora Pepa; sopa y acabatho tot. Quin home! continuá dihent, mirant á n' en Carlets; en sent l' hora d' *aqueixa* no s' enten de romansos; vol la vianda á taula. Me 'n vaig, que are penso que deu voler amanir l' ensiam y en lo cetrill no hi ha ni una gota d' oli. Passihobé, passihobé.

Y al acte de anar á pujar la escala 's tombá per preguntar á n' en Carlets: Com ha dit que 's deya d' *alló* que vosté estudia?

—Enginyer.

—*Ingi...*? corran una mena de noms mes estranys que costa molt de tombarhi la llengua, (no, perquè si *ell* m' ho preguntava...) Ba, ja 'm fará entendre si no 'm ve la *espécie*.

—Dongui recados á la Pepeta, sent? l' hi digué en Carlets.

Y en lloch de tornarli la contesta, sentí com la senyora Pepa tot pujant l' escala se las havia ab lo seu marit qui, al últim, pareix que 's determiná á aixecarse de taula, y baixar á buscar la seva dona.

III

Lo senyor Joan era un home d' uns cinquant' anys, de bon regent encare, petit, grassó, catxassut y de bon génit.

Sens ésser egoista, procurava estalviarse tota classe d' amohinos y l' hi agradava viure tranquil ab la seva dona y la noya, gosant ditxosament del producte que l' hi donava l' obrador en el que hi feya anar dos telerets de perxer.

Com lo seu natural no tenia rasgos que 's rellevessin massa, essent passiu y ben avingut ab si mateix porque sabia pendre las cosas d' aquest mon ab conformitat, y no tenint tampoch grans passións ni grans defectes, casibé en dibuxant (y are que va per casa que es quan la semblansa resulta mes fidel) las líneas rodanxonas de la seva cara, é indicant una creuhera á la esquena formada per los elásticos, que á la vegada que aguantan las calsas, pareix que sostingan una panxeta de curva suau, encare que bastant destacada, quedará retratat ab quatre cops y casi be de *cuerpo entero*.

Ab lo indicat se compendrà que la seva vida anava fent anys sosssegadament sense donarse gran enuig, prenent ab paciència las aspresas de la seva muller, que era la que tot ho governava, ab uns crits, uns *rebufos*, y uns cops de génit tan promptes y tan encegats, que ab un altre home menos sufert que ell, mes de quatre vegadas 'ls *trastos* hagueran anat al ayre, vivint com gat y gos, aixis com are lo senyor Janet s' ho prenia á la fresca y quan coneixia que la *maror* mimvava, y que la dona ja s' havia esbravat prou, l' hi deya, dolentse dels seus arrebat:

—Pepa, tu no 'm vols creure; un dia ab aquestas enquimeradas que prens, te tocará un ayre y te ferirás de ple á ple. Tu ves cridant y fent lo sargento primer, que ja 'm tornarás la resposta.

Peró la senyora Pepa que era molt baladrera y molt ordinària, no se 'l escoltava ni 'n feya cas, bastant, per lo contrari que 'l seu home l' avisés per ella engrescarse cridant, en termes que l' hi arriava á fer por, perquè era dona de grans *fumillos*, de gran alsada y ab molts deixos d' haver trafiqueijat al mercat de Santa Caterina.

IV

A casa del perxer feya dias que si veyan preparatius que indicavan que s' acostava lo Sant del amo. L' emblanquinador ja estava llest de la cuyna y repasava ab color groch los escrostonats de las vigas del *recibidor*. La senyora Pepa 's despacientava perquè volia fer fregar las rajolas del pis, y netejar ab terra d' escudellas la fusta dels grahons del seu tros d' escala; però l' emblaquinador la tenia ab las mans lligadas, perquè no enllestia may.

La noya alterava lo curs de la setmana fent dissapte en lo dilluns, y anava, ab un mocador lligat al cap y unas faldillas vellas, d' un cuarto al altre, are ab l' estranyinador passantlo pel sostre, are ab los espolsadors donant surras á las cadiras, treyent tots los mobles de pollaguera y convertint la casa en un verdader encant. La seva mare la feya afanyar molt, tement lo que diria en Carlets lo dia que entrés á la casa y la trovés com un *malecon*.

Lo senyor Janet estava un poch amohinat; pel dia del seu sant s' havia convidat á dinar al jove que estava ab relacions ab la seva filla, y aixó l' hi esbullava 'ls cálcus que tenia fets respecte del marit que donaria á la Pepeta.

La seva dona y la noya no 'l deixavan ni respirar quan ell volia fer alguna insinuació molt tímida respecte al seu protegit, que era un fadrí del obrador que 'l tenia de criatura y l' hi semblava que era l' únich prou capás per fer anar los dos telers, avuy per demá que ell acluqués los ulls.

En Magí, que així 's deya lo minyó, també estava tristot y capficat veyent que la Pepeta l' hi feya lo sério; es á dir, pitxor que aixó, perquè ni se 'l mirava ni feya cabal d' ell, al revés d' avans, que l' hi contestava ab bona cara y un mitj riure ple de prometensas á qualsevulla pregunta que l' hi fes.

A pesar de que aquest jove no era dels mes aixerits, tenia l' instint que dona la estimació y sospità desseguida que la Pepeta estava enamorada d' un altre. Com era molt previsor, y ja de temps l' hi tenia posada la voluntat, desde 'l dia que va eixir fadrí, sense participar á ningú 'ls seus intents, aná estalviant la major part de la setmanada á fi de ferne un reconet per quan arrivés á casarse ab la noya del amo. Mes lo desvio que reparava en ella l' hi desbaratava 'ls seus pensaments y considerant perduda sa primera il·lusió no savia que fer, si variar de modo de pensar no casantse may, si deixar d' arreconar las catorse pessetas cada setmana y d' aquella hora endevant fer lo disbauxero per distreures, ó be, empendre resoltament un' altre minyona que fes per ell y casars' hi tan bon punt tingués las cosas arregladas, y donar d' aquest terme un xasco á la desdenyosa que havia burlat sos primerenchs amors.

La vigília de Sant Joan, lo seu amo, com de costum, lo convidá á dinar, y ell al acceptarho va dirse: no tirém res avant sense tenir una assentada ab la Pepeta. L' hi divulgaré tot; l' hi diré que la estimo mes que un altre, y un cop m' haurá sentit tal vegada l' enterneixi, y qui sab si se l' hi distreuré aquest encegament que 's veu que te.

L' endemá de bon matí, bo y mudat, s' en aná á donar los bons dias al seu amo. Lo senyor Janet trafiquejava per lo cuyna preparant lo dinar. La Pepeta no l' hi va fer cap mal paper, sinó que l' hi dirigí una pregunta al veure 'l, que á n' ell no l' hi agradá gayre.

—Ola Magí, l' hi va dir, que vas maco, alsa *amigo!* quan la teva promesa 't vegi.

Y lo pobre minyó, al sentir que l' hi parlava de la promesa, no sapigué com respondre, y ab uns ulls entre esbarats y eternits se mirava á la noya, volent donarnl' hi á entendre que sols ella era l' ena-

morada del seu cor. Però la Pepeta 's girá d' esquena per arreglar alguna cosa, y aquella mirada que tanta feyna havia de fer, se quedá perduda y esgarrada, topantli al clatell en compte de produhir l' efecte, anant de fit á fit als ulls á los quals ell la destinava.

Despres tragueren xacolate ab melindros, y mare y filla 'l convidaren ab molt agrado. Lo Magí, casi be havia perdut las ganas de refrescar; mes trovava tan bonich estarse prop de sa estimada, y, com de tots modos volia aprofitar la ocasió per enrahonarli, esperant que aquesta 's presentaria, aceptá l' obsequi, s' assentá, y posantse un mocador á la falda, prengué 'l xacolate compartint l' atenció entre la noya y 'ls melindros que sucava en la xicra tenint molt cuidado que no l' hi caygues cap gota en lo devant prisat de la camisa.

—Mira noy, l' hi digué 'l senyor Janet aixis que estigueren llestos de pendre xacolate; are mentres aquestas fan lo seu fet per allí dins, tu m' ajudarás aquí á la cuyna. Ja veurás, treute 'l gech, que te l' embrutarias per los fogons. Tu, Pepa, ves si tens un devantal ó qualsevol cosa per aquest xicot.

—Que 'l vols disfresar? digué la senyora Pepa tota admirada.

—Y si 's clava una llantia als pantalóns de dril, que dirás despres?

—Be, que te de fer?

—Cuyta, porta lo que 't demano; m' ajudaré á plomar los dos pollastres. Mira si bull la áygua, Magí, que 'ls escaldarém.

—Te, aquí 'l tens, va dir la senyora Pepa, quin modo de convidar.

—Aquest ja es de casa, eh noy?

En Magí lligantse al derrera las vetas del devantal que l' hi feya fer una fatxa bastant rara, somrigué buscant ab la vista á la Pepeta, com per assegurar-se de si confirmava lo dit pel seu pare.

Y lo pobre Magí anava d' una banda al altre fent lo que l' hi deya son amo, molt embrassat ab lo devantal que casi be no 'l deixava caminar, buscant eixir de la cuyna pera dir alguna coseta á la noya; mes encare no lograva entaular conversa no podia continuarla, ja perquè ella l' hi feya 'l desentés, ó perquè lo senyor Janet l' hi demanava alguna cosa. Y tot lo dematí lo passá encongít semblant un mamarratxo, sens lograr fer la declaració que tenia pensada.

V

En Carlets era un jove aixerit; per enamorar las noyas y engrescarlas era un alet dels que no 'n corrian gayres. La seva figura ayrosa y simpática; son enrahonar deseixit y atractívol captivava desseguida; y, com ni los seus anys ni l' estat de sa carrera l'hi permetian ni de lluny pensar en res de matrimoni, estimava á las fadrinas per pura expansió del seu cor sensible y enamoradis, y feya lo que fan molts joves de la seva edat, que si no 's poden casar se distreuen festejant.

La senyora Pepa estava verament enlluernada veyent que la seva noya enrahonava ab un senyoret, y somniava, com diuhen los castelláns *villas y castillos*, pensant en lo bon partit que havia arreplegat. Aixis es que, presumint de molt fina y astuta, tot era volguer enjoncar á ne 'n Carlets perquè fes parlar als seus pares. Un dia que com molts altres se va fer trobadissa á la escala; perquè 'ls amors de sa filla per sa tolerància egoista encare anavan d' *amagatotis*, es dir, fent ella lo desentés y deixant baixar cada tarde la noya á la escaleta á festejar; un dia, donchs, l' hi va dir á ne 'n Carlets:

—Miri, bona pessa, l' hi haig de dir una cosa.

—Diguin tantas com vulgui que tan á vosté com á la Pepeta may me canso de sentirlas.

—Es que es molt sério lo que l' hi vull dir; m' entén? Si senyor, ó vosté 's compromet y fa venir los seus pares, ó la noya no vull que baixi mes. Ja l' hi vaig dir lo primer dia, 'l que la pretengui ja sab lo que te de fer; que aixó de cansonejar y fer l' estaquirot á la porta no fa per casa meva.

Y en Carlets que sabia que 'ls seus pares no vindrian may ab aquest objecte, 's va comprometre treyent per fiador lo carinyo que tenia á la noya, demanant permis per entrar á la casa, y aconsellant que prenguessen paciència que aixis que la cullita del oli hagués terminat baixaria sa mare y que tot s' arreglaria á gust dels pares y á gust seu.

Tan satisfeta quedá la senyora Pepa de las seguretats que l' hi doná en Carlets, que ja 's veyia la noya promesa ab lo fill d' un hisendat, y volguent obsequiarlo, 'l convidá á dinar pel dia de Sant Joan.

De consegüent, per la Pepeta y per sa mare aquella diada era de gran satisfacció. Tot lo dematí 'l passaren ab gran alegria rebent las

visitas d' algunes parentas que venian á donar los bons dias al senyor Janet, y á qui la seva senyora, plena d' un orgull que s' esforava en dissimular, las hi feya sapiguer lo prometatge de sa filla, retrayant las bellas qualitats, caúdals y guapèsa del presuntiu gendre.

Y, al bo de la conversa sentian truncar á la porta; mare y filla 's miravan ab intencionada expressió y totas dugas s' alsavan per anar á rebre al desitjat promés. Però desgraciadament sempre s' equivocavan; un cop eran los seus fillols; després trucá un que s' havia errat de pis, y darrerament van ser los cegos que felicitavan al amo tocant americanas.

Ja eran dos quarts de tres de la tarde, y en Carlets encare no compareixia. La taula estava parada desde la una. Lo senyor Janet fri-sava, y per dos cops ja havia estat á punt de fer tirar los macarróns á la olla, mes la senyora Pepa s' hi havia oposat, y 'l pobre home que no gosava disgustarla, cedia y 's passejava de la cuyna al menjador esperant ab mes ánsia que ellas al ditxós promés.

La noya, desde 'l balcó guaytant amunt y avall, y cada quart que sentia tocar l' hi semblava una punxada que l' hi penetrés al cor fentli espurnar llágrimas dels ulls.

En Magí ja estava cansat de anar ab lo cap alt mirant los quadros del menjador y de la saleta y, com no mes havia pres xacolate tenia un *cori-mori* que l' hi feya fer uns badalls que talment semblava que s' entretingues fent ganyotas á las figuras de las estampas.

Y regnava un mal humor y unas pocas ganas d' enrahonar que contrastavan ab la alegria del dematí. La senyora Pepa no deya res, però 's veya que la professó l' hi anava per dins. Pareixia com si esperes que 'l seu marit obrís la boca per desfogarse ab ell y maltractarlo de qualsevol manera. Però 'l senyor Janet, que ab tants anys de viure plegats ja l' hi coneixia 'l gènit, callava, y tot lo mes que feya era *tocar l' ase* de tant en tant ficantse desseguida dintre la cuyna com aquell qui 's posa á soplutx.

Peró aixis que sentí tocar los tres quarts, agafá resolutament la paperina dels macarróns y apretantlos ab lo bras contra 'l pit duas ó tres vegadas, 'ls esmicolá fentlos cruixir sense pietat.

Despres los abocá tots á la olla y ab la cullera grossa 'ls remanava sense deixarne surar ni un.

Lo dinar fou trist, ningú deya res; de tant en tant se sentia lo drinch de las culleras topant ab los plats. Lo senyor Janet, que era home que no gastava compliments, turbava aquella solemnitat empassant-

se los macarróns ab uns xuclets mol poch armónichs. Y quan s' estigué llest de la primera posada, doná un gran suspir, s' aixugá lo front, y tirantse una mica enrera guaytá tothom y, com si vejes á n' en Magí per primera vegada, l' hi va dir:

—Que tal noy, eh? aixó retornaria un difunt. Son macarróns de Nadal; si bullen cinch minuts mes, los esguerro.

Y dirigintse á la seva dona, anyadí:

—Y donchs, ahont se deu haver ficat aquell *fulano*? sabs que conto jo? que potser s' ha cregut que dinavam á la francesa. Prou deu ser aixó, hi faria una jugesca.

—Si, á la francesa, contestá la senyora Pepa ab desagrado; partidas com aqueixa que no las fassi may mes, perquè aviat renyiriam.

—Potser l' hi ha sortit alguna ocupació, digué la Pepeta no gosant á mirarse sa mare.

—Mira, Pepa, continuá lo senyor Janet, saps que pots fer? los hi posas ab un plat á la voreta del foch y aixis quan vinga 'ls trovará calentóns.

—Calla ximple, deus voler que semblin secalls.

—Doncas, jo, aniria menjant lo demes y mentrestant l' esperaria.

—Está clar! com tu no mes pensas ab *aqueixa*... Quin home! jaho dich, no sabs de tractar ab personas de suposició. Ves que dirá ell!

—Corrent, no l' hi guardis res, á veure com s' ho pendrá; deurá dir: vaya una colla de farts que he ensopegat, ni guardarme 'l dinar.

—*Bueno, bueno*, respongué la senyora Pepa, no l' esperarém mes. Mira, noya, aixis que vinga ja l' hi pots dir, que 'ns ha donat un xasco que m' en recordaré tota la vida.

Y seguiren dinant; las duas donas ab una serietat y mal humor que casi be l' encomanaren á n' en Magí, que no gosava á alsar los ulls del plat ni menos donals' hi cap consol perquè també á n' ell lo mortificava que 's prengués tan interes per son rival.

Lo senyor Janet era l' únich que s' animava tot menjant, y l' hi venian ganas de dir cosas alegres; mes aixis que veyá aquellas caras tan *saturnas*, se reprimia, callava y no sapiguent com donar eixida á la seva satisfacció no estava may quiet en la cadira, alsava 'l cap, guaytant al sostre, ó 's quedava una estona ab la vista ficsa en cual-

sevol part, y aixis que l' hi acudia 'l ditxo, agafava desseguida la forquilla, prenia algun tall, y s' embrassava la boca per dissimular de qualsevol manera la rialleta que l' hi venia als llavis.

Y aquesta escena violenta durá fins á las postres; en lo moment que la senyora Pepa las posava á taula, se sentí ab certa violéncia trucar á la porta. Mare y filla cambiaren una mirada animadíssima exclamant á la vegada:

—Es en Carlets!

Y s' alsaren per anar á obrir.

Lo senyor Janet també va fer una suspensió deixant de menjar y dirigintse á n' en Magí va dirli:

—Que tal? ves que 't deya jo; ha errat l' hora; valga que encare hi ha vianda, ó sinó quedavam com uns cavallers.

En Magí afectant una calma que no tenia, va fer un moviment ab lo cap y 's posá á donar copets al got ab lo cantell del gabinet.

—Miri, pare, que 'ns envia en Carlets; digué la noya entrant ab un *ramillete* de pa de pessich ensucrat que al cap de munt hi havia un Sant Joan ab lo be al costat. Diu que no ha pogut venir perquè l' hi ha sortit una ocupació.

—*Vamos* noya, contestá son pare, 's coneix que aquest minyó no 's tracta ab perdularis. Veus, aixó es una francesilla que pel cas vol venir á dir: *ententme*. Desseguida 's coneix lo *terenná* de la gent, ja faria una posta que aquest minyó no es un cualsevol. Pepa, 't torno la rahó; no 'l coneix, però ja 't dich que no vas errada; es una persona de prudéncia.

—Y está clar que 'n te de principis; respongué ab molta satisfacció la senyora Pepa, com que no mes se tracta ab gent de bras alt...

—Vols te jugar que aquest *ramillete* al menos l' hi costa... vuyt pessetas?

—Vuyt y un ral, respongué desseguida la senyora Pepa. Quin home! Ab tot vol entendre. Que 't pensas que es pasta de carqui-nyoli?

—Pot ser si que val mes; però jo aviat ho tinch contat; aixó ho deuen vendre á pes, y al menos, al menos fa...

—Set argensos, si ho pesan ab canastró! Sembla mentida que tingas tan poca solta.

—Miri, mare, esclamá la Pepeta ensenyant una targeta que hi havia en lo plat.

—Ves lo que diu, potser es una *décima* que m' envia per donar-me 'ls bons dias.

La senyora Pepa dirijint una mirada molt séria al seu marit lo reprengué ab aquella vivesa que tenia acostumada.

—No obras la boca que no digas un disbarat. Vet' aquí la *décima!*... te deus pensar que tractas ab lo fill d' en Maura.

—No diu res; no mes porta 'l seu nom, interrompé la Pepeta: *Cárlos Ardevol y Vilaseca*.

—Be, *vamos* ja ho entench, anyadí 'l senyor Janet, aixó vol dir que ve depart d' ell. Vet' aquí, deu ser lo que s' estila. Calla, *Vilaseca, Vilaseca...* jo 'n coneixia un que havia sigut de la brusa; però deu serl' hi parent; pot ser era son pare, sabs si havia tingut la romana de baix del Moll?

—Que embolicas ab la romana! quin modo de dir disbarats, no sabs que es fill d' un hisendat del camp de Tarragona?

—Peró, Vilaseca, jo 'n coneixia un; torná á repetir lo senyor Janet quedantse pensatiu.

—Y si ell se diu Ardevol, contestá enujada la Pepeta al veure que volian fer passar lo seu promes per fill d' un pesa-carbó del Moll.

—Jo he sentit que deyas Vilaseca, noya.

—Si, pero es l' últim nom.

—Vaja, ja es lo que jo dich: potser era parent de la seva mare. Si jo á aquest Vilaseca que deu serl' hi oncle 'l coneixia, y tan, en Vilaseca! si tots dos eram de la 4.ª, oh, prou es mort, perquè fa un remat d' anys que no 'l veig. Si avans tot sovint lo veyá...

—Calla, poca solta, talment sembla que t' hakis begut l' enteniment. Lo mateix haguera sigut si en Carlets hagues estat aquí; ja l' hi haurias parlat dels de la brusa. Oh, y 'l poch senderi que tens:

—Be que es cap deshonra?

—Calla, calla, que com te sento á dir aquestas ximpleries, si t' podria fondre d' una mirada... Ves, un jove que si ho anessem á afinar, potser te noblesa; parlarl' hi de gent tan ordinaria...

—Be, be, acabem las rahóns, deixam la gavineteta que l' ensetarem. Te, noya; aquest, per la mestressa; Magí, 'l cap viu, pren, pren, que aixó 's fon á la boca.

—Gracias, digué en Magí ab veu baixa; no acostumo.

—Te pampana, jo tampoch acostumo; are que acabem lo dinar vindras ab compliments...

—No puch, que 'm faria mal de caixal.

—No tingas por, es pasta fina. Porta 'l vi bo, noya; que aixó s' hi si veu áygua fa mal, perquè s' infla com una esponja, es pa de pessich; ni la reyna d' Espanya 'n tasta de millor.

Y gracias al present d' en Carlets, lo dinar acabá ab molta mes alegria que no habia comensat; sols en Magí va estar mes reservat de lo que acostumava, y 's retirá despres de casa 'l seu amo, ab lo cor ple de tristesa.

VI

Las relacions de la Pepeta estavan empantenegadas. En Carlets quasi be hi anava cada vespre, mes havian passat tres mesos y 'ls pares d' ell ni venian á demanar la noya, ni may podian saber pel clar quan baixarian, perquè en Carlets los anava entretenint ab escusas de la cullita de la avellana, del rahim ó del oli; y com unas se succehian á las altres may acabavan la feyna ab lo que ja 's comensava á inquietar la senyora Pepa.

La noya s' hi anava aficionant y 'l dia que no 'l veyá ja estava trista, de mal humor, y 's posava á plorar encare no sentia á dir á sa mare que volia donar los *despatxos* al seu pretendent.

Sobre tot lo que tenia mes irritada á la senyora Pepa, era la tafaneria de las vehinas que sempre l' hi tiravan *llamadas*, ó fent com si s' interessessin molt per la noya, l' encaparravan dientl' hi que no 's fies del estudiant, que no mes anava per *fer broma*, citant exemples d' altres noyas menestralas que tambe havian tingut relacions ab fills de bonas casas y que al últim, despres d' haverl' hi fet perdre temps y tenirlas entretingudas, tot s' havia tornat áygua poll.

Y la pobre dona, volia y dolia: en Carlets era un partit que millor ni tan bo no se 'l podia esperansar ni la Pepeta ni cap noya del seu bras, y, deixarlo corre no mes que per un *dicho m' han dicho* l' hi sabia molt greu. Despres, ella tenia experiéncia de que la enveja feya enrahonar molt, y tal vegada, deya, las mateixas que m' aconsellan que 'l tregui de casa, 'l pendrian á mans besadas per las sevas fillas.

Peró qui treballava ab mes finesa era en Magí; ell, del seu teler estant, y ab certs tirats mofers anava fent la guerra al seu rival.

Tenia amohinat al senyor Janet preguntantl' hi á cada punt si la Pepeta era promesa, si tenia l' anell, ó volguent sapiguer ab molta ignocéncia si 's ficaria lo gendre á casa ó si anirian á viure á las hisendas, y tan l' amohinava y tant sovint, que 'l senyor Janet no sapiguent com eixirse l' hi va dir:

—Mira, Magí; no m' en parlis mes d' aquest prometatge, que ja n' estich cremat. Ellas l' han volgut, ab aixó ellas s' arreglarán; tu ja sabs quinas intencions tenia jo.

—Y envieulo á paseig! que no ho veuhen que es una criatura que no 's pot casar?

—Be, *bueno* contho á la Pepa, ja sabs que á casa meva no governo. Ves, componte.

—Jo? que 's pensa que ho dich per mi? ca! que anem llum d' oscas!... No senyor; però, com tinch voluntat á la casa, 'm sab greu que aquest entabani á la gent de be.

—Que vols dir?

—Res, home, res; que la Pepeta mentrestant s' aficiona... y vol que l' hi diga clar? Donchs, no es per ell.

Y 'l dia que van tenir semblant conversa, lo senyor Janet quan va baixar á dinar mogué un escándol á la seva dona y la seva filla tractant á n' en Carlets d' escalfa cadiras y assegurant resolutament, (perqué en Magí l' hi havia dit) que no 's casaria may perqué era un criatura que no mes anava de plaga, y que 'ls seus pares no 'n sabian res, ni ho voldrian encare que ho sapiguessen.

Las donas se defensavan tan be com podian, sobre tot la senyora Pepa que no volia esser contredita, y menos pel seu marit á qui estava acostumada á governar y á no ferne may cabal.

Arrivava lo vespre, y la senyora Pepa que tota la tarde havia anat dihent á la noya que volia tirar la *caballeria* demunt d' en Carlets, aixis que aquest entrava y 'l veyia tant complimentós y tan atent y que parlava ab tanta finesa, no gosava dir l' hi res, y las cosas seguian del mateix terme á pesar de lo que havia dit y dels propósitos que tenia de fer l' hi passar la porta.

VII

Un vespre en Magí 's quedá á vetllar perqué la feyna apressava molt, y no va tancar l' obrador fins á dos cuarts de onze, que era l' hora que s' en anava lo seu rival. Baixant á posta molt lentament la escala va sentir tota la conversa que en Carlets tenia ab la Pepeta al llindar de la porta. Al despedirse 'ls dos joves li semblá percibir lo soroll d' un petó. Aquell soroll lo va aterrar pitxor que si un llamp l' hi hagues passat pel devant del ulls. Ja no pogué resistir mes, y baxant los grahóns de dos en dos, movent un terratrémol

que pareixia que tiressen la escala á terra, surtí del corredor, passá pel devant de la Pepeta sense donarl' hi la bona-nit, llensantse al carrer en lo moment que en Carlets trencava, y desesperat, fora de si, reflexioná una estona: al últim guanyá la prudéncia, tirá per l' altre cantó anantsen recte, cap á casa.

VIII

Pochs dias despres de la escena que s' acaba de relatar, se donavan los *despatxos* á n' en Carlets. Lo desengany havia estat tremendo, la seva falsetat evident. En Magí havia descobert que tots los diumenges anava á ballar ab una *pulidora* molt extremada al *Prado*. Y no va dir res; mes ab sas trassas y manyas va poguer lograr que la senyora Pepa, son marit y la filla anessin ab ell á veure una mica lo ball y allí fou la *catástrofe*. En Carlets no 'n deixava ni un, sempre de brasset ab la *pulidora*, encare no paravan de ballar lo *walz*, ja 's preparavan per la *americana*, y despres pels *rigodons* y 'ls *llançeros* y la *polka*; acostats sempre, dientse secrets á la orella; mirantse ab afany, somriguent, suspirant, tutejantse... Pobre Pepeta! y ella ho veyá, y si no 'ls sentia endevinava lo que 's deyan. Aquellas miradas las entenia; aquells sospirs també 'ls havia escoltat, y sabia lo que 's volian dir aquelles mans apretadas la una ab la altre... En Magí reya com lo traydor del Odeon.

IX

Han passat tres mesos; sembla que la Pepeta no está ja tan trista. Te color á las galtas, y á vegadas treballant se la sent cantar. Se veu que la seva mare ab reflexions y las vehinas ab consells, la han desvanescuda de la afició que portava á aquell *tunanta*, com l' anomenan totas.

A l' obrador lo senyor Janet y en Magí estant de *xiu-xiu*. Es un dissapte, y aquest últim acaba de cobrar la setmanada; tots dos están sérios, si be molt comunicatius.

—Jo l' hi diré, (es en Magí qui parla) la Pepeta m' agrada molt, l' estimo de debò, si, mes...

—Y donchs *bueno*, respon lo senyor Janet, aixó es lo principal. Ja sabs que jo sempre he sigut del mateix paré. Tira avant, aqueix cop no será com l' altre.

— Si, però un hom pensa, *devegadas...*

— Que! no t' hi tens d' encaparrar, á qui casa no hi manca may feyna y, jasabs; l' hi diu lo senyor Janet acostantsel' hi á la orella, parlantl' hi molt baix, y despres al apartarse l' hi dona un copet á la espatlla dihentl' hi mes alt:

— Entens are?

— Be, si senyor, ja son bons tractes, però...

— Que vols dir, que tens alguna repugnancia? deixem' ho corre.

— No, no es aixó.

— Donchs parla clar; encare me farás dir los *sams* als inreves.

— Es que jo ja m' hi voldria casar ab la Pepeta, però que vol que l' hi diga, un hom á vegadas...

— Vaja, cuyta!

— No, res home...

— Corrent, fora, no m' agradan embuts. Tanca l' obrador y baixa la clau.

— No home, si vosté no 'm vol entendre, sab de que tinch recansa? despres no l' hi sápigra greu si l' hi dich. Un dia... la Pepeta y en Carlets...

— Si! que dius are? en arrivant á baix la mato!

— No es per tant! però, tinch por de que l' hi va fer un petó...

— Un petó dius! escolta, que ho vas veure? digas!

— Tan com veurho no, però 'm va semblar que 'l sentia.

— T' en vols aná al botavan! ximple, no vals tan tu com l' enquirerada que m' has fet pendre; lo vas sentir! lo vas sentir... aixó no es res; la falta haguera estat que ho haguéssis vist, que m' en saltava á baix, y aixis, ab las mans al coll, la desgraciava. Però ves qui s' en fia de las orellas. Aquestos de sota 'l front no s' erran may, lo demes son máximas. Sentir, sentir... que te que veure 'l sentir?...

X

En Magí s' ha sortit ab la seva; estimava á la Pepeta y al últim despres de tantas angúnias la ha demanada y l' hi han donat lo si.

Be prou que ha costat, sinó que lo primer dia d' anar á enraonar' hi, de que, que nos' esbulla tot. La noya es molt sentida, y ell ab sas camándulas volia esbrinar alló que va *sentir* á la escaleta. La Pepeta no l' hi va tornar resposta, perquè encare no va entendre la pregunta d' en Magí, que arrencá un plor, ab un desfet de llágrimas

y sospirs que ben prim s'en hi aná com no l' hi va agafar un treball d' aquells que costan tant de retornar. La senyora Pepa, quan va veure que 'l primer dia hi havian plors, ja estava á punt de despatxar á n' en Magí, dientl' hi que no s' acostés mes á aquella casa. Mes la Pepeta assegurá que no l' hi havia dit res de mal, y que plorava perquè si. La mare cregué veure en aquesta reticència que encara 'l recort d' en Carlets la trastornava.

En Magí aquell vespre s' en va anar á casa completament tranquil y ab lo cor mes aixamplat. Si hagués estat un petó, (deya entre sí) no hauria tingut aquell sentiment, pobre xicota sent ignocenta... está clar.

Per la vigília de la Concepció 's casan; sa mare ja estava cansada de festejament, y com no han de fer molts gastos, perquè tot lo parament de casa ja 'l tenen, vol dir que ho han apresurat.

Vegin, en Magí encare tenia un cert dubte; y 'l mateix dia que 'ls van tirar la derrera amonestació, al sortir al vespre de casa la promesa, l' hi digué:

—Y alló d' aquell dia voldras dirme encare que no va ser un petó?

—Quin dia?

—Aquell que jo vaig vetllar; sabs que vaig surtir corrent de la escaleta?

—Ay, si, si... que ets ximplet, oy si, que va ser un petó... hagueses parlat t' hauria entés.

—Que 't vols burlar de mi? vols veure com aquí mateix... es á dir que en Carlets, te va fer un petó? no ho deya jo!!

—Tu, poch modes, aixó 't pensavas de mi? Va ésser un petó que ell me va tirar ab los dos dits, d' aixó has fet tants escarafalls?

—Ay gracias á Deu! li digué en Magí, agafantl' hi la ma; m' has llevat un pes d' aquí dins; deixa 'm refer... si t' arriba á tocar!...

Enric Tamarit

LOS CASTELLS FEUDALS

(FRAGMENT D' UN LLIBRE INÉDIT).

Es sin duda alguna la historia de la arquitectura militar una de las más interesantes entre las particulares de las diferentes ciencias y artes.

MARIÁTEGUI, *El Capitán Cristóbal de Rojas.*

ENTRE las muchas monografías y estudios especiales consagrats als monuments històrics existents á Espanya ó á las diferents branques de la investigació arqueològica, pocas se 'n contan dedicadas á la arquitectura militar; y encara aquestas se ressenten quasi sempre d' ésser degudas á personas ajenas á la professió, y que per consegüent no han pogut donar lo valor que en realitat tenen los diversos elements de qué constan tals fábricas.

Y no obstant, no es menos cert que l' estudi de tan importants monuments dona gran llum sobre la història social, al mateix temps que enriqueix la del art; no es menos cert que en sos murs esberlats hi han escritas algunas páginas de nostra història, páginas brillants y esplendorosas unas, ensemps que misteriosas y terribles otras, però en las que 's llegeix en lletas de sanch los crims y glórias de altres etats; y si en lo temps ojival l' artista endevina las vocaciós y 'ls amors de las generaciós vellas, en lo castell feu-

d'al estudia sas aptituts pera la lluyta, sa energia y son enginy pera la defensa.

La fortaleza, 'l temple y mes tart lo consistori, héus aquí 'ls sials dels tres poders que junt ab lo del sobirà 's disputaren lo domini de la societat. La mole feudal, la catedral gòtica, 'l palau, los consistoris y las llotjas, héus aquí altres tants monuments en los que 's troba marcada en la pedra la història del nostre poble.

Invadida la Europa pels pobles bárbaros, volcat pel fanch lo trono dels Cèssars en runa 'ls grans centres de la antiga corrupció y presa l' imperi de tots los horrors de la invasió, sols un poder fou respectat, lo poder del més fort, que representava 'l cer del que vencia. Però conquistat lo pais militarment, s' originá de aquí una organizació especial y com á recompensa dels serveys prestats pels guerrers, reberen aquests los *feudos*, aixó es, possessions conferidas per un alt senyor, y de las que aquells passavan á serne amos, mediant prestació de determinats serveys.

En un principi no foren aquellas hereditarias, mes arribaren á serho; sempre, no obstant, la terra constituïa la personalitat del feudatari y debia passar indivisa á son primogénit; perquè no hi havia senyor sense terra ni terra sens senyor. Anexo á la terra estava 'l siervo, l' esclau de la gleba, al que cap mena de vínculs l' unian al Rey ni á la pátria. Era un veritable membre del cos nomenat feudo: no coneixia á ningú mes que á son senyor immediat; li prestava incondicionalment sos serveys, reclamava d' ell justícia y protecció; subordinava, en fi, sa vida á sas ordres; treballava y pregava, vivia y moria á la sombra del seu castell desde quinas atalayas l' eco sort del corn ó las vibracions de la campana, 'l cridava al santuari ó al camp de batalla.

La residència del senyor, del qui mes tart se 'n digué castellá, eran cims de las montanyas. Desde allí li era mes fácil la defensa, se dominava de una ullada gran extensió de terreno y 's descubria ab facilitat qualsevol senyal d' alarma. Y 'l domini moral se traduhí en domini material. Lo quefe ó senyor disputá á las áligas son niu y edificá en un cim sa estada, salvaguarda ensemps que amenassa de una comarca. Qui no recorda la impressió que encara produheixen las runas d' aquests castells? Símbol de un poder independent y brutal, contrastan ab las pobres casas que s' aixecan á son entorn ó ab los sombrios monastirs construïts en las valls properas. Un doble recinte enmurallat lo rodeja, ample fosso

'l protegeix, sólits cubos reforsan sas parets y un altíssim homenatge perfila imponent en lo cel sa pesada mole. Se penetra á son interior per ponts llevadissos y en sas portas guarnidas de ferro alguns aguilots y caps clavats pels soldats indican las aficions del senyor; segueix un pati en quin centre hi ha la cisterna y á son entorn las quadras y habitacions á las que conduheix una ampla escala de pedra. Allí es ahont hi ha l' inmens y solitari saló, ab sa ennegrida llar y sas parets cubertas d' escuts, llansas, masses, espasas y altres armas; centre de reunió de la familia que en ocasions visita 'l joglar ó alegre 'l trobador ab sos cants. Vora 'l saló las habitacions del castellá y de sos fills; en lo pis inferior las quadras, las cuynas, los rebosts, tots ben provistos y acondicionats, ja que 'l castell venia á ser un poble en petit, donat lo nombre de soldats, escuders, falconers, marmitons, flaquers y altres dependents que allotjava, además dels forasters que constantment rebia.

Allí aislat y temut vivia 'l senyor, allí educava á sos fills en mitj d' esclaus y de mercenaris; los adestrava en la cassa y 'ls convertia en guerrers. La dona ocupava encara un lloch secundari en los primers temps del feudalisme; mes tart enaltida per la poesia exercí major influéncia en las costums; però supeditada sempre al marit se limitava al arreglo de sa casa y de sa persona. La monotonía de tal régimen de vida era rompuda per las visitas de altres personatges de idéntica alcúrnia, ó pel toch de guerra, guerra que 's declaravan uns á altres los senyors entre si ó pera la qual los cridava 'l monarca.

Al toch de *apellido* acudian tots los vassalls al castell pera seguir á son senyor á la guerra, y aquest un cop la host congregada, 's dirigia ab ella á la cort del sobirá. També solia reunir-la pera efectuar una incursió á las terras de un castellá vehí; y en aquest cas, enviava abans son heralt ó missatger á declarar-li la guerra, y termenat lo plasso prefixat á son enemich, avansava sobre 'ls dominis de aquest y queya demunt sas terras ab la violéncia del huracá. Lo *siervo* marxava y combatia á son costat com un autómata, ó be al amparo de son senyor cometía tota mena de malifetas; que á la vegada y en igual cas patia també del vehí; de manera que la pau dels camps distava molt d' existir en aquells temps de perturbació.

De mes á mes, lo *siervo* tampoch trobava un amparo en lo senyor; perquè amenassada constantment sa llar per perills exte-

riors estava aixís mateix exposada á la rapinya feudal. Y tal arribá á ser la opressió y mal estar d' aquells, que 'ls impulsá á reunir-se en *germandat*, institució molt digna d' estudiarse, ja que pinta per si sola tots los perills que 'l poble corria y tots sos esforços per conjurarlos.

Afortunadament á Espanya 'l feudalisme no hi pesá de una manera tant terrible com en altres països; y aixó 's degué á la guerra; á que 'l poble conquistá tot lluytant sos drets, franquicias y llibertats, aquellas famosas *cartas-pueblas* que foren lo primer llas que uní als vasalls ab lo monarca; y gracias á una serie paulatina de conquistas, gracias per fi á la perseverancia de grans é ilustres monarcas, lògrá pendre part en lo desarrollo polítich, conseguí que fos reconeguda sa individualitat, y se imposá com un nou poder. Llavoras las ciutats foren lo verdader centre de la activitat; la vida fugí dels castells, l' homenatge s' enruná y 'l retruny de las llombardas anunciá al mon la mort del poder feudal y l' adveniment de una edat nova pera la política y pera las arts.

Precisament al art debem limitarnos aquí.

Com la arquitectura relligiosa, la militar sufrí las consegüents modificacions á contar desde 'ls primers sigles de la Edat Mitja. Se limitaren las primitivas construccions á senzills murs, més ó menys robustos, tal volta cópia dels de la época precedent, ó complements d' aquells en moltes ocasions; y aquests murs reforats ó flanquejats de tant en tant per torrións quadrats, se consideraren suficients pera servir á la defensa mentres aquesta no 's serví d' altres medis d' atach que la escalada. Ab tot, fins allavoras ja 's vegé que no 's podia defendre eficazment los murs desde els marlets sens gran perill, perquè 'l soldat quedava exposat als tiros del atacant; y de aquí nasqué la idea dels *matacans* ó *lladroneras*, aixó es voladissos que coronavan algúns trossos de muralla, especialment las portas, y que proporcionavan al defensor un medi pera ofendre á cubert al atacant, tirantli pedras, plom fos, oli bullent y cossos inflamats. Las torres quadradas foren substituhidas poch temps despres per los cónicas y per las polígonas, modificació molt útil que acabá de completar lo sistema de construcció en los antichs punts fortificats. Poch despres se las destacá dels murs als que s' enlassaren per medi d' un pont llevadís, y aixís, pas á pas, s' aná perfeccionant l' art del enginyer.

Peró si progressavan los medis de defensa, no progressavan menos

los d' atach. A comensos de la Edat Mitja y mes ó menys modificadas apareixen algunas máquinas de guerra dels románs: las *tortugas*, los *balistas*, los *ariets*, los *élépols*, etc., y mes tart los veyem figurar entre aquestas ab lo nom genérich d' *enginys*, los *trabuchs*, los *banchs petiats*, las *mantas* y altre còlla de máquinas de ferro y fusta, entre las que figura la *bastida*, torre de fusta ab rodas en quin pis inferior s' hi abocava l' ariet y en la que 'ls superiors estavan ocupats pels soldats destinats á hostilisar ó donar lo primer atach. Pera aquest fi estavan provehidas d' un pont que, un cop obligats á allunyar-se 'ls defensors, queya sobre 'l mur y facilitava 'l pas al ofensor. Quadro en veritat grandíós y terrible era 'l que oferian tals assalts! Avansava l' atacant empunyant la ferrada massa per lo frágil pont de posts, y allí entre 'l fum de las composicions incendiarias, la pluja de pedras y de darts se trabava una muda y sanchnanta lluyta, digna, en veritat, de semi-deus y que per cert superava á moltas de las que enaltí la poesia antiga. Llegint las narracions de las Creuhadas, s' ompla l' esperit d' espant y admiració; no pot la pensa concebir aquells homes durs com lo bronzo, d' ánima mes ben trempada que 'l cer y de una abnegació que be mereix dirse sobrehumana. D' alta mida, robusta musculatura y enérgich semblant, vestits de ferro de cap á peus, empunyant lo pesat massó, la llarga espasa de dos mans ó la forta gavinetá, veritablement lo guerrer dels sigles mitjos, se 'ns presenta com la personificació mes acabada y perfecta de un rassa superior. Aixis nos imaginem al Cid y á Fernan Gonzalez, aixis al brau Sancho IV y al heróich Alfons XI, aixis á nostres gloriosos monarcas Jaume I y Pere 'l Gran.

Entre las máquinas balísticas que hem fet esment, no n' hi havia cap que pogués comunicar als projectils que llansava la velocitat sufficient pera demolir los murs; però 'l sitiador ideá un nou recurs pera ferho mes fácil; inventá la *mina*. Obria á llargas distáncias de la plassa ó fortalesa setiada galerias subterránneas y arribava al peu del mur sens que se 'n adones la guarnició; buydava 'ls fonaments y 'ls deixava sostinguts sobre puntals de fusta, ó com se deya *alashoras puestos en cuentos*; despres apilotava en la excavació materias combustibles, hi calava foch, y consumits los puntals, los murs s' esfondravan per son propi pes. La defensa tingué d' atendre á n' aquest nou perill y 's valgué ab éxit de la *contramina*, ab la que unas vegadas destorbava 'ls progressos del setiador, altres anavan á minar los palenchs ó llochs atrinxerats. Reduhits á aquests breus

límits, defensors y atacants, bé 's compendrà 'l caràcter bárbaro que oferirian aquelles lluytas, terribles ja per las condicions en que s' entaulavan, però mes terribles encara per las inexorables lleys de la guerra llavors en pràctica.

Lo descobriment de la pólvora, ó mellor dit, sa aplicació á la guerra, fou per lo mateix una gran conquesta; no sols perquè al cap de alguns anys contribuí á aniquilar lo poder feudal, sinó perquè mimbant la duració y crudeltat de las lluytas, feu menos terribles las guerres. A mida que las primitives pessas se perfeccionan van desapareixent las antigas màquines (que també 's designan aquí á Catalunya ab lo nom de *artilleries*) y ab ellas la complicació y varietat d' enginys que componian lo material de guerra en la Edat Mitja. La fortificació també ha de modificarse, las torres mimbant d' alsaria, los fossos s' aixamplan, las murallas s' enrobusteixen; inaugurantse alashoras un periodo de transició en que l' art utilisa encara 'ls antichs elements defensius, mentres estudia y aprécia en son just valor los del atach.

De lo que era la defensa de una plassa (y qui diu una plassa, una fortalesa de alguna importància) á derrerias del sigle XIV, es á dir, quan ja s' empleavan las llombardas, ne donará idea 'l següent curiosíssim capítol del *Regiment del Príncep*, que insertem com á conclusió d' aquest primer article, no tan sols per los detalls militars, sinó per lo que pertany als elements de la fortificació en aquesta época:

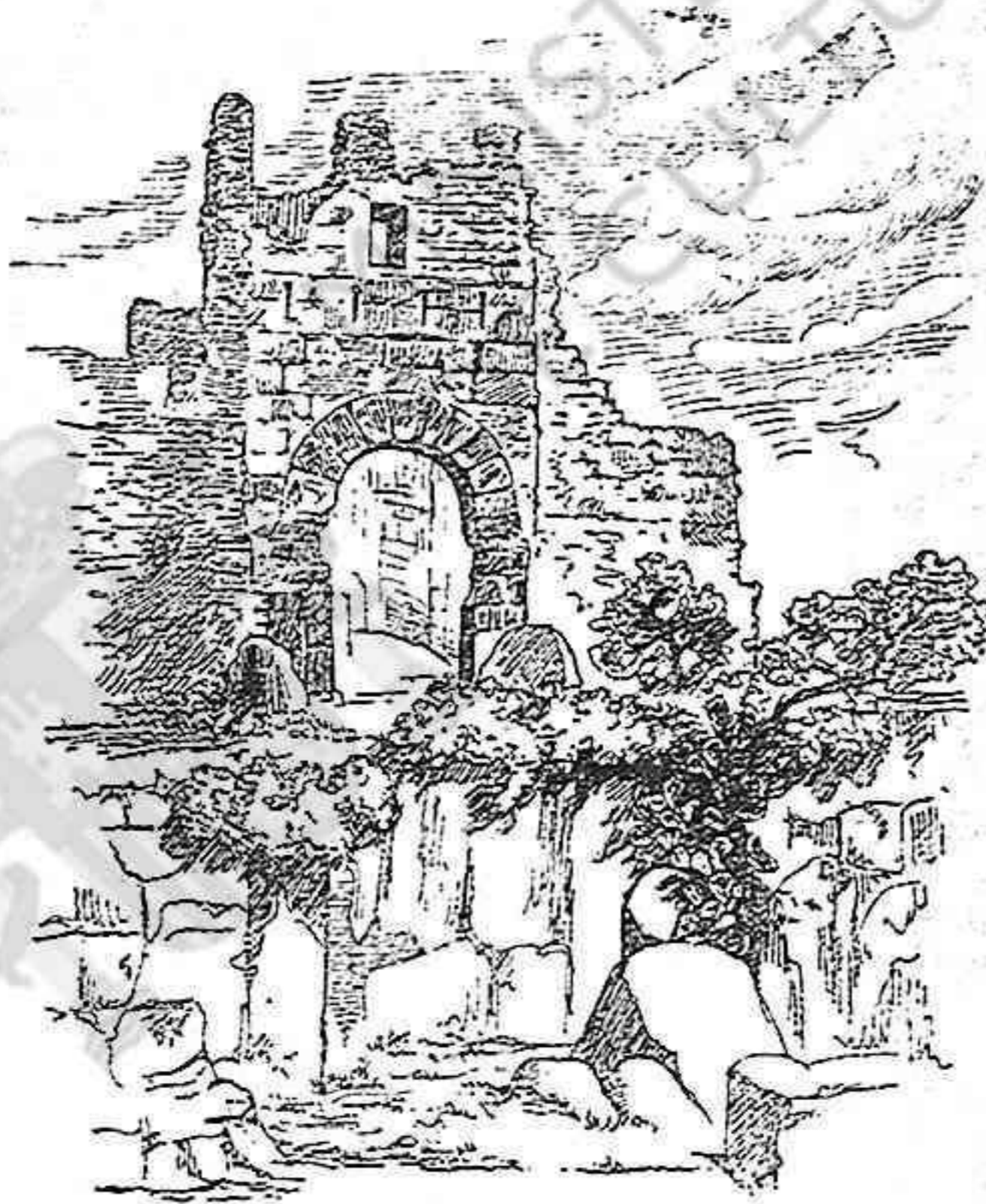
«Poys que havem dit com los lochs assejats se poden esvahir ara havem á dir com se poden defendre del setge. E primerament quis vol defendre de setge vaga ó haga lochs alts é inexpugnable ó apres mars ó floms ó en grans asprures. Segonament sien los murts alts é grossos é si son de pedre sien ajustades les pedres ab bitum ó si es de terra sia ben gros e compaginat ab calç molta car si es ben gros nos trenca per colp de giny ans reeb lo giny dius sí: axi com si ya aquí lo giny hagues habitació. Terçament *sien los murs ab molts angles car nengun nos gosa metre entre angle é angle car la un angle ajuda á defendre al altre ne lo giny noy pot ferir de ple á ple*. Noresmenys á fortes de mur ajuda molt que depart de dins sia esforçat de terra alta que sytant lo ret pus fort com es pus alta. Quartament *fa a fortalea de mup quey haja moltes torres e spesses é murets é balesteries per tot e encara bax en lo mur deu haver prou balesteries*. Quintament deven esser torres grans majors que les altres de-

vant los portals principals e qui deu ésser porta levadiza posada entre dos portals puys sobre lo vall davant deu ésser pont levadiç ab dues cadenes e sia fet aqui muret qui la reeba la qual sia axi dispost en alt que dal del muret aquell puxo hom gitar aygua sobre la pont levadiç en car que nengun hi metés foch. Sisenament han dit alguns que fa á fortalea del mur que hi haja barbechana davant, mas dieu altres que mes nou (perjudica) la barbecha que noy val: car pot ésser escala al mur quands los enemichs entren dins ella. Setenament es a fortalea del mur haver grans e molts e pregons valls (fossos) plens daygua amples damunt é strets devall á quantitat dun peu dample. Vuytenament fa mester quel loch sia be guarnint de forment dordi e de havena é de tot ço que sia necessari á la vida: e en special los fa mester que hagen copia de sal e daygua e si appres que lo setge dega molt durar deuse lo loch provehir de molt mill: car lo myll dura mes que altre gra: e fa mester que hajen molta carn de porch e de bou é de molto salada. E sobretot fa mester que la dita vianda si sabiament disposada é ab gran mesura per tal que no falla. Novenament fa mester que totes persones inutil deven efferdaqui gitades e posades en ultre loch: pertal que nos menjen la vianda dels altres. E si hi ha bestiar que tantost muyra e sia salat: e no vischa pertal que no menje res de la vianda lur. Aximateix es mester que facen providencia daygue per bones sesternes si no han fons ne pons, en cas que sien prop mar e no pux en haver si no aigua salade colenla ab cera car la cera endolceç segons que appar *in libris met heororum*. Provecesquen encara que hajen vi e vinagre quilts servescha quand de falle lo vi: car beure aigua pura debilita masa aquells qui no son veats (acostumats). Deenament facen gran providencia de sofre e de pega e doli: e aço per metre foch á ginys é bastidas. Axi mateix se deven provehir de ferro per les armes á reparar o per sagetes e altres armes a fer noves si mester hi era. Axi matei hajen de grans pedres e moltes en lo mur e per totes les torres e forces. Deven encara al mur posar molt vexelles (cantis) plens de pols e de calç pertal que los vexells aquells trencats sobre los batallans los empatxa de veure e poden mils ésser ferits. Encara se deu provehir de cordes é de ñervis per reparar les bastides: é si los nervis fos fallen facen les cordes de cabells de fembres é de coes de caballs e daltres besties. Diu Vegeci que con lors nervis los folgissen é no poguissen traure (tirar) ab ginys, les dones romanes donaren lurs cabells e axt puys se defengueren de lus enemichs.

Deuen encare fer provisió de corns de besties per reformar les nous de les balestes. E deven haver gran copia de cuyrs cruus á defendre lurs portes é altres arreus pental que los adversaris nols ho cremen.»

No podriam trobar final mes oportú pera aquest primer article consagrat sols á generalitats.

FRANCESCH BARADO

Castell de Gelida.—Portal d' en Tallada

CANSÓ D' OCTUBRE

L' Hivern s' acosta: las nusosas parras
s' assecan lentament;
com bossíns d' una púrpura esqueixada
sos pámpols van cayent.

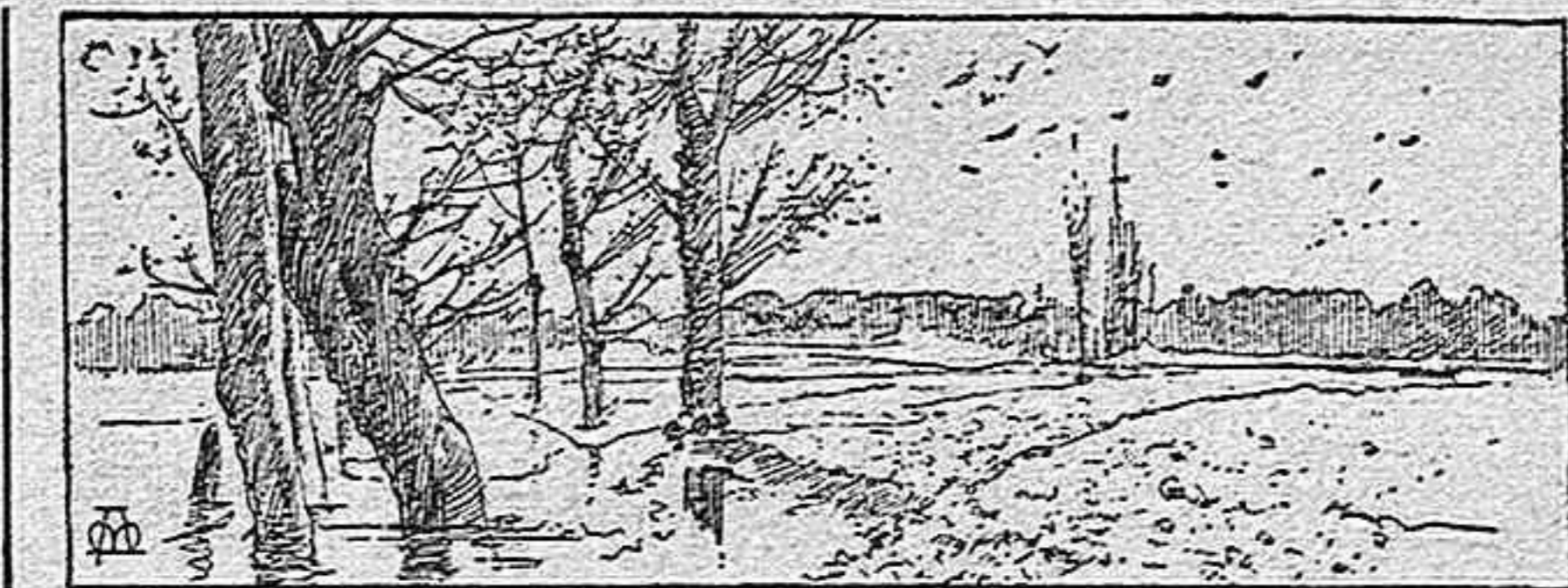
Dels papallóns las delicadas alas
la Tardor ha plegat;
las flors van desfullantse una per una...
¡sa tasca s' ha acabat!

En los buchs passen llista las abellas:
ja es tothom á aixapluch;
lo treball del hivern va á comensarse,
¡corri la mel pel buch!

Las orenetas tot cantant emigran
al pays del Estiu;
ple de recorts y d' esperansas deixan
en cada casa un niu.

La Tardor va corrent, l' Hivern l' empayta,
¡tot s' asseca! ¡tot mor!
¡tot, amor meu, ménos los cors que estiman
com ton cor y mon cor!

APÉLES MÉSTRES.

CANSÓ DE NOVEMBRE

Las fullas son corsecadas,
las fullas se 'n van, se 'n van...
deixém que cayguin plegadas!
si fugen be tornarán!

Al compás d' humil esquella
l' últim solch obra la rella
y entre boyra 'l sol se pon';
torcent l' arbre qu' espampola
tot fent via 'l vent udola
com cantantli la non-non.

Mentre aquí la boyra plora
¿que deu fer allá, en tal hora,
tremolant sota un terrós
la llevor de la viola,
la cigala muda y sola,
la formiga en trist repós?

Presoners de la invernada
la formiga endormiscada,
la cigala y la llevor,
¿no repassan aquells dias
de perfums y d' armonias,
de cantars, de sol, d' amor?

Recordém també com ellas,
aquells camps plens de rosellas
ahont corriam tant temps ha;
¿pobres flors que hem arrancadas!
son ben mortas y esfulladas,
més l' Abril las tornarà.

Amor meu, mentres tot calla
y ab la boyra per mortalla
tanta fulla al olvit va,
sota 'l camp que l' ayre gela
la llevor furgant s' arrela
per donarte flors demá.

Las fullas son corsecadas,
las fullas se 'n van, se 'n van...
¿deixém que cayguin plegadas!
si fugen be tornarán!

APÉLES MÉSTRES

CANSÓ DE DESEMBRE

¡Com van cayent, com voleyán
los blanchs borrellóns de neu!
¡que blanca y muda es la terra!
¡que trist y aplomat lo cel!

¡Com van cayent... com s' empenyen
los blanchs borrellons de neu,
apilotantse en las branca
d' aquests arbres macilents
com de por de caure en terra
sobre 'l fanch que 'ls ennegreix!

¿No 't sembla veure, ma vida,
com, dispersadas pel vent,
crusan l' espay las floretas
dels blanchs atmetllers del cel?

¿No 't sembla que aquí en la terra
cada arbre, fa poch desert,
se revesteix de flor blanca
qu' esclata joyosament?

Y 'l clamor de fam que exhalan
esbarats los aucellets
¿no 't sembla un himne de festa
que canta l' adveniment
d' una primavera estranya
desperta fora de temps
sense perfums en la terra,
sense sol al firmament?

¡Que festius y hermosos semblan
los blanchs borrellóns de neu,
mirats á través dels vidres
y al compás dels espetechs
de la flama enjogassada
qu' espurneja resplendent!

APÉLES MÉSTRES.

Lo Model

Avuy guerrer ó monjo; demá rey, noble ó sabi;
Tantost porta caputxa, tantost malla d' acér,
Y mentres desdenyosa mofa contráu son llabi,
Ab goig s' asenta y posa deváll de rich dossier.

Liavors, lluny de la tébia atmósfora que 'l volta
Sa peresosn pensa s' enlayra á divagar,
Y príncep ja creyentse, sos pobles veu tal volta
A sos peus estenentse, á mils, formiguejar.

Per trajo d' or y perlas, per vesta cortesana
Ne deixa la samarra y el jech espellifat,
Que allí á sos peus—*memento* de tota pompa humana—
S' estenen com dilhentli, jo soch la realitat.

J. M. Tamburini

J. M. Tamburini

FILOSOFIAS MENUDAS

Tots haureu observat, en la majoria dels poblets y vilas de poch vehinat, la existència d' un tipo extraordinari que 's distingeix de sos convehíns per alguna circumstància molt visible, tipo á qui tothom coneix y anomena y á qui tothom pren, ó per objecte de sas bromas, ó per motiu de temors mitj supersticiosos, segons la índole d' aquella circumstància que 'l posa per demunt del nivell comú. A Barcelona mateix, fins que havem sigut capital de debó, si es que 'n som ja, n' hem tingut, no un, sino uns quants, y no hi ha ningú que passi dels vint ó vint y cinch anys que no se 'n recordi. ¿Qui no té en la memoria, per exemple, lo xato del carrer Vermell y dos ó tres xatos d' altres carrers, ó la Amàlia boja, pera no citarne d' altres?

Aquestos tipos solen ser lo capdell d' una espècie de llegenda que 'ls contemporanis mateixos comensan á descapdellar, llegendas que devegadas se perden al desapareixer ells, pero que altres cops, quan la impressió ha estat molt fonda, se trasmeten á las generacions successivas fins á dar lloch en no pocas ocasions á modismes y frases populars. No 'n dupteu; tot aquest calendari especial que guarda 'l poble en sa memòria; aquest calendari que te per sants al bon Jan, á 'n Pere Botero, á 'n Met, qui comparteix ab en Toni y 'l senyor Mariano lo privilegi de fer los papers de tonto, á 'n Simón de la ombra ó 'n Pere de la Cullera, á 'n Joan de las cantin-ploras ó 'n Mora 'l del ase, y á tants altres que tots recordeu y seria ociós enumerar;—tot aquest calendari, repetesch, es un capítol de la història del poble, que respon á fets reals, á

personatjes certs, los quals desaparegueren, deixant lo que deixan no mes tots los morts, un epitafi. La diferència que hi ha es que aixis com la majoria 'l deixan escrit en una lápida ó un ambá de mahóns que ningú mira, ells l' han perpetuat en la memòria dels seus comarcáns pròxims y remots. ¡Es una glòria com qualsevol altra! Fins potser superior, perque mentres lo recort dels grans noms històrichs es sols patrimoni de quatre erudits que no tenen res mes que fer, ho es de tot un poble lo de aquestos héroes de lo menut y de lo de cada dia.

Si no tots, molts dels qui hajan observat lo fenòmen á que 'ns referim, haurán notat també un dels accidents que invariablement l' acompanyan: nos referim á la especie d' orgull, á la especie de vanitat que tots los fills del poble hont té son trono 'l tal personatge, fundan en la possessió d' aquella especialitat; á la satisfacció ab que 'n parlan al foraster com d' una cosa pròpia, com d' una cosa que no tenen los altres; á la especie d' amor ab que se 'l miran y 'l tenen per una de las glòrias ó, al menos, per una de las curiositats que enalteixen y donan valor singular al seu poble. Cosa digna de consideració: lo que val, es lo que s' aparta de lo comú, encara que valga precisament per valer menos que lo comú! No 'n dupteu: molts vallfogonins sentiren com una mena de pessigollas al sapiguer que en Llobet y Roig, l' autor del assèssinat del carrer de la Paloma, era fill de Vallfogona. Al parlarne lo vallfogoní 's posava interiorment mitj cofoy, coquetejava ab mes ó menos disimulació: era del seu poble! fins potser havia jugat ab éll de petit! quan nó, sabia de quina familia era y la casa hont havia nat!

No cal dir que semblant orgull, una de las formas del patriotisme, 's manifesta també unás vegadas radiant, otras mortificat y com envejós, segons lo guany ó pèrdua de lo pròpi en la comparació ab lo dels altres, y que aixís com lo fill del poble A, no pot consentir que 's diga que son més grans ó están més ben situadas que las del seu, la casa de la vila ó la iglesia del poble B, aixís també li reca reconeixer, *verbi gratiá*, que 'l ximple que ostentan en los quartels de llur escut los seus compatriotas es més discret ó no tant ximplet com lo del poble que hi ha á la altra banda de riu. Y trech lo cas del ximple, perque moltas de las vegadas las especialitats vilatanas á que 'ns referim son doctors en la facultad de la beneyteria, infelissos de poch senderi que la canalla apedrega, que 'ls fadrins se jugan á pilota y que 'ls vells y vellas, tot fentse 'ls

compassius, se rifan, pera passar una estoneta, quan tenen un xich de bon humor.

Tot aquest preàmbul va encaminat á justificar la íntima satisfacció que 'l poble de C—y aném seguint l' abecedari—experimentava al trobarse possehidor de duas especialitats, una d' inmoible y una altre de semovent, que no sufrian la més petita competència, perque bastan cada una d' ellas pera aixecarlo molt per demunt de tots sos rivals dels encontorns, las duas sumadas l' haurian fet acreedor, si hi hagués hagut justícia, á servir de tema pera 'l famós exemple que en las vellas escolas de lògica se donava del entimema sofístich, y en virtud del qual la plassa de Figueras, per una cadena de deduccions macarrónicas, venia á resultar lo mellor del mon.

(1)

J. SARDÁ

(1) Aixó era 'l comensament d' una narracioneta que ni s' acabá allavoras ni s' acabarà may, Hauria hagut d' estriparho, ja que tal com está no va á res, pero ho aprofito perque 'm serveix pera satisfer un deute sagrat, si no als lectors, al Director de L' AVENS.

LO RHIN

LAS fronteras naturals, eixas parets mitjanseras de las nacions, han costat y costarán encara capdalosos rius de sanch á la Humanitat, que no vol acabar de despéndres de una preocupació que tant y tant cara li costa: lo mal entes amor de la pàtria. Com los homes, las nacions tenen una gran dóssis d' amor propi y, quan aquest parla, no hi ha medi de ferlas entrar en rahó. Si poesia hi ha en que aquest amor propi nacional se reveli, es sens dupte en la tant coneguda de Becker, quina traducció donem á continuació, titulada

LO RHIN ALEMAN

Mentres tranquilament corri
En son llit de vert rocam,
mentr' en sas onas se senti
de un sol rem lo colpejar,
encar' que á crits lo demanin
com corbs famolenchs de carn,
no l' haurán nostre Rhin lliure
nostre Rhin lliure aleman.

Mentres en ell s' enmirallin
las góticas catedrals
y aixequin negrenças rocas

entre sas águas lo cap,
mentres un sol cor s' abeuri
en son vi que encen la sanch,
no l' haurán nostre Rhin lliure
nostre Rhin lliure aleman.

Mentr' entre sas albaredas
hi hagi ninas y galants,
mentres en sas onas nedin
peixos de escata brillant,
mentres cantin los poetas
en sas voras robust cant,
no l' haurán nostre Rhin lliure
nostre Rhin lliure aleman.

Fins que 'l cos del derrer home
jegi en son llit de cristall,
no l' haurán nostre Rhin lliure,
no l' haurán, no l' haurán pas.

Aquesta poesia despertá, com no podia menos de ferho, la susceptibilitat francesa, y un dels millors poetas de la Fransa contemporánea, Alfredo de Musset, hi doná en 1841 la següent valentíssima

RESPOSTA

L' hem tingut, ha sigut nostre
lo vostre Rhin alemán.
En ell nostres gots ompliam.
Y creyéu que basti un cant
pera esborrar las petjadas
que nostres valents caballs
pera sempre mes deixaren
impresas en vostra sanch?

L' hem tingut, ha sigut nostre
lo vostre Rhin alemán.
Oberta té la ferida
desde que Condé triumfant
la verdosa vestimenta
de sas ayguas esquinsá.
Per hont ha passat lo pare
també 'l fill hi passarà.

L' hem tingut, ha sigut nostre
 lo vostre Rhin alemán.
 Hont era la tan cantada
 virilitat dels germáns
 quant ab son ombra cubria
 nostre César vostres camps?
 Hont caygué de vostres homes
 lo darrer, ensanchnantat?

L' hem tingut, ha sigut nostre
 le vostre Rhin alemán.
 Si valtres de vostra història
 avuy ja no os recordau,
 de segur que vostras ninas
 encar' vos la contarán.
 Mes de un cop tastar nos feren
 lo vostre petit vi blanch.

Ja que es vostre, ja que es vostre
 lo vostre Rhin alemán,
 renteuhi vostres libreas
 y vostre orgull humillau.
 Quants de corbs vos ajuntáreu
 lo jorn del banquet fatal
 pera acabar ab un áliga
 que estava mitj morta ja?

Corri en pau lo vostre Rhin,
 lo vostre Rhin alemán;
 enmirallintse en sas ayguas
 vostres altas catedrals.
 Mes... cuydado! ay de vosaltres
 si al soroll de vostres cants
 los morts que cubreix la terra
 s' alsan de llurs llits sanchnants!

Desgraciadament pera Fransa la guerra de 1870 no doná la rahó á la derrera estrofa de Alfredo de Musset. Las legións alemanas trepitjaren victoriosas las tombas dels descendents dels galos.

Mes tart (1871) un poeta suis, Eugeni Rambert, habent sentit llegir las duas poesias anteriors, ne feu una altre, plena de dolsura y sentiment, ab lo títol de

NOSTRE RIN

Lo Rhin que en vostres versos—fratricidas cantau,
 eix Rhin fantasma impura,—vella divinitat,

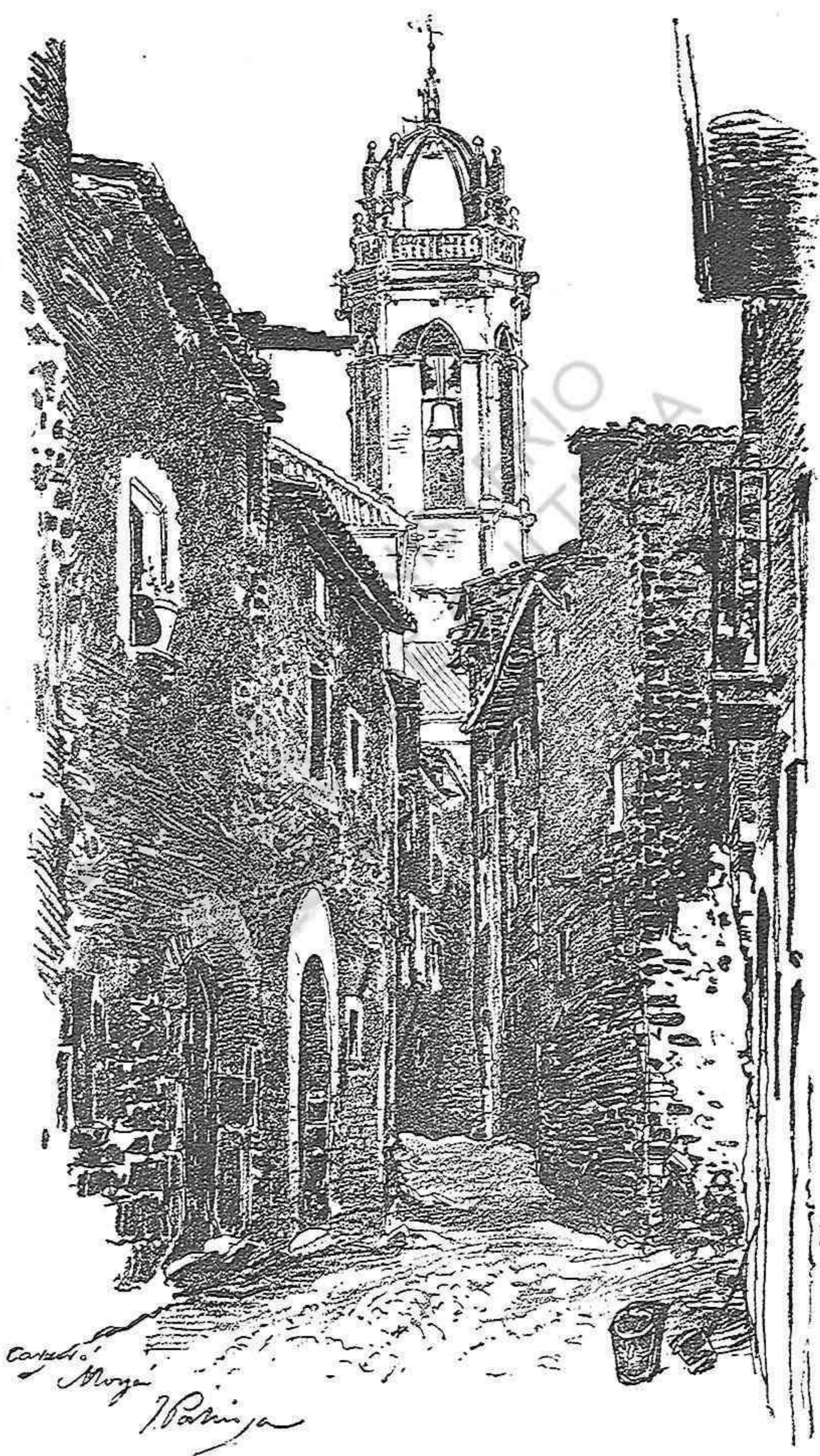
quin sanchnant llit de roca—jamay sigué rentat,
lo Rhin del au de presa,—lo Rhin dels fers tiráns,
guardaulo per' vosaltres!—no vos lo disputam.

Nostre Rhin, hermos ángel,—del Ródano germá,
tan sols daurats ensomnis,—te en son bres de los Alps.
Es orgullos, es lliure,—n' es jove y esforçat;
las flors de sa corona—may ha tacat la sanch...
Aqueix Rhin es ben nostre!—sempre mes ho será!

Per la traducció

CELS GOMIS

Carreras
Moya
Barinaja

MINISTERIO
DE CULTURA

UNA LLISSÓ

I

La berlina del Dr. Puigblanch acabava d' eixir del encongit carrer del Bisbe á punt de atravessar d' una rabolada la plassa Nova y ab intenció de desapareixer pel carrer dels Archs.

En Tomas, que gesticulava ab dos senyors mes, arrambats á la torra de la banda de cal bisbe, y de peus sobre 'l mullader d' aquella font, deixá en aquell bell instant, no ab gayre modos, la conversa, per correr á redera 'l cotxo fent:

—¡Pst, psst!

Lo cotxero l lensá una mirada enrera per demunt de la berlina, y á instáncias d' en Tomás aturá 'l cotxo quan ja estava á punt d' embestir lo carrer dels Archs.

Lo metge baixá 'l vidre, tregué 'l cap enfora y en Tomas recolzat á la portella:

—Tu, escolta, li digué, sobretot no tardis mes de las sis; lo que es avuy fa molt mala cara; no ha volgut tastar ni una cullerada de sopa.

—Fill, que vols que t' hi diga, estich tant agoviat de feyna! Fins á quarts de quatre no he pogut enllestir ab las visitas de casa; de alashoras ensá que no paro de correr, y are me 'n vaig á una

consulta á Sant Gervasi. De totes maneres t' asseguro venir aquesta tarde sens falta. Ja saps que per tu faig qualsevol sacrifici; te n' he donat provas. Un facultatiu está tant esclavisat!

—Be, ja ho veig, home, ja me 'n faig càrrech de la teva feyna. Donchs, be, m' ho promets, oy?

—Si, home, si.

—Aquesta tarda.

—Aquesta tarda sens falta.

Se donaren la ma per sobre la portella, lo metge digué al cotxero: «Ja pot tirar,» y la berlina enfilá plessa de Santa Agna amunt, mentres en Tomas se 'n entornava pera reunir-se ab los que havia deixat tant soptadament; però aquests no l' havian esperat, perquè davant de la font no hi havia sinó una dona á punt d' omplir una galleda.

Estigué una estona parat, ab una ma á la butxaca y tafanejantse ab l' altra 'l bigoti, fins que mormolá distret:

—Ba! ba! cap á casa.

En Tomás era de bona mida, primatxó, quasi calvo, ab bigoti y perilla molsuts, y ab tot y que caminava á bots tenia un si es no es de elegantot. Apesar de tenir un frontás que se li endú ya mitja testa, prou se veyia, fins per son posat, que en sa vida no donaria que dir á las nacións.

Sempre fou un poca solta, fins de noy, allá en lo colegi d' en Carreras, era tingut pel mes ignocent entre sos condeixebles y pel mes du d' enteniment per sos mestres.

Allí, á ca 'n Carreras, fou ahont nasqué la amistat ab en Jaumet, lo metge que deturá á la Plassa Nova, en *Jaime* que feya dir; desde alashoras que sempre foren carn y unglá, en Jaumet donantse un to de superioritat y protecció sobre en Tomas, y en Tomas veyent una veritable epopeya en cada acte de son company y cumplint lo que no feya mes que insinuar com si 'n tingués una obligació.

En quant á l' altre, si be no era menos du de mollera que l' infelís Tomas, tenia una trassa especial en fer veure que era *algú*. Tot just arribava á la espatlla de son company y 's coneixia que res li sabia tant greu com tenir d' aixecar lo cap al parlarli. Se 'l veyia á totes horas pentinat com ab motllo; sempre negre y ab barret de copa, la manera mes pròpia, segons ell, d' anar tot un facultatiu.

Era un tipo satisfet de si mateix com no n' hi puga haver un al-

tre; tot ell respirava goig, satisfacció; mes també duya la seva creu; tenia una pena gran, un rosech al cor, era un defecte físich que 'l neguitejava nit y dia. En la meytat esquerra del bigoti hi tenia un manyòch de pels que de cap de la maneres volian seguir la inclinació que 'ls hi pertocava; se mantenian sempre drets, de punta enlayre. Havia provat tota mena de pastas; ceras y pomadas; tot fou en va. Quan sos amichs, entre quins no deu contarshi en Tomas, tractavan de ferlo enfadar, li retreyan l' haverse fet un pegat de sa preparació pera aplicársel entre 'l llabi superior y la geniva. Aixó 's conta que ho va fer poch temps despres d'haver acabat la carrera; ara ja era tot un metge homeópata ab vuyt anys de práctica.

En Tomas, contra l' adagi, tingué sort, tant en joch com en amors. No tenint ofici ni benefici 's posá á jugar á la *bolsa* y 's feu un capitalet ab los tresos fent de baixista en un any de calamitats. Però jugava inconcientment, sense preocuparse de si 'l joch es legal ó ilegal, y, estant á la baixa, haguera volgut que 'l mon s' ensorres sense pensar que la humanitat se 'n hagues de ressentir. Als vintiquatre anys se va casar ab la Rosina que se 'n va enamorar com una boja, y que, la veritat siga dita, era una noya que valia deu vegadas ell, endressada, estalviadora, de facil acontentar y de més que regular instrucció. Ella havia de fer de dona y d' home; portava tota la casa.

Aixó era en los primers temps.

La Rosina parí un noy, y d' allavoras ensá, may mes disfrutá salut; cada dia mes abatuda, estossegant tot sovint, enmagrintse visiblement, fins que va perdre del tot aquella animació que tant la caracterisava, per ferne entrega al noy, que ja feya anar la casa en renou y 's criava 'l xicot mes mimat que hi pot haver sota la capa del cel.

En lo moment en que en Tomas aturá á son company en la plassa Nova, la Rosina estava bon xich recayguda. Ja feya mes de cinch anys que patia.

Lo pobre Tomas arribá á casa seva impacient y no 's mogué del costat del llit de sa muller fins que sentí trucar á la porta del pis.

—Cuyta, Treseta, ves á obrir, que deu ser lo metge.

Y afegí per si mateix.

—Aprofitaré la estona que ell siga aquí per arribarme al *bolsin* á veure com estém de cambi.

II

En Tomas estava alarmat de debó. Ja feya quatre dias que á la Rosina cada matí al despertarse, li venia un atach de tos que li durava mes d' un quart y que la deixava sumament abatuda del gran esfors que havia de fer al tossir. No cal dir la aprensió que agafá en Tomas desde 'l primer dia que aixó 's produhí; fins va determinar deixar de dormir ab ella y ferse posar un llit fora de la arcoba, si no fos que va temer d' espantarla fentli veure la realitat de sa malaltia. Los petits d' ánimo com en Tomas, tenen pit devegadas pera qualsevol empresa comercial, y s' acoquinan y esporugueixen davant la mes ténue realitat de la vida per mes que 'l deber los obligui á passarla. En Tomas, durant la malaltia de sa muller no havia sigut bo per prepararli una medecina ni per durli un vas d' áygua.

Al cap dels quatre dias, l' atach de tos va ser molt fort; li va durar mitja hora bona d' estar estossegant ab molta pena, ab lo cap enfora del llit abocat á una palangana que 'l seu marit li aguantava, tot parat, pálit com la cera, sense saber que ferse. Despres la Rosina quedá ensopida, abrumada, los ulls cluchs, y obrint un poch la boca de tant en tant. En Tomas, espantat y regoneixentse inútil per aquest cas, tot era dir:

—Rosina meva, que tens?... Parla... Filla meva.

La Rosina que sabia fins ahont arribava 'l seu Tomas, li va respondre al fi, esforsantse per parlar:

—No 'm fassis enrahonar, que 'm cansa.

No sabent per quin cantó tirar, en Tomas s' acabá de vestir, sortí del quarto com un llamp, encarregant á la Treseta que no 's mogué del costat de la malalta; y 's llensá al carrer dirigintse á casa de son inseparable amich.

Hi arribá, lo trobá que 'estava prenent la xocolata y li feu prometre que aniria á veure la Rosina lo mateix dematí, despres d' una estona d' haverse 'l metge escusat per la *molta feyna*, per accedir al últim com si fes á son amich un favor especial.

Al sortir aquest de can Puigblanch topá ab un antich company de calaveradas que al moment li preguntá per la senyora.

—Segueix molt malament; lo que es avuy m' ha ben espantat; no se que ferli.

—Que encara la visita en Puigblanch?

—Y donchs?

—Donchs malament. No veu que es un infelis? De que li ha de venir 'l saber curar? Creguim á mi! deixis de *globulillos*, fássissela visitar per algún altre metge que no siga ell, ó per dos ó tres: *por mucho pan...* Valen mes dos parers que un sol.

—Aixis ho hauré de fer.

—Está clar, home. Si no ho fa-ara no ho fassi may.

Cap día en Tomas va ser tan actiu. Aná á avisar dos metges alópatas; va correr á notificar l' estat de la Rosina á tota la familia y á las onze del matí ja estava de retorn á casa seva.

En Puigblanch encara no s' hi havia acostat. En Tomas tremolava de por que no vingues fins á la tarda, en quin cas se toparia ab los dos metges que no eran del seu sistema.

Aquests comparagueren á mitja tarda, examinaren detingudament á la Rosina y convingueren en que la malaltia no tenia remey, declarant que havian fet tart, que si 'ls haguessen cridat uns quants dias abans, tal vegada hi hagueran sigut á temps, però que, ab tot, li receptavan alguna cosa que podria ser que la salves.

Cap á las set del vespre la Rosina estava quasi espirant; se anava acabant, acabant per moments. Tota la familia se havia reunit al quarto de la malalta.

Tothom estava quiet, s' haguera sentit volar una mosca; sols de tant en tant trencavan lo silenci los gemechs de l' infelis Tomas que plorava desconsolat tapantse la cara ab las duas mans y ab lo cap apoyat sobre 'l llit ahont jeya sa muller.

De cop se sentí trucar á la porta del pis; era 'l famos facultatiu Dr. D. Jaume Puigblanch que compareixia á cumplir la promesa del dematí. Tothom tingué de adonarse de que arribava perquè al entrar al quarto de la malalta li caygué á terra 'l barret de copa, armant lo consegüent soroll.

En Tomas, que 'l coneixia fins pel trepitj, va correr á tirárseli al coll, dihentli emocionat:

—Tu, no mes que tu me la podras salvar!

Alashoras fou lo pare de la Rosina'l que 's posá á plorar. Ell, com tots los assistents, se debia fer cárrech de qui era aquell quidam que s' havia apoderat del escás caletre de son gendre, sabent, com sabia molt be, que si 'l tal doctor gastava cotxo y tenia visitas y 's donava bona vida, era per obra y gracia d' en Tomas.

Un cop dins del quarto, comensá á fer l' home, dictant mil

cosas que s' havian de fer pera salvar de la mort á la Rosina, y fent anar en doyna á la minyona. Tothom se 'l mirava estranyat, tothom l' odiava; menos lo seu amich que se 'l escoltava bocabadat, no veyent que 'l metge produhia una nota desagradable en mitj de aquella muda escena de dol, sols interrompuda per la veu d' en Puigblanch y l' horrible panteig de la maialta que ja ni hi veyia ni sentia.

La Rosina va morir á las quatre de matinada.

III

Era un dels primers dias de Febrer. Al dematí, fins allá á las onze, havia fet un griso que tallava la cara. Tothom anava tapat fins á las orelles; uns ab capa embossada, altres ab una pell embolicada al coll, y mes de quatre, que no 'n tenian prou ab lo coll aixecat del *pardessus*, se cubrián boca y nas ab lo mocador. A las duas de la tarda la cosa ja s' havia encalmat, lo cel estava net, ras, no s' hi veyia ni un nuvolet al lluny, lo sol treballava de valent.

En Puigblanch y son inseparable havian esmorzat plegats, y en havent menjat sortiren á donar la volteta, aprofitant las horas de sol, y á fi de parlar ab tota llibertat.

Tiraren cap al passeig de Colon, y d' allá, amunt, amunt fins arribar al Parch, per quins camins, en aquella hora no gayre concorreguts, enrahonavan encaparrats, parantse á cada quatre passos pera gasticular vivament una estona.

En Tomas anava endolat de cap á peus, ab las mans á la esquena y lo cap baix. Estava bastant desfigurat; feya quatre mesos de la mort de la Rosina. Massa 's veyia que 'l pobre xicot no tenia qui li cordes lo coll de la camisa y li fes lo llas de la corbata.

Son company tan almibarat com sempre. Al sortir de casa mostrava un bigoti que no hi havia res que dir; al cap de poca estona de passejar pel Parch ja se 'l tenia de tafanejar continuament perquè aquell manyoch de pels no li agafes lo posat de sempre.

—Be, digas, veyam, qué farias tu al meu lloch? insistia 'n Tomas. Un home sol! que 'n vols fer d' un home sol? Mira, sense anar tan lluny, avuy se m' ha presentat la Treseta dihentme que ja 'm podia buscar minyona, que ella havia trobat millor proporció, etc., etc. Ves que se jo de buscar minyona!

—Y 'l teu noy, l' Enriquèt?

—Oh! 'l noy ray, trempat per ara, gasta molt bons colors... Ell es qui 'm fa estar malhumorat.

—Que vols dir?

—Que tan petit me dol posarlo en un colégi, y á casa, francament, á casa, m' hi fa nosa.

—Y ara!

—Y que lo que es á n' aquesta casa jo no m' hi quedo. No 'm puch girar per cap cantó que tot no 'm recordi la pobre Rosina, y aixó 'm fa posar trist. Me vull mudar.

Permanesqueren una bona estona sens dirse res l' un al altre; en Tomas encaparrat però distret, son amich tirant plans.

Al cap d' una estona en Jaumet trencá la quietut dihent á son company:

—Creus que jo t' aprecio? me tens per un bon amich?

—Vols callar? que dius ara?

—Es que, perquè vegis lo be que 't vull, vaig á ferte una proposició.

—Digas.

En aquest moment los dos companys sortian del Parch, emprenent altra vegada 'l passeig de la Aduana. En Tomas esperava ab ánsia la paraula del metge, aquest se creya haver trobat la pedra filosofal que li obriria 'l camí de poder presumir per un nou procediment.

—Havia pensat que, vist de la manera com desgraciadament te trobas, ja que es per tu, puch fer lo sacrifici d' encarregar-me del teu noy. Tu coneixes á la Eularia, sabs lo que val, y jo 't responch que 's cuydará del teu fill com dels nostres mateixos.

La Eularia, la dona d' en Puigblanch, tenia deu anys mes que ell, encara que no ho aparentes; era petita, grassa, que no cabia en la pell, com se sol dir, y d' aquellas que sembla que 's plantan als vint anys, conservant sempre mes la frescor dels colors de la cara.

Se compren molt be que 'n Puigblanch s' hi cases, perquè á mes de que era de génit fácil de dur, no deixava de tenir un grapat de lliuras de dot; aixis com també 's compren que la Eularia 's cases ab ell, donadas las ganas de *acomodarse* que li vingueren desde que que frisá 'ls trenta. Se maridá ab qui primer se li va apareixer.

En Tomas no va rebre per de prompte la oferta de son company ab l' entussiasme que aquest esperava. No li va respondre; fingia es-

tar distret, las mans á la esquena, lo cap enlayre, y com volguent xiular de tant en tant.

Havian arribat al passeig d' Isabel, davant de Llotja; no s' havian dit cap mes paraula. En lo rostre d' en Puigblanch s' hi llegia 'l greu de no haver produhit á son constant y únich admirador l' efecte d' altrás vegadas. En Tomas, d' ensá que vegé l' edifici de la Bolsa era tot un altre, fins semblava que havia perdut son mal-humor.

—Deixamhi entrar abans que tanquin. Ah! tens rahó; gracias del oferiment. M' hi pensaré. Adeu.

Y en Tomas entrá precipitadament á la Bolsa ab cara mitj riallera. Desde que havia vist l' edifici de Llotja era tot un altre.

IV

Lo Dr. Puigblanch rebia tots los dias feyners de dos á quatre. Generalment aquestas horas las passava en vaga ó be s' entretenia á llegir lo *diari*, contemplar lo peu d' imprenta d' algun dels pòchs llibres que possehia, si es que tractava de medicina, ó á devorarlo si era alguna novela de las *interessants*, destinant, no obstant, horas enteras á mirarne las láminas.

Los pòchs clients que tenia l' enviavan á buscar sovint; però pocas vegadas se molestavan anant á casa d' ell.

Lo despaig era una habitació petita, ocupada per una gran taula-ministre, una cadira de brassos de cuyro clavetejada ahont hi podian seure dos Drs. Puigblanchs de costat, y mitja dotzena de bonas y elegants cadiras. En las parets, dos quadros representant assumtos bíblichs de *gran composició*, perque entre la entonació negrosa general s' hi destacava una munió de camas y brassos de un si es no es color de carn. Ademes un parell de bonicas prestatgeras, ahont hi tenia 'ls llibres que li havian servit de text desde 'l primer any de batxillerat fins al últim de carrera, un diccionari de medicina y un que altre tractat de homeopatia; las novelas eran desadas en los calaixos de la taula-ministre. Demunt d' aquesta, á la esquerra un botiquí, y á la dreta una capsa plena de pastillas de goma, llaminadura inofensiva pera prodigar á n' als nens y nenas que visitava.

En aquest despaig y á la hora de visita s' estava un dia enraho-nant ab un senyor.

—Francament, senyor Pau, lo que li convé á n' al seu noy son

banys de sol; ab aixó, en venint aquesta calor, lo millor és anarsen á fora á respirar un ayre mes sa que 'l de ciutat. Miri, jo, ja tinch llogada una caseta á Falset, que desde 'l dia 15 de Juny l' anirán á habitar per passarhi una bona temporada, la senyora, lo nen y la nena, y 'l fill d' un amich meu, que com va quedar viudo fa cosa d' un any y mitj, jo li he fet lo favor d' encarregármén, mentres ell se la campa viatjant pel mon. Favors d' aquestos, V. mateix compren que no se 'n fan gayres.

En Puigblanch no perdía ocasió de fer veure á tothom que feya 'l favor de tenir á casa seva 'l noy d' en Tomas. Lo que no deya á ningú era que 'n Tomas li passes quaranta duros mensuals perque al seu fill res li fes falta.

Y 'l pobre Enriquet no podia estar mes malament. Las rebequeries dels noys d' en Puigblanch, l' *Eduardito* y la *Manuelita* y la tirania de la Eularia, no 'l deixavan viure tranquil. Tenia sis anys; los dos fills d' en Puigblanch, germáns bassóns, eran si fa no fa del mateix temps. Lo primer, á cópia de veure 's governat per los segóns, havia mudat per complert lo génit; de alegre y espavilat que era, 's torná manyach y sério. Durant las llargas horas passadas en lo quarto fosch ó de mals endressos, per culpa de sos dos terribles enemichs, aprengué á filosofar, convencentse de que no 'n treya res de plorar y desconsolarse, com moltas vegadas havia fet, fins á pujarli las sanchs al cap. Mes d' un cop, sent á taula, ab tot y ser tan petit, havia fet algunas observaciós sobres de sa situació, á sos *segóns pares*, que 'ls deixava parats.

Lo Dr. Puigblanch en persona acompanyá al Sr. Pau fins á la porta; se cambiaren algunas frases de caixó d' aquellas que no lligan: «*Servidor de V.*,» «*Igualment,*» «*No s' hi cansi,*» «*Molt be diu,*» «*Cubreixis;*» y en lo moment en que 'l metge tenia la ma á la balda de la porta, truncan, obra, y... oh! sorpresa! En Tomas.

Los dos amichs s' abrassavan, se deyan cosas á mitjas, estavan inmutats.

—Tant temps sense escriurem ni quatre mots de lletra que 'm diguessin ahont paravas. Vaja! vaja!

—Ep! tu, però be debias rebre aquella lletra que 't vaig remetre en nom...

Mentrestant lo prudent Sr. Pau, al qui havian deixat plantat, veient que feya un paper de últim ordre, se 'n aná tot sol á la escala, gens agraviat pero no massa satisfet.

—Qui 't feya parlar de la lletra devant d' aquell senyor?

—Y que hi fa! home, que 's cap secret?

—Be, no.

—Y 'l noy?

—Bo, entra que 'l veurás.

Entran á la saleta de confiansa; la Eularia estava surgint uns mitxóns del seu marit; l' *Eduardito* feya 'ls soldats, ab un ros al cap y un sabre á la cintura, recorrent la habitació al estrepitós compas d' un timbal; y la *Manuelita*, sentada á terra prop del silló de sa mare, sostenia una animada conversa ab una nina.

En Tomas saludá á la Eularia, va fer un pató á cada nen, y torná á preguntar pel seu fill, estranyantse de no veurel allí.

—Papá! papá!

Al mateix moment se sentiren crits que venían de un quarto de per allí vora.

Precisament aquell dia la Eularia havia tancat á l' Enriquet al quarto fosch. Marit y muller se pegaren una mirada significativa y 'ls hi pujá una mica de color á las galtas.

En Puigblanch lo va obrir, y 'l noy tan bon punt vegé al seu pare, se li tirá al coll omplintli la cara de petóns.

—Com es aixó? li va dir en Tomas tot acariciantlo, que no has fet bondat que t' han hagut de tancar ab las ratas?

L' Enriquet juntá las ceyas, mirá á cada hu fixament, y, pensant que senthi son pare tenia mes dret á parlar, digué comensant á fer la ganyota:

—Es que... á n' aquesta casa... casa... tots me tenen ràbia.

Y arrencá un plor desesperat.

V

En Tomas havia fet un viatge per Fransa, Suissa é Italia, que, com que may havia sortit de Catalunya, li va fer l' efecte que fa sempre 'l primer viatge qualsevol edat que 's tinga. Li havia provat, si aixó 's pot dir de posarse millor de salut, y de oblidar per un quan temps lo recort de sa esposa difunta y 'l del seu fill.

Un cop fora de Barcelona, li semblava que 's veyia mes lliure, se trasladava d' un punt al altre segons millor li plavia. Al cap del primer mes, distret per la novetat de tot lo que veyia, ja no 's re-

cordá mes d' escriure á son amich. Lo que no 's descuydá may, fos allá hont fos, va ser d' enviar cada trimestre, á son amich, una lletra de 120 duros per los gastos de l' Enriquet.

A sa arribada, s' havia instalat interinament á la fonda pera no donar mes molestia al seu company.

Una tarda, s' estava ab l' Enriquet á la falda, acariciantlo ab fru-hició y com veyent en sa ignocent carona lo perdó de sas aventuras.

—Ara t' ensenyaré lo que t' he dut de Paris, però m' has de prometre que alló que has dit á *D. Jaime* no li diras may mes; l' has de considerar com un segon pare.

L' Enriquet en comptes de manifestar ganas de veure la joguina, juntava las ceyas y estirava 'ls llavis. Al últim esclatá:

—Papá... t' haig de dir una cosa.

—Digas, fill meu, digas, li deya en Tomas estranyat de veure tan sério á l' Enriquet.

—Sabs que quan tu te 'n vas anar me vas comprar una guardiola y 'm vas dir que *D. Jaime* m' hi posaria un ral cada setmana?... Donchs no me n' hi ha posat cap.

—No? Es que te 'ls deurá donar tots d' un plegat.

—De veras?

—Es clar que si, fill meu.

—Llavoras ja estich content; perquè... perquè...

Y l' Enriquet comensá á donar mostras de que anava á fer una raresa.

—Perqué... Diu que s' han de pagar diners per entrar al Hospici?

En Tomas hi anava veyent. Se mirava al seu fill com alelat, y per primera volta va duptar del seu amich. L' Enriquet ja no va dir una paraula que no fos trencada pel plor que l' ofegava.

—Donchs... si tu t' entornas... vull entrar al Hospici... m' estimarán mes que á casa *D. Jaime*.

J. MASSÓ Y TORRENTS.

DIABÓLICA

AMOROSA

Odi et amo. Quare id faciam fortasse requiris.
Nescio, sed fieri sentio et excrucior.

CATULLI

Si es cert que hi ha altra vida en la que 's trovan
los sers que s' estimàren en aquesta,
nosaltres, amor meu, hem de trovanshi
com un jorn nos trovàrem en la terra.

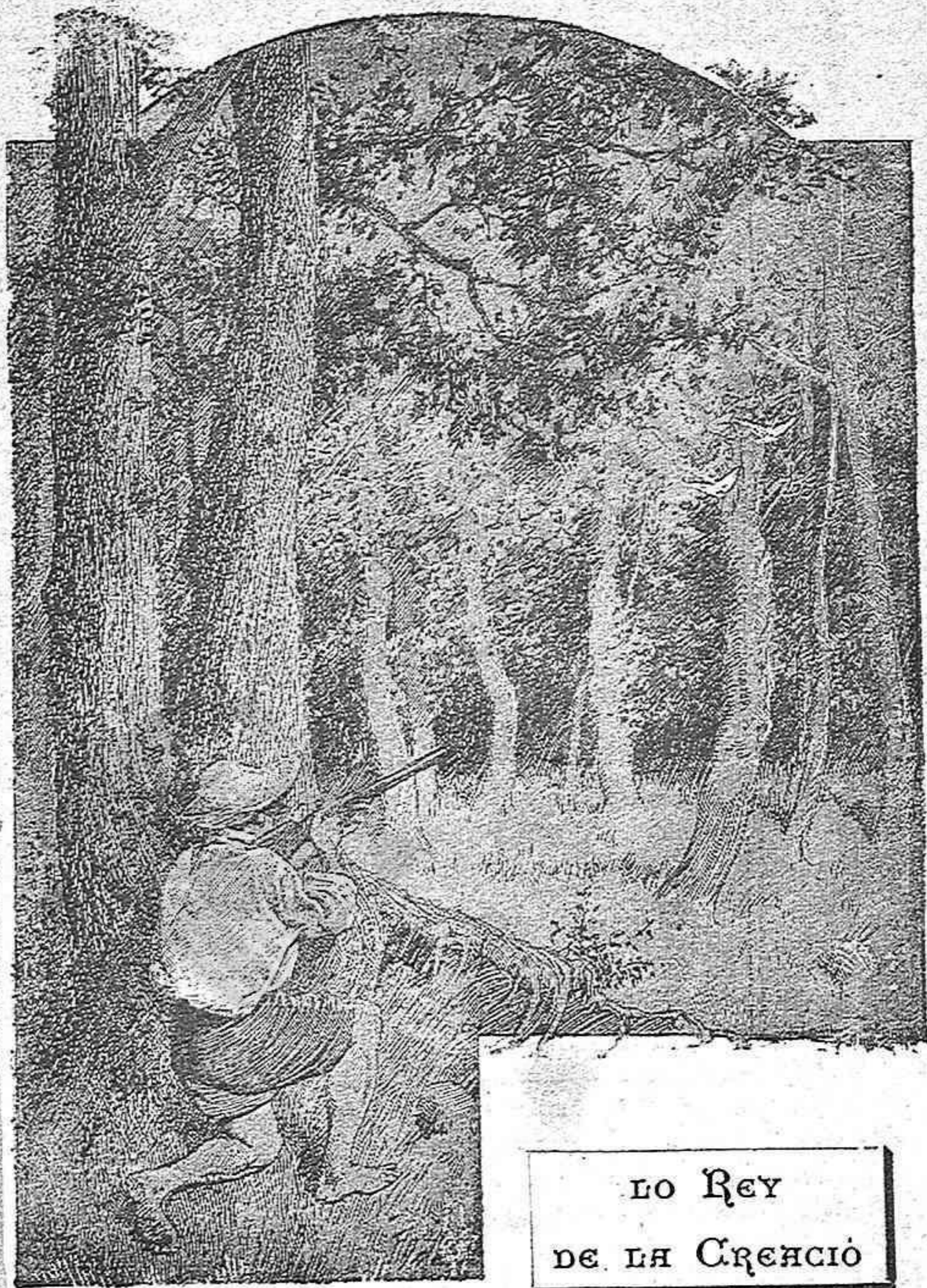
Llavoras nostras mans que s' encaixàren
tantas y tantas voltas, febrosecas,
tornarán per si solas á encaixarse
recordant la costum d' aquí la terra;

peró la meva ma, dolsa estimada,
serà llavors de ferro y á sa estreta
rabiosa, inexorable, irá fonentse
ton cos gentil que 'm cautivá en la terra,
y, si un cop fos com una antiga joia,
tot ell fet pols entre mos dits ne queda,
lo estrenyeré contra mon cor... y ab ira
obrint mos dits lo llensaré á la terra.

Mes.... si quelcom de ton cosset de fada
no 's torna pols y un bri d' amor conserva,
obrint mon cor l' hi tancaré ben fondo
com se guarda un tresor aquí en la terra;

lo cel, l' infern, tots los poders que 'l vulguin
jamay l' haurán!... ma lluyta será eterna!...
si es cert que hi ha altra vida en la que 's trovan
los sers que s' estimaren en aquesta.

Ramon D. Perés

LO REY
DE LA CRENCIÓ

Dibuix de Apel·les Mestres

LO LLESSAMÍ

(LLEGENDA HÚNGARA DE FRANÇOIS COPPÉE)

Prop la vila d' Egrá; dins la Bohemia negra
(comarca que per cert, no es bella ni es alegre)
lo pastó encara ensenya al viatjer distret
las ruinas del convent antich de Sant Benet,
voltadas de morellas y d' heuras y argelaga.

Al temps que Segimón, lo vencedor de Praga,
contra 'l fatal Joan Huss, va fer la guerra á mort,
hi havia una abadessa, un Angel del Senyor,
que encara en lo país, com santa es venerada.
Com flor de primavera, al trist hivern badada
entre aquell temps horrible, havia ella sigut
un angel de puresa, d' amor de fe y virtut.
Entre 'l cel d' aquell temps, tan fosch, brillá eixa estrella
y als vint anys prengué 'l vel, sent noble, rica y bella.
Ella portava 'l bácul y l' anell pastoral
ab la magestat noble, del Sant de Claraval;
pels altres era amable; per ella molt severa,
dormia pochs moments; mortificava austera
ab un aspre cilici, son cos de lliri blau;
son rostre sempre alegre; son posat trist y suau
inspirava respecte á sas benedictinas;
amant de la poesia y las lletres llatinas
interpretava 'ls códexs y 'ls textos menos clars;
y á doctors y alquimistas, ensenyá ciencias y arts!

Mes era la abadessa, primer que sábia, bona;
dels pobres era amiga, y sa mellor corona

era l' amor al débil, al orfe y al lepros .
Un dia, al *llevar Deu*, al temple grandios,
havia fet callar las negres aurenetas
que níant dins la pedra, batian las aletas
al cim de la nau gòtica torbant l' acte, ab sos crits;
ella 'ls feu una sènya; y 'ls aucells emmudits
fins á sé al *Benedicat* callaren silenciosos!

De sas virtuts sublímns los perfums olorosos
al lluny ja s' espargian, com l' alé suau, gentil,
dels roserars, escampa son básem per l' abril;
sempre ab los ulls en terra, rosari á la cintura
severa y piadosa, tenia sa figura
ab lo seu dols somriure, son rostre idealisat,
d' un ángel la bellesa, d' un sant la magestat.

En aquell cor puríssim, temps ha que no hi havia
cap amor á la terra; sols, aixó sí, 's dalia
per las flors que estimava ab un inmens amor,
la santa las volia ab tot lo gotx del cor,
ella las adorava y al veure una englantina,
un lliri, ó be una rosa, ó be una clavellina
los ulls ja li espurnavan, com un bon delinqüent
quan sent á la consciència lo trist remordiment.
Ella s' en acusava, mes era 'l seu deliri
y en l' íntim del seu cor, sufria un gran martiri
tement que alló podia ser culpa ó tentació.
Al march de sa finestra, un llessamí d' oló
floria y la mirava, tant santa, bona y pura;
semblava que la flor prenia la hermosura
copiant de la abadessa virtuts, perfums é ideals;
quant la tardor venia, ab sos vents infernals,
la pàlida floreta, morint esgroguehida
enviava á la abadessa l' adeu de despedida.

La pau no pot se eterna; la nova ja ha arriuat;
Procopi-*l-bort*, arriba com brava tempestat,
contra l' Emperador, aixeca la bandera,
proclama de Joan Huss la idea mentidera,
y sembra la ruina, l' incendi, 'l dol, la mort;
Deu meu! y com tremola la esposa del Senyor,
que no tem pas per ella; sino per sa morada,
per sa mansió piadosa, que ha d' esser profanada
si l' horrible Procopi, la trova en son camí.

—Que 's salve aquell qui puga! Procopi ja es aquí!

Aixó es lo crit d' esglay; pietat tothom demana;
 los rius baixan vermells, crescuts per sanch humana
 y nusos los cadavres s' hi veuhen tot surant,
 Procopi-'l-bort, arriba; l' anúncia redoblant
 aquell timbal horrible, que un dia fabricava
 ab la pell de Ziská, que per traydor pelava;
 ve ab tots los seus soldats, bohemis y sajóns,
 y 'ls fills de la Morávia; ve ab trenta batallóns
 y cent canóns de siti, doscents carros de guerra:
 sembla l' assot de Deu que aixafe aquella terra.
 Quan trovan un convent, depressa es assaltat,
 y creman y assessinan al frare, al llech, l' abat;
 ningú s' escapa ab vida d' aquell llop del Danubi
 alló sembla un torrent, un huracá, un diluvi!...
 sos soldats han trovat als frares de Sant-Freus
 y 'ls han lligat á tots, los hi han tallat los peus,

y ab fuets y grans corretjas, donantlos vergassadas,
 los han arrossegat ab cínicas rialladas,
 mentre 'ls tormells cruixian, y s' escolavan tots.
 Per los camíns se veuhen vellets y sacerdots
 que fujen ab relíquias, los cálzers y las joyas;
 plorant amargament venen los noys y noyas,
 tothom demana ausili, ningú no 'n veu vení!
 —Que 's salvi aquell qui puga! Procopi ja es aquí!—

Com mes la tempestat baxava atronadora,
 la Esposa del Senyor, mes tranquila cada hora
 com un mártir sublim, somreya tot resant.
 Un vespre un moliner li conta tremolant
 que la tropa infernal ja era prop de la vila,
 que ja passava 'l riu... Donchs ella mes tranquila
 é imposantse á tothom, maná obrir los portells,
 baxá 'l pont llevadís, deixá lliure 'ls rastrells;
 després va fer seguir las monjas esglayadas
 y al cor las feu resar las pregarias sagradas
 d' ofici de difunts.

Sobre un cavall bretó

Procopi ve. Ja sonan los corns de sa legió,
 sas gents omplan las valls, tot son llansas y espasas,
 y deu bous aplanant serras, corriols y rasas
 arrastrañ ab peresa un canó colossal,
 la máquina de guerra que al mon ha fet mes mal,
 que du entortolligada una gran serp de bronze,
 y 'l va fondre un bruixot l' any mil quatre cents onze.

Retrona tant, quan brama, en lo combat rugint
 que s' esquerda la terra, y perden tot sovint
 las mares als fillets que en sas entranyas duhen.
 L' exércit ja es allí; los mils acers com lluhent!...
 Procopi-*l-bort* s' atura devant l' antich convent,
 salta en terra, y aixis sorprés parla á sa gent:

—Lo niu ja está desert, l' aucell ha pres volada;
 havem fet tart companys!—

Y abtétrica mirada
 avansa fins al peu del temple sacrossant.
 Y veu l' esglesia oberta, y 'ls ciris tots cremant.
 Lo Redentor en creu sobre l' altar de pedra,
 las monjas en lo cor; pensa, dubte y s' arredra,
 en tant que l' abadessa, ab sa argentina veu
 ab sas benedictinas, entona un himne á Deu.

Torbat per la sorpresa, sos ulls al temple 's giran;
 com que ell era valent, aquells valents l' admiran;
 descavalcar fa als seus, las tendas fa parár
 y al senescal Rupert, aixis li va parlar:

—Me plau l' atreviment que mostra eixa abadesa,
 tot ho hem trovat obert; no fora pas gran proesa
 dir qu' hem vensut vint monjas, qu' hem vist cantant al cor,
 deixémlas!—

Mes Rupert li diu imposador:

—No vulgas irritar als teus soldats que veuhen
 ja seu aquest convent, y tots ja 'l ferro treuhen
 y esperan lo botí.—Procopi no respon
 avansa silencios fins á davant del pont
 y al portal del convent, trau sa espasa de guerra
 y mirant cap á dins ja clava l' arma á terra.

—En Nom del Pare, 'l Fill y del Sant Esperit!
 si demá aquesta espasa trau fullas y ha florit
 será que 'l Senyor vol que viscan eixas donas
 y ho juro per l' infern y per mas tres coronas
 y prometo tan cert, com fou mártir Joan Huss,
 que si l' arma floreix, m' en vaig sens dir Jesús!

Procopi y 'ls seus soldats, á sas tendas anáren.

La nit vingué, serena, y los estels brilláren
 y mentre 'l clar de lluna iluminava 'l cel
 las monjas sempre al cor, cubertas ab lo vel,
 cantavan lo *Pie Jesus*, com un esbart d' aucellas
 que sols interrompia la veu dels centinellas
 que prop del foch vetllaban en tot lo campament.

La aurora matutina torná ben resplendent.
 Tot despertá. Sonaren los pifres y trompetas
 cavalls y cavallers, legions y gents inquietas
 reberen la besada del sol del dematí
 que sobre 'ls lluents capells ja comensava á lluhí.
 Y sortint de sa tenda Procopi, ab sa armadura
 s' en torna cap al pont, mentre en sos ulls fulgura
 la ira, al veure 'l temple, obert de bat á bat
 y 'l cant del *Pie Jesu*, encarà continuat!

La espasa colossal, en terra encar clavada
 no habia pas tret fulla, florida, ni granada,
 però, per viure un jorn, en una nit florí,
 al entorn de la fulla d' acer, un llessamí
 que s' havia enllassat ab l' arma triomfanta;
 aquesta era la flor, que la abadesa santa
 havia estimat tant, y ayrosa y gentilment
 empresoná l' acer!—Lo déspota un moment
 dubtá, mes desseguida, mirant la flor modesta
 recorda 'l jurament, y diu baixant la testa:
 —Donáume una altre espasa! portáume 'l meu cavall!—
 alsáu lo campament!—Y fuig serras avall
 ab los seus cavallers y 'ls seus soldats d' Hungria
 que un pobre llessamí, vensuts acobardia.

Las monjas resignadas resavan en lo cor.
 A la santa abadesa, la va salvá una flor!

A. M., TRAD.

QUIN CONSELL DE MESTRE

.....— Es evident, amich, que per mes intensa que hagi sigut la sensació inspiradora d' una obra artística, aqueixa 's presenta generalment, encara que sia ben-sentida, pàlida y borrosa en los primers moments, diáfana y vaporosa, com filla que es de la imaginació, prenent forma, enriquintse y detallantse á mesura que l' enteniment la va treballant, y la rahó junt ab la fantasia, com pares carinyosos, s' entretenen en completarla fins á deixarla enterament arrodonida y acabada.

En la execució, donchs, d' aqueixa obra artística, lògicament considerada, será precís usar lo mateix procediment; semblant al concebirla en lo moment de la inspiració, deu ser pàlit y borros lo primer esbós dessorre de la tela; accentuant la forma, la llum y lo rellu al treballarla y acabant finalment per completarla ab tots los detalls que avenintse ab la índole del assumpto puguin contribuir á ferla mes interessanta.

Aixis parlava á un de sos deixebles lo gran paisatjista Rousseau, un dels primers que, fugint del convencionalisme d' escola, imprimí á sas composicions aqueix accent de veritat y de íntima poesia, naturalista sense afectació ni *parti-pris*, y bastant poeta pera trasmetrer justas las variadas notas, la vaga armonia ab que la naturalesa murmura sos cants planyívols ó riallers; aixis li parlava, y acostantse á un caballet ahont hi havia un de sos cuadros completament llest y vernissat, volgué fer compendrer á sos deixebles d' un modo práctic la idea que acabava d' expressarli. A tal efecte prengué en sas mans varias fullas de paper transparent que sobreposá unas á otras

damunt d' aqueix seu cuadro cubrintlo enterament y espessas sufficientment á fi de que nó 's transparentes gens ni mica la pintura. Allavoras comensá per separar la fulla exterior y al traves de las altres fullas aparegué indecisa y vaporosa la disposició total de la composició ab sas principals masses. Ne separá un altra y 'ls contorns s' accentuáren mes y la pintura 's transparentá mes vigorosa. A cada fulla que treya s' anava precisant lo cuadro, creixian los detalls, brillava mes lo color, fins que aparegué, al treurer la última fulla, lo cuadro enterament acabat y la tésis clarament demostrada.

La sorpresa que experimentá lo deixeble al veurer demostrada d' un modo tan convincent y original la eficácia d' un procediment tan racional y propi, es sols comparable á la creixent admiració que sentia per son mestre, y comprenent tota la importáncia d' una tal lliçó, no dubtà pas arribar á fer grans progressos adoptant per complet aqueix procediment.

Mes, de sobte y recurrent l' estudi, al fixar los ulls en altres cuadros de son mestre, ne repará alguns de comensats y preparats ab un sol color com Rousseau solia ferho, y l' asaltà un dubte: veyá observada en uns la regla que fa poch li recomenava, mentres que en altres hi descubria una precisió de forma, una minuciositat de detalls y una intensitat d' efecte que contrastavan sobremanera ab la volguda sobrietat, la sensillesa de la factura y l' artificiós descuit que dominan y tan impresionan en sas obras mes acabadas. No deixá, per aixó, de trobar justas y útils las observacions que acabava de ferli l' eminentíssim paisatjista, però ben prompte acabá per comprendre que 'l verdader geni, sens darsen compte, se sustrau á tota sistemática combinació, y produheix, moltes voltas sense poguer precisar los medis que emplea en la elaboració de sas espléndidas manifestacions.

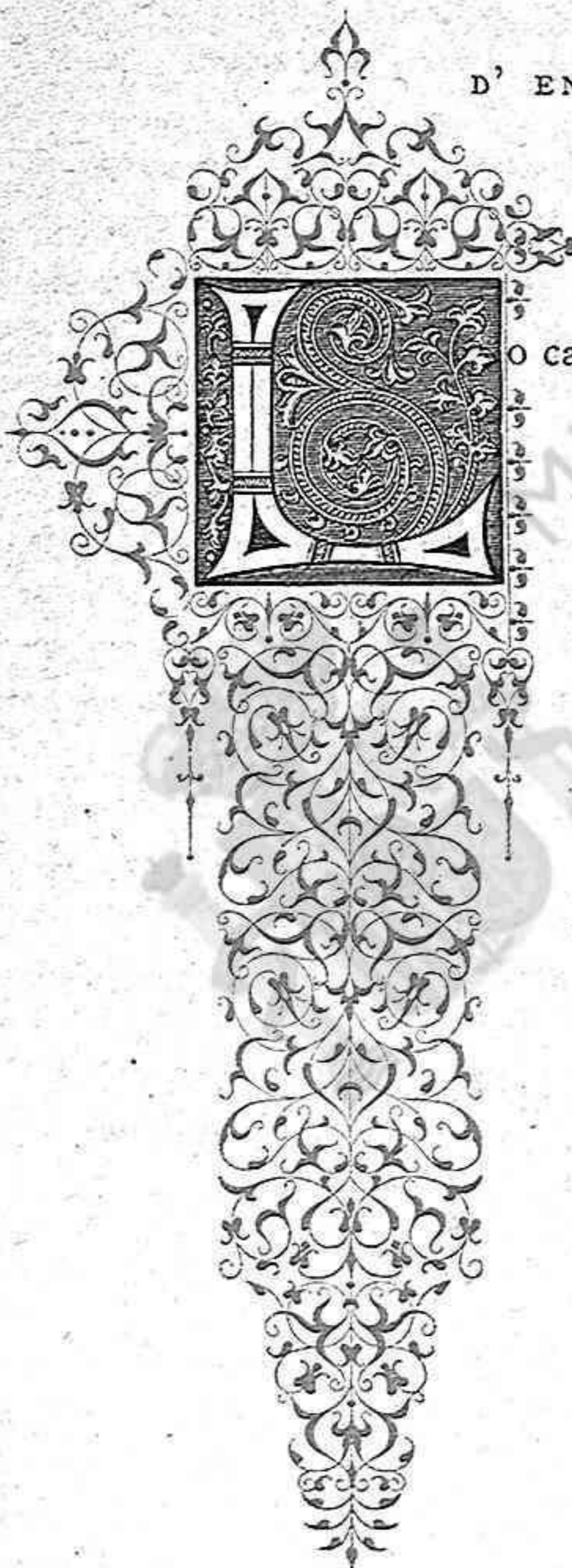
J. M. TAMBURINI

L' ADEU SIAU TURÓNS

D' EN ARIBAU (1)

o caràcter catalá, en temps millor pera la nostra terra, podia tenir molts defectes, però es ben segur que ningú l'acusava de fals ni d'hipócrita. Mes aviat pecava pel cantó oposat, y no acatant en sa franquesa crets miraments ó convenièncias, al dir al pa, pa y al vi, vi, aparexia als ulls de molts com brusch ó aspre. Prova de la degeneració y rebaxament actual es que no s'ha pas polit ni afinat gaire, però en cambi ha perdut la franquesa, y ab la meteixa brusquetat y aspresa ab que 'ls nostres avis deyan lo que tenian al cor, se mormola avuy lo que no passa de la llengua. Haviam ja observat que n'hi ha molts que negan en prosa lo que afirmen en vers, y que essent

1) Escrit ja aquest article hem sapigut que 'l Consistori dels Jochs Florals d'enguany despres de detinguda discussió, ha rebutjat la idea que se li proposava d'anar á depositar una corona en lo monument á En Aribau, acordant en cambi coronar lo busto d' En Manuel Milá en lo meteix saló de la festa. Per un y altre acort un aplauso al Consistori. Realment En Milá, sens arribar tampoch á símbol, representa en lo renaxement moltíssim mes que En Aribau.

escéptichs y demagochs, besan empungits l' anell del bisbe ó 's arrossegan sonrient als peus d' un magnat, segons los vents que bufan, y la inauguració del monument á En Aribau 'ns dona lloch, per desgràcia, pera comprovar la observació.

Los discursos que allí van llegirse foren altament laudatoris. Segons ells, En Aribau es una personalitat que sobresurt entre totes, fentlo l' exemple dels catalanistas y 'l símbol del renaxement. La inscripció del monument es la fórmula senzilla que sols s' havia empleat tractantse d' alguna d' aquellas grans figuras que son las fitas que marcan lo camí de la civilització. Una branca de lloret, de bronzo, que s' hi ha afegit, dirá á las generacions ab igual concisió, que allí hi ha un poeta, un economista y un taquígrafo. La aclamació unánim dels concurrents va demostrar que 'ls autors dels discursos y 'ls iniciadors y constructors del monument no habian estat pas gens exagerats. Los primers mes aviat varen quedar-se curts, si llurs treballs se comparan ab altres dedicats avans al mateix Aribau, puig mes enllá que alguns d' aquestos, no hi van ni las apologias de Sócrates fetas per Platon y per Xenofonte.

Mentres tals alabansas se cantavan en alta veu desde la tribuna, los escullits—que escullits y molt escullits eran los que formavan la comitiva, puig que no passavan de cinquanta—retallavan en veu baixa al pobre senyor Aribau ab estisoras tan finas y aceradas, que fins la estàtua de pedra, ab tot y sa duresa, havia de sentir-se de las fibladas.

«Es estrany—deya un dels mes escullits,—que escribis en catalá la oda. Ni avans ni despres, may va emplear la nostra llengua sinó en joguinas tant de broma... que ni á mi mateix s' atrevia á llegirlas.

«Mostra, y bona mostra del catalanisme del nostre home—replícava un altre no menys escullit,—es l' afany que tenia de pendrens de Barcelona l' Arxiu de la Corona d' Aragó, pera regalarlo, no al vell Montseny ni al aspre Montserrat, sinó... al mateix Madrid, sens dubte pera que 'l resguardessin las torres de Castella.

«Per fortuna—va afegir un tercer escullit,—los capgirells de la política madrilenya no li van permetre realitzar son afany, y conservem l' arxiu á casa nostra.»

Mentres axó y molt mes que no volem estampar se mormolava en un grupo dels de dins del clos, 'en un altre no faltava una veu, mes baixa encara, que proposava una segona suscripció pera adqui-

rir uns microscópis que permetessin als visitáns veure la figura de la grandor que correspon á una estátua enlairada.

Y ningú dels que ho sentian tenia veu alta ni baixa pera protestar, y quasi tots los reunits convenian en que aquell monument no anava á un home sinó á una idea; en que no pera En Aribau sinó pera 'l renaxement catalá s' havia fet la festa.

Avans de seguir endavant, debem declarar que no assistirem á la inauguració, puig segons sembla no podem aspirar á la alta honra de contarnos entre 'ls escullits del catalanisme que allí 's congregavan baix la presidéncia del senyor Pirozzini. No som, per consegüent, ni dels que alabavan en veu alta ni dels que mormolavan de baix en baix. No 'ns toca cap responsabilitat en las hipérboles ni en las estisoradas, ni tant sols en no haber fet notar als que ho merexessin, que creure una cosa y dirne una altra ni fa massa catalá ni suposa un gran caràcter. Podem, donchs, desde aquest lloch lamentar la decadéncia á que s' ha arriuat y examinar ab fredor si son fundats los elogis ó merescuts los vituperis. Entre 'ls nostres moltíssims defectes no tenim lo del fingiment ni de la hipocresia, y si moltíssimas condicions nos mancan, independéncia 'ns sobra pera mirar de fit á fit lo monument, á En Aribau y sa poesia catalana, y dir en veu alta lo que tals miradas nos aconsellin.

Mal que pesi als que volen que 'l renaxement sigui una cosa tan vaga y elástica com llur caràcter, nosaltres prenem part activa en lo moviment y, encara que no siguem dels escullits, sabem perfectament lo que volem y no amaguem quin es lo nostre catalanisme. Nos interessa, donchs, saber si lo monument es merescut ó inmerescut, ja que al cap y á la fi 's tracta de ferlo passar con símbol del renaxement regional y s' alsa en un dels sitis mes públichs de Barcelona.

Comensem l' exámen per la poesia «Adeu siau turóns;» y notis que no la clasifiquem ni li dem títol, puig que avans de ferho hem de respondre á algunas preguntas que 'ns ocorren. La primera es la següent: es una oda?

Difícil es contestar á tal pregunta. Las primeras quartetas son quasi elegíacas y las del mitj tenen sentit moral ó filosófic, però, en cámbi, las darreras son impróprias de la elegia y de la oda moral. La entonació general es la que correspon á aquest género literari, mes, si, com diu En Martínez de la Rosa, «la oda pindárica pot

compararse á un torrent y la moral á un riu», la poesia d' En Aribau se semblaria al Rhin, que despres d' haber corregut magestuós per las planuras germánicas, avans d' arribar á la mar pert fins lo nom al barrejar sas aigüas ab los sorrals y aiguamolls dels terrenos baixos de la Holanda. Sens dupte lo mateix Aribau se va trovar ab aquestas dificultats y no va classificar sa poesia al compóndrela; probablement va publicarse tambe sens classificació las primeras vegadas. Si n' hagués compost d' altrás y 's formes colecció, l' «Adeu siau turóns» aniria, sens dupte, en la secció de poesias variadas.

En los següents párrafos aclarirem los concèptes que acabem d' exposar y resultan confosos, y mentrestant passem á la segona pregunta: es á la pàtria?

La resposta podrá ser mes terminant que la anterior. La poesia d' En Aribau no es á la pàtria. Vritat es que en las primeras estrofas dirigeix un adeu á cosas características de Catalunya; vritat es que la quarta estrofa expressa 'l sentiment del anyorament de la pàtria en forma magistralment académica, però no es menys cert que desde la quinta estrofa fins á la antepenúltima diu ben clar que lo que anyora es la llengua, que no es la pàtria, per mes que 'n formi part. Si 'l poeta 's troba foraster prop las «torres de Castella,» si es víctima d' una «enganyosa sort,» si «'s consum y s' anyora,» la llengua, sols la llengua 'l regositja y l' aconorta. Tota la poesia expresa sentiments pròpis, íntims del autor. Ell sufrex y 's consum, però ni una sola frase indica que la pàtria sufrex y 's consumi. Catalunya aparex com ditjosa y digna d' enveja. Pot, donchs, la poesia ser « á la pàtria » en lo sentit del renaxement? Aquest veu á la pàtria decaiguda, mutilada, adormida y subjeta, y aspira á retornarli la ditja y l' esplendor. No pot ser un cant á la pàtria lo que d' altra manera la contempli.

Es donchs la poesia un cant á la llengua? Tal apareix, com habem dit, fins á la penúltima quarteta; mes las duas finals destruhexen la suposició ó al menys la desvirtuan. Lo poeta s' anyora y 's recorda de la llengua nativa y de tots los sentiments que en son cor desperta, però ni aquell recort ni aquestos sentiments son l' objecte de la poesia. Aquest es molt mes pedestre, puig que 's reduex á felicitar al que llavoras era 'l seu patró, al banquer negociant en qual casa treballava, ab motiu probablement del seu cap d' any ó d' alguna festa íntima de familia. Las duas últimas quartetas son casualment las mes claras y terminants de la poesia. Per ellas se veu ben clar

que no es aquesta un cant á la pàtria, ni á la llengua, sinó senzillament una mostra del bon afecte y agrahiment que 'l poeta sentia per don Gaspar Remisa, que tal era 'l nom del banquer negociant á qui va endressada la poesia.

Y nótis que 'l poeta no degué jamay pretendre que sa composició sortís del seno de la intimitat, puig d' altra manera lluny d' enaltir al seu protector l' hauria posat en ridícul. Lo to enfátich de la darrera quarteta ho diu ben clar, y pera adquirirne la evidència basta canviar lo «mon patró» ab son nom propi. Vegis, en efecte, la impressió que produhiria ab aquest senzill cambi tota la poesia, si fos son final:

«Ix, é crida pel mon, que may mon cor ingrati
Cessarà de cantar de Don Gaspar la gloria;
E passia per ta veu son nom á sa memoria
als própis, als estranys, á la posteritat!»

Nótis be que no fem cap cárrech al poeta de voler que 'l nom d' un negociant banquer, vulgar ab tot y sos caudals, passes als própis, als estranys y á la posteritat, puig com habem dit ja, En Aribau no va proposarse que sortís del seno de la intimitat, en la qual son permesas tota mena de llibertats é hipérboles. Per entremitj d' aquestas, es segur que lo senyor Remisa vejé lo bon efecte de son factor ó administrador y que en familia va celebrarse la ocurréncia. Si algún cárrech pot ferse es als que, mes papistas que 'l papa, han volgut donar á una poesia íntima unas proporcions que jamay havia somiat son autor, exposantlo á n' ell y á tots nosaltres á que, si nó 'ls própis, los estranys nos fassin objecte de merescudas censuras. Que 'l nostre temor no es infundat ho demostra clarament lo fet de que un dels pochos que s' han ocupat del catalanisme en sério, lo senyor Tubino, en sa «Historia del Renacimiento» digui de la poesia de que 'ns ocupem quasi lo mateix, que nosaltres, ab tot y que llavoras no se la habia consagrat en cap monument, y hõ digui en la primera part de la obra, en la cual mirava tot lo nostre ab extremada benevoléncia.

L' objecte de la poesia explica clarament lo perquè va escriurela en catalá un autor que, ni avans ni despres, jamay va usar la nostra llengua en assumptos sérios. En Aribau pensava ab lo seu temps, y lo seu temps créya que la llengua castellana era la espanyola, essent la única literatura nacional la castellana. Per aixó la biblioteca

Rivadeneira s' anomenà de «Clásicos españoles,» ab tot y que no hi figuran mes que escriptors en castellà; per aixó va emplear la nostra llengua sols en una poesia que cregué no sortiria del cercol de la intimitat. Si hagues cregut lo contrari y hagues cantat las glórias de la pàtria, en castellà las hauria cantat, com en castellà va cantar las de la ciència, los horrors del fanatisme y altres assumptos d' igual transcendència.

Tenim, donchs, que la poesia «Adeu siau turóns» no pot en rigor ser classificada com «Oda» ni menys titolarse «á la pàtria,» com portats per un exces de zel van titolarla los que van reproduhirla com símbol del renaxement. Lo títol verdader de la composició es «A don Gaspar Remisa,» y segurs estem de que si 's pogues trovar l' original hi veuriam aquest títol ó un de consemblant. Sens aquest títol la poesia no tindria sentit. En Aribau en lo seno de la intimitat vol que 'l nom de son patró ressoni y no trovantse aquest nom en lo cos de la poesia, forsosament havia d' anar en lo títol.

Prescindim de tot lo esposat y examinem los mérit intrínsechs de la poesia. Tot seguit hem de manifestar que 'n te un de sobresortint; lo llenguatge. Realment, no pot negarse á En Aribau la glória d' haber restaurat una llengua que tothom, inclos ell mateix, no creyan abta mes que pera bufonadas valfogonescas. Lo llenguatge del «Adeu siau turóns» estant literari, tant distingit, tan triat, que en cinquanta anys no ha sigut encara sobrepujat y sols pocas vegadas igualat. Prescindint d' algunas incorreccions y faltetas de llógica, en la composició d' En Aribau s' hi veu l' instint de armonia y de expressió que deu distingir al llenguatge poetich; instint que han imitat molt poch dels que han pres part en lo renaxement. En Aribau, donchs, es realment lo restaurador de la llengua catalana literaria.

Altre mérit sobressortint de la poesia de que 'ns ocupem, es lo sentiment de que están impregnadas algunas de sas estrofas. Los efectes del anyorament están perfectament espressats, per mes que no arrivi en cap d' ellas á la vivesa ab que 'ls pinta En Clavé en una composició justament celebrada. Realment no 's pot compendre que l' autor d' una poesia que tals sentiments respira, no n' hagi dexat d' altres en la metexa llengua. Si «no tenia altre plaher que cantar en llengua llemosina,» hem de confessar que en Aribau va donarse poch moments d' expansió durant sa llarga vida.

Mes si jutjada en detall la poesia d' En Aribau conté bellesas de gran preu, considerada en conjunt poca cosa li queda mes que 'l llenguatge... Perqué comensa ab una despedida á las montanyas de la terra? Es que contava no véurelas mes, ó es que confón una despedida ab una invocació? Las estrofas que segueixen á la despedida, no la llegendan en cap sentit. En ellas pinta son anyorament y l' únich remey ó consol que li proporciona lo cantar en la nostra llengua. Perqué, donchs, la despedida, á la que no 's torna á fer alusió en tota la poesia? Las estrofas centrals están totas dedicadas al anyorament y al consol que trova en los recorts de la terra, y ab aquesta preparació s' arriba á las duas últimas quartetas que acaban de destruir tota unitat. Es ben be 'l monstre d' Horaci. Lo hermós cap de dona acaba en una vulgaríssima cua de peix. La despedida, l' anyorament, lo conhort, los sentiments altíssims, van á parar á cridar al mon la gloria d' un banquer negociant, á recomanar, en sério ó de broma, al senyor Remisa als propis, als estranys, á la posteritat. Sério ó de broma, tant se val, puig d' una manera ó altre lo final destruheix tota la poesia.

Avans de treure las conseqüencias que 'ns ocorren de la poesia, miren de fit á fit á son autor, al home. Qui va ser En Aribau? Que va representar en sa llarga vida? En Aribau va ser, sens dubte, una persona distingida. Dotat d' una inteligencia clara, armonizada ab una imaginació bastant potent, y habéntlas cultivadas ab mes cuidado de lo que llavoras s' acostumava, á forsa de treball y de constància va lograr sortirse de la modesta esfera en que havia nat; y si en *El Europeo* va demostrar desde molt jove qu' era capas de tractar qüestions científicas y literarias, va posar mes tart lo sagell á sa reputació podent pendre part en la direcció de la gran empresa editorial d' En Rivadeneyra. Si, empró, va lograr distingirse del vulgo, no va passar pas de ser un dels tants qu' en sa época van surar en la gran conmoció política-social que va despertar á tota Espanya, sens lograr posarse en la primera ratlla. En literatura va ser un obrer del romanticisme, y en política va ser un obrer de las reformas que llavoras se introduhiren, essent de notar que si com home de lletras no va produhir cap d' aquellas obras que fan rotllo y cambian lo gust general, com home públich va caure en la vulgaritat d' anar retrocedint de sas primeras ideas á

mida que anava posant anys, acabant per vegetar en lo partit mes profundament escéptich de tots los que jugavan en la política espanyola ó castellana. En aquestas condicions: que podia representar en sa llarga vida? No passant d' obrer en literatura y en política, no habent arribat director, va ser tot lo que ser podia. Los seus servery van ser recompensats ab alguns empleos d' aquells que no permeten imprimir la personalitat en la marcha de la cosa pública. Va arribar á ser director d' un departament baix la dependéncia d' un ministre, y secretari de la Intendencia de la casa real baix la direcció d' un intendent; va escriure en varis periódichs de lluyta, debent inspirarse en las ideas y propósitos del partit militant á que pertanyian. Aixó es tot lo que va representar En Aribau en la vida pública. Vritat es que degué portarse ab honrades, puig que va morir pobre, pero ni aquest mérit, molt apreciable, basta á posarlo damunt de molts altres. Per fortuna, per gran que sigui la desmoralisació, los exemples d' honrades son mes comuns de lo que molts creuen, fins en personas que han ocupat llochs directius en la política. Pera no citar-ne d' altres, recordarem que no fa gayres anys degué obrirse una subscripció á benefici dels fills d' En Figueras, que havia sigut Jefe del Estat.

Per aquestos motius no debía estranyarse que al passar las llistas de subscripció á Madrid, tornessin sens haber aumentat d' un sol céntim. L' error fou enviárlashi. Perqué habian de suscriures á Madrid?

Si de la personalitat d' En Aribau se 'n treu sa significació, mes ó menys llegítima en lo renaxement catalá: ¿que 'n queda? Podian concebir á Madrit que s' alses un monument á un escriptor correcte, quan tants n' hi ha ab iguals títols? Podian concebir que s' alses á un que havia sigut director del Tresor, quan los carrers de la cort estan plens d' ex-ministres y fins d' ex-dictadors? La representació d' En Aribau es, en tot cas, exclusivament catalana: perquè, donchs, intentar tant sols que prenguessin part en sa consagració fora de Catalunya? L' éxit negatiu de la subscripció, lluny d' irritar als iniciadors del monument, debia convidarlos á reflexionar lo que feyan.

Pera acabar, miremos ja de fit á fit lo monument alsat en los jardins públichs de Barcelona. Está dedicat á una idea ó á un home?: al renaxement regional ó á En Aribau?

La resposta no es dubtosa. Està dedicat al home. La part integrant del monument es sa estatua ; la inscripció es clara y precisa. En sa concisió fora de lloch, diu que la patria—per mes que s' espriques en los discursos, no sabém quina patria, puig podria haber-se espresat mes claramen dihent «Catalunya,»—hónra á Aribau. Y no sols honra á Aribau en general, sino que, convensuda sens dubte la comissió de que una inscripció tan lacónica com la de la socolada, sols te rahó de ser quan se tracta d' un Dante ó d' un Homeero, va decidir-se á completarla en la cinta que sosté la branca de llorer que rodeja la pilastra, en la qual se llegeix: «al poeta, al economista, al taquígrafo.» Prescindint d' aquesta última condició, que si no coneguessim á alguns dels de la comissió, creuriam qu' es una broma de mal género, y prescindint també de la d' economista, que apreciem sols com recurs estétich pera omplir un dels llassos, queda lo monument dedicat al poeta. Despres del exámen que habem fet de la única poesia catalana d' en Aribau: pot creure la comissió que 'l fassi acreedor á un monument?

Sens dupte per veures en terreno fals, ha intentat darrerament la comissió donar al monument un sentit distint, fentlo, no un monument á la personalitat qual imatge 'l corona, sino al renaxement catalá que simbolisa. Per molt que fassin la comissió y 'ls amichs, no conseguirán pas llur objecte. Los discursos passen, las conversas s' olvidan, y 'l monument queda. Tal com fou concebut y executat está dedicat á En Aribau, sols á En Aribau. Si fos dedicat al renaxement catalá fora completament distint de lo qu' es ara.

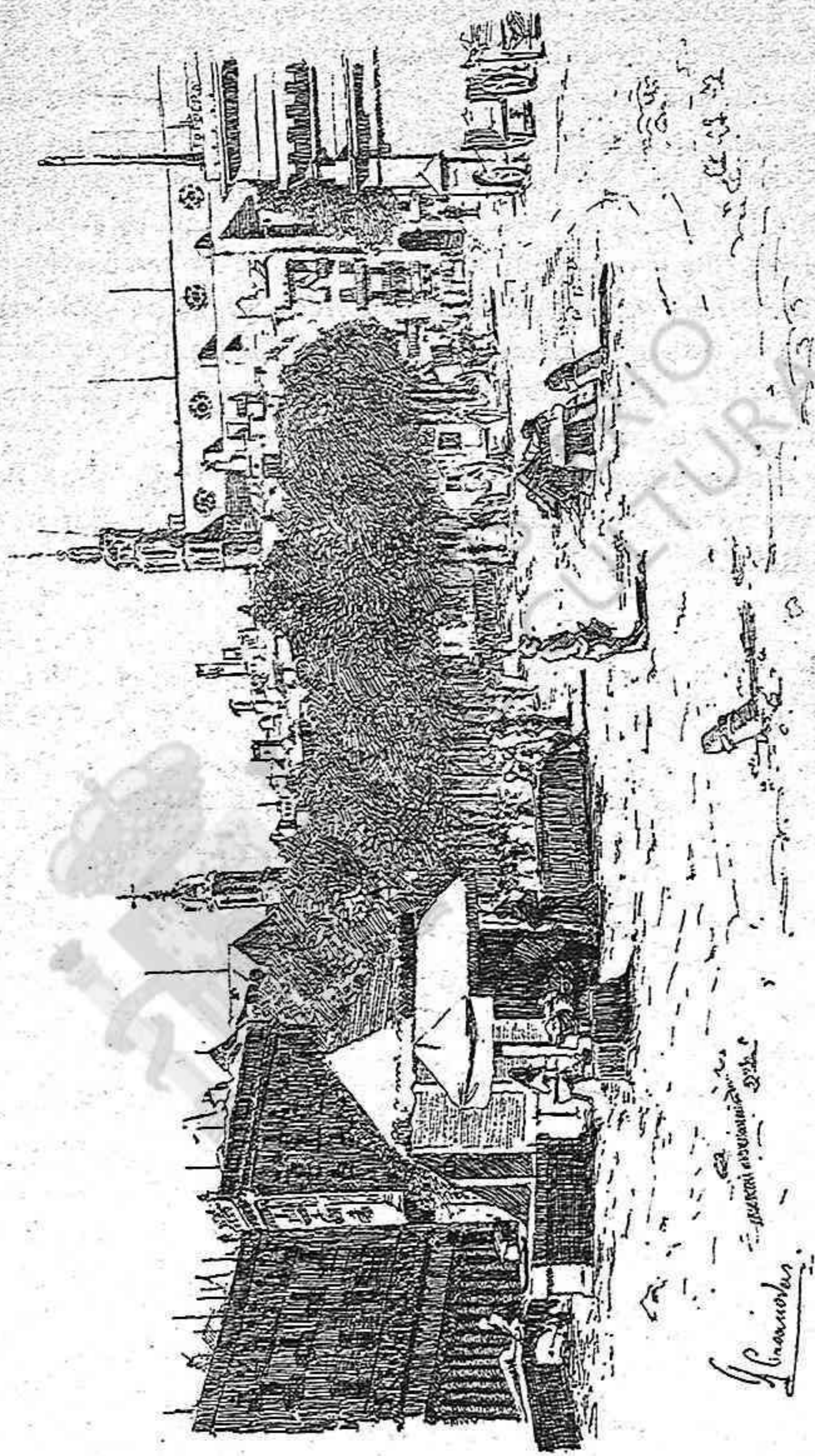
A mes de que: pot simbolisar jamay En Aribau lo nostre renaxement? Acceptant que sigui lo restaurador de la nostra llengua literaria: es aixó títol suicient? No olvidem que En Aribau va escriure una sola poesia en catalá, y que aquesta no es dedicada á la patria ni á la llengua, sino qu' es senzillament una felicitació al seu patró lo banquer negociant Remisa.

Mes ¡ay! que tot lo que s' ha fet es fill de la degeneració de carácter de que parlavam al principi d' aquest massa llarch article. Los qu' en alta veu alaban y de baix en baix retallan á En Aribau, seguexen la metexa conducta ab lo renaxement regional. Sens independència de caracter, volen encendre un ciri á sant Miquel y un' altre al diable, y mentres de baix en baix sospiran ó afectan sospirar fins per una absurda separació, en alta veu s' arrossegan als peus dels directors de la política castellana pera conseguir qual-

sevol rosegó. Demagochs é incréduls en lo seno de la confiansa, se pican lo pit en públich y no s' atreveixen á exposar la mes lleugera idea que no s' avingui ab los convencionalismes que están de moda, y tot lo que te una mica de color sembla que 'ls espanti. Lo renaixement es per ells la cosa mes híbrida que imaginar-se pugui, y per axó necessitavan que 'l monument que 'l simbolisa sigui també tan híbrit com llur concepció. Veus aquí perquè van col·locarhi la estatua d' En Aribau; veus aquí per que 'l retallan en veu baixa, y en veu alta li dedican alabansas tan hiperbólicas, que logran sols exposar á caure en ridícul al mateix renaixement per lo que tant afectan interessarse, y fins á Catalunya, fentnos apareixer com si sols poguessim ostentar glories dubtosas.

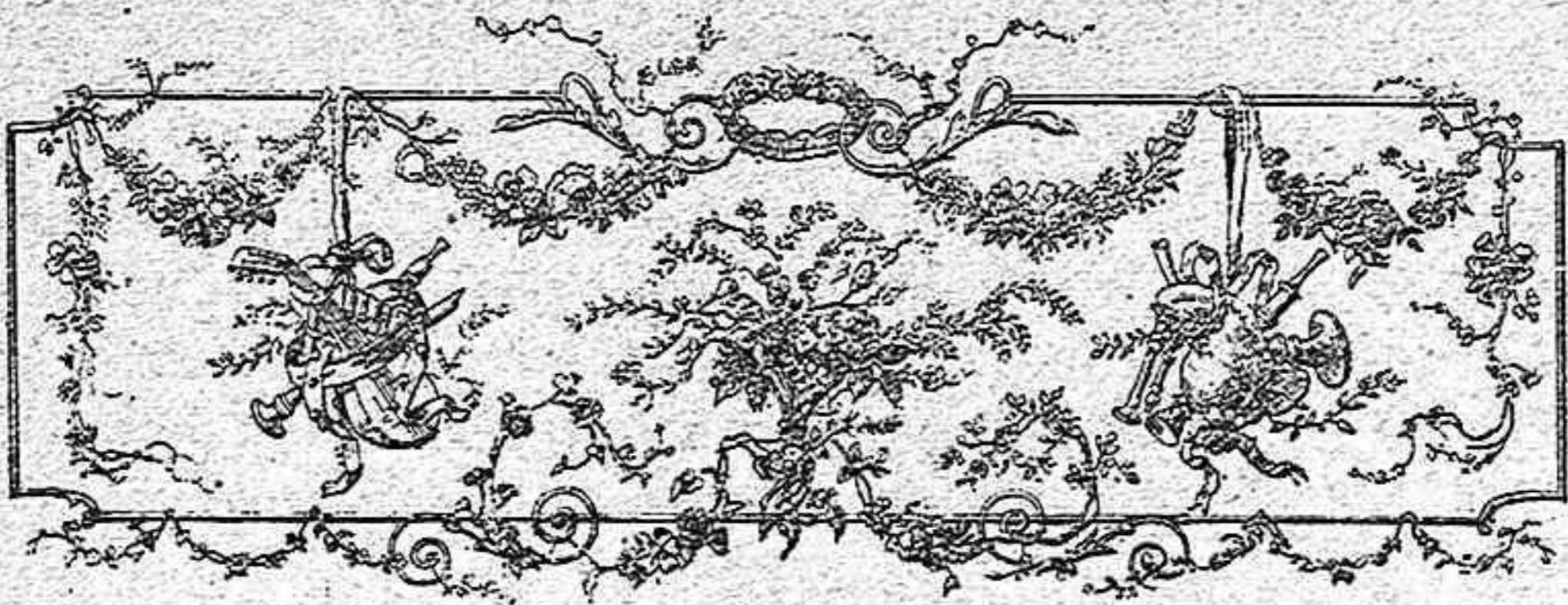
Lo monument al renaixement catalá no podrá ferse fins que s' hagi lograt regenerar lo carácter del nostre poble, y aixó va llarch, segons sembla.

J. Aribau

Plaza de Palacio.—Dibuix de D. Arcadi Casasnovas

LOS JOCHS FLORALS DE 1884

(Acabament)

La *Primavera* no es en rigor altra cosa que una íntima de mes extensió que la major part de las de 'n Matheu. Lo mateix autor en *Lo Reliquiari* ha escrit varias vegadas baix la impressió del sentiment que ha dictat aqueixa poesia; may, no obstant, ho ha fet tan extensament, ni may al parlarne ha volgut aixecar tant lo vol com are. En Matheu es un enamorat de la primavera; la sent com pochs y la canta d' una manera característica, plena de moviment, de vida exterior, alegre é inquieta. Sols que, si he d' ésser franch, n' ha parlat ja prou en diferentas bandas, pera que, al ferho avuy y guanyar una flor natural, no sembli sa poesia una paráfrassis de si mateix, aumentada ab algunas reminiscéncias d' altres y alguna cosa original y nova.

Aquesta manera de calificar sa composició no es exagerada. Si be s' examina, la *Primavera* es una poesia composta de dugas: una objectiva, altre subjectiva. La primera descriu la arribada de la primavera; la segona expressa 'l desitj que 'l poeta sent de morir en aquesta época del any. Aquestas dugas parts no 's compenetrañ, no 's confonen, se destacan perfectament separadas, la una comentant la que podriam denominar *composició total*, la altre terminantla. Donchs be, cap d' aquestas duas parts es del tot original ni del tot nova, però, no obstant, cada part conté alguna cosa nova y alguna cosa original. Al cap y al últim en Matheu es realment

poeta, y aquesta es una qualitat que mes ó menos sempre's coneix. Que la novetat y la originalitat no son complertas, fácil es de veure. Si de la vinguda de la primavera n' ha parlat várias vegadas lo mateix autor del *Reliquiari* com he indicat, del desitj de morir en aquesta época del any n' han parlat altres, de desde Béranger quant escribia

*que ma saison dernière
soit encore un printemps;
eh gai! c' est la prière
du gros Roger Bontemps,*

fins al autor d' aquell conegut *Vorrei morire* fet expres pera esser cantat per noyas sentimentals, que ab los ulls en blanch invocan á la mort com unas modernas Safos... devant d' un *Erard* que acompanya de mala gana sas paraulas. La cita no es gayre clássica que diguem, però l' autor y 'l lector han de perdonarlá en grácia á que l' assumpto la ha portat naturalment. ¿Com á 'n Francesch Matheu no se l' hi ocorregué que aquesta falta de novetat del pensament que devia clourer sa poesia, si potser no l' hi perjudicava de moment, al ésser llegida lo dia de la festa, si l' hi perjudicaria despres al llegirla cada hu en lo volum reposadament; y que la malehida similitut ab la romansa italiana era com un diablet rialler que per forsa debia intercalarse entre la poesia y 'l crítich pera fer perdre á aquest sa serietat? Lo primer poeta á qui se l' hi ocorregué demanar á la divinitat que 'l fes morir en lá primavera tingué sens dupte una idea excelent que podia darli glória si la pregária estava feta ab verdadera inspiració; mes avuy... avuy á quants poetas s' entretinguin en dir lo mateix lo públich te 'l dret de considerarlos com á glossadors, de mes ó ménos mérit, es vritat, pero glossadors al cap y á la fi. Y ¡oh confessió desagradable pera 'l poeta que en eix cas se trovi! la glossa no semblará feta sobre tal ó qual poesia provinent d' una font séria y digna d' estudi, sino de la romansa, de la sentimental romansa italiana de L. M. Cognetti que á cópia de popularisar la idea, ha acabat per matarla baix lo punt de vista de matéria poética. Per aixó he dit que de las duas parts en que pot considerarse dividida la poesia de 'n Francesch Matheu, cap de las duas es del tot original ó nova, pero que, no obstant, cada part conté alguna cosa que ho es.

Aixis passa, en efecte, ja per tal ó qual imatge ó descripció, ja per la manera de dir; y tractantse del autor de «La Copa,» que posseheix un estil propi, característich, natural era que succehis, quant menos per aquella fraseologia poética especial que marca als poetas d'estil. Aixó, per lo que respecta al valor absolut de la poesia que, com se despren de tot lo dit, es escas. Pero á part d'aquest, en tota literatura jove com la catalana actual, (baldament sigui en la castellana, que encara que no es jove está atrassada) las composicions poéticas tenen á mes del absolut altre valor relatiu que no tindrian si las circumstancies d'edat ó d'avens de la literatura en que naxen fossin diferentas. Aqueix valor relatiu es lo qui salva de tota censura á la *Primavera*, y, ans per lo contrari, la coloca en bon lloch. ¡Son tantas pera 'ls que forman part de la nació espanyola las obras nôstras, que 's precis que judiquém relativament!... Y aqueixa exclamació no es filla de falta de patriotisme, no: es la trista realitat ab que 's trova qualsevol que desapassionadament compari lo de casa ab lo de fora. Esperém que ab lo temps anirá aixó cambiant y mentrestant demaném als poetas com en Matheu que aspirin á la originalitat y mérit absoluts, que son los que de debó engrandeixen.

De la *Primavera* al *Idili* de 'n Ramon Bassegoda, altra poesia primaverat, lo pas no podia venir ab major naturalitat. Si la frasse no sembles impròpia d'avuy, época de gent descreguda que ha tret del Parnas á las inofensivas musas, diriam que la mateixa que ha inspirat la *Primavera* ha inspirat l'*Idili*. No cal dir que, d'esser admesa la frasse, fora precis fer la salvetat de que la musa no 's copiá, no obstant, á si mateixa, sinó que inspirará poesias per molts conceptes diferentas.

«En aquell temps va ser; quan se cobreixen
ab primerenques flors los atmetllers
y les soques dels arbres oprimeixen
plenes de sava los rebrots primers,»

en aquell temps va ser, sens dupte, quan la musa inspirá la Primavera, y en aquell temps també quan degué inspirar l'Idili. Aquest no es altra cosa que 'l recort d'una efusió amorosa pròpia del temps en que los atmetllers floreixen, efusió relatada en forma de

íntima. Y aquesta es la segona íntima llarga que hi ha en lo volum del Jochs Florals de 1884. Mes ¿està dit tot ab lo qualificatiu de íntima llarga? No. Hi ha en l' *Idili* una tendència que en una composició catalana de mes de noranta versos ofereix certa novetat. Nótashi per part del autor l' intent de vuydar sa idea en un motllo que no sigui gayre gastat entre nosaltres; nótashi 'l desitj de crear la forma al mateix temps que 'l fons, y aquesta forma arrodonirla artísticament en son conjunt. ¡Intent, desitj, que son molt de celebrar, mes en qual realisació ha incorregut lo poeta en alguns defectes! Lo principal de tots es, sens dupte, la vaguetat de la composició, vaguetat tal volta cercada com á bellesa, però que, d' esser aixis, pot dirse que ha trahit al autor. Hi ha certa indecisió en las figuras y mes encara en lo lloch y en la acció del *Idili*; sembla que la idea sigui com una papallona que va volatejant al devant del poeta. «En aquell temps va ser» nos diu aquest, al comensament y al final de sa poesia, y per molt que hagin agradat al lector las bonas qualitats d' ella, no deixa d' interrogarse á si mateix ab certa recansa que es lo que *va ser en aquell temps*. Está poch determinat. Queda en una mitja llum no hábil sino defectuosa. Lo jurat trova també en aquesta poesia cert deslligament en algunas estrofas. Es cert, y á aixó podria afegirse encara, que en lo maneig del vers hi falta segell de personalitat, y, en general, mestria verdadera, cosa que, si á altre no podria demanárseli, tractantse de 'n Ramon Bassegoda, que tan bonas qualitats te demostradas, hi ha dret pera ferho. No obstant y aixó l' *Idili* no es una composició que careixi absolutament de importància entre nosaltres, y no altra cosa fora de desitjar sinó que la tendència modernista indicada en sa forma, fos sostinguda per son autor constantment y troves mols continuadors.—Una similitut es de justícia senyalar, á propòsit del *Idili*, pera terminar son exámen. Lo poeta italiá D'Annunzio te un poemat titolat *Peccato di Maggio*, que, ab tot y ésser diferentíssim en los detalls d' acció y de forma, ofereix certa semblansa en lo comensament y en lo tó general de la composició. Lo «en aquell temps vaser» ó 'l «llavors va ser» de 'n Ramon Bassegoda, fan acudir involuntariament á qui conégui lo *Peccato di Maggio* las paraulas de D'Annunzio:

«Or cosi fu; pe 'l bosco andavamo. Sottile
ella era e tutta bionda;...» etc.

La diferència d' acció ó argument entre las duas poesias lluny d' anar en contra de la observació anterior ve en sa ajuda, puig sembla que nostre poeta s' hagi proposat fer un *Peccato di Maggio* cast y bona cosa idealista, aixis com lo poemet italiá no brilla per abduas qualitats. Mera suposició, per altra part. Pot darse molt be, sens detriment pera sa ilustració, que 'n Ramon Bassegoda desconegui 'l poemet y la semblansa la tregui 'l lector *à posteriori*.

Al classificar en los dos grupos d' escola nova y escola antiga las composicions premiadas en los Jochs Florals de 1884, he colocat *La Aviona* de 'n Joaquim Riera y Bertran en la escola nova. No faltará sens dupte qui ho hagi estranyat, com indirectament ha mostrat ja certa estranyesa respecte á *Los dos Cresos* l' autor d' un article publicat en un periódich de Vich, ab la sana, pero equivocada intenció, d' encaminar als modernistas de L' AVENS, los quals pera 'l be de la literatura catalana mes val que no s' *encaminin* si aixó ha d' esser sinónim d' escriure ab ploma d' oca y such de cascall obras d' aquellas que 'n Castelar diria que son «fredas com las llosas dels grans sepulcres.» Pera evitar novas mostras d' estranyesa y malas intel·ligéncias ab motiu de *La Aviona* no estará de mes que, ara que 'm es precis analisarla, fixi ab anticipació lo que he volgut significar ab las calificacions d' escola nova y escola antiga. Pera mí (y considero que lo mateix pera qualsevol que sapiguent per la práctica lo que es encabir una idea en lo llit de Proculus del vers hagi donat una mirada sintética á las diversas formas que ha revestit la poesia lírica en son hermós romiatge pel mon), pera mí es caràcter distintiu de las obras poéticas primitivas, una espontaneitat casi infantil en la forma; eixa espontaneitat s' ha perdut després poch á poch, complicantse ab artificis que feya cada vegada mes necessaris lo gust treballat y expert de las diversas épocas; mes ensemps que aixó, que era un avens positiu, aparegué ben aviat per cert y sempre augmentant, la tendéncia á diluhir en adornos retórichs la concisió y la ingenuitat primitivas, tendéncia que no fou ja altra cosa que un avens fictici. Aixis apareguéren multitud de géneros que han esterilissat las literaturas en épocas anteriors á la nostra ó be 'ls hi han fet deixar la dresseira de la veritat y de la espontaneitat pera perdres pels viaranys de lo fals, dels sentiments fingits y las formas convencionals. Aixis apareguéren per exemple, y han passat á través dels sigles, la oda y la complanta, l' entussiasme obligatori y las llágrimas for-

sadas, com si diguéssim: la *claque* moderna y las plorayres dels enterros pagáns. Mes vingué en lo sigle passat Goethe, que be pot anomenarse pare de la lírica moderna, han vingut en lo nostre los successors de Víctor Hugo (entenguis be que no vull dir deixebles) y aquells géneros convencionals y de patró fet han anat quedant arreconats pera donar lloch á altra poesia mes lliure, mes sincera y mes digne de veritables artistas, en que 's barreja d' hermosa manera la llibertat de la poesia primitiva ab los refinaments de gust de nostres temps. Donchs' be, segons aquesta síntesis, entench jo que es signe distintiu de las escolas antigas que encara avuy subsisteixen, per mes que siga débilment y figurant en segon terme, lo subjectarse á un patró determinat, mentres que es caràcter de la escola nova la independéncia absoluta que conduheix á sos poetas á crearse no sols lo fons sino també la forma. La literatura catalana es tal volta una de las en que ab mes claritat poden veures los dos grupos, ab la particularitat de que es sens cap dupte l' antich lo mes numerós. Per tot aixó, y perque jo soch partidari entussiaista de la escola nova, he cregut convenient la divisió esmentada, he experimentat un veritable plaher en inclourer en aquest últim grupo una composició que respira las ideas mes anti-modernistas.

Judica *La Aviona* la memoria del Secretari del Consistori dihent que peca de descuidada y devegadas de prosáica. D' acort fins aquí, mes lo judici conté una segona part y es que «'s veu compensada sobradament de tots sos defectes per lo perfum moral que respira y la pureza de sentiments que transparenta.» Y aquí entra ja lo que seriament parlant no 's pot admetrer. Si 'l Consistori creya que *La Aviona* era descuidada y prosáica confessava, al dir aixó, que la tenia per obra de forma defectuosa, y un cop privada de la exceléncia externa no n' hi quedava mes que altra: un fons prou inspirat pera fer perdonar la forma. Lo jurat ha compres que tampoch aixó te *La Aviona*, y recorre á la cómoda teoria del perfum moral y de la pureza de sentiments. Mes ja se sap quin valor tenen tals paraulas. Si la obra «respira perfum moral,» perfectament, però aixó no vol dir que tingui mérit literari sinó que 'ls moralistas deuen recomenar sa lectura; si transparenta pureza de sentiments, perfectament també, però aixó que pot parlar en elogi del autor no vol dir tampoch mérit literari en tal ó qual de sas obras. Lo lector estarà ab mí sens dupte, mes posem un exemple. Jo puch creure, sens faltar á la ló-

gica, que las faulas que escriu D. Felip Jacinto Sala pera que serveixin als noys de lectura edificant no son obras literarias, y, no obstant, son moralíssimas, molt mes morals, sens dupte, que *La Aviona* del Sr. Riera y Bertran; transparentan pureza de sentiments ¡y tal si la transparentan! molta mes induptablement que la poesia del Sr. Riera, qui, al cap y al últim te un xich d'aquella dolenteria especial dels homes de lletras. Ara be, consideri 'l lector si posat á judicar ditas faulas no hauria de dir lo Consistori, pera ésser lógich, que sa moralitat supleix sobradament tots sos defectes! Y vagi amplificantse aquest criteri y que se 'm digui si tots los autors morals é infantils que editan los Srs. Bastinos no son uns grans escriptors dignes de posarse al costat dels mes reputats! Tot aixó es, com se veu, risible, però lo dolent es que la generalitat de nostre públich s'ho pren en sério, si no aplicantho fins á sas últimas conseqüéncias al menos si en la majoria dels cassos; lo dolent es que la crítica á Barcelona 's fa casi sempre per aquest estil. Apareix una obra séria y notable com la *Judith de Welp*, donchs be, no ja un periódich com lo *Correo Catalan*, sinó lo *Diario de Barcelona* surt desseguida dihent que la obra es immoral ab lo que, sinó logra enfonsarla gracias á que 'ls lectors van desconiant ja dels crítichs, retreu al menos á una part d'espectadors. Y tot aixó passa y no hi ha entre nosaltres qui s'atreveixi á riures de crítichs que tal diuen y d'espectadors que tal fan, sinó que es precis que quedi reservat als de fora casa, als madrilenyos que de desde son Madrit y ab mala intenció 'ns segueixen ó als extranjers que per casualitat se dignan girar sos ulls cap á nosaltres. No faltaria mes sinó que tots los jurats y crítichs judiquéssin aixis pera fer eternament del públich de Barcelona un públich de burguesos que trovarian sempre la millor de totes aquella obra que menos alteres sa digestió. No, *La Aviona* es descuidada y prosáica, però ni es moral (ja que las aficions retrospectivas no volen dir moralitat) ni en cas de serho bastaria aixó sol pera donarlhi importáncia literaria. *La Aviona* es una espécie de programa de partit posat en vers y cubert ab lo vel de la alegoria, es... no diré l'himne del jurat que la ha premiada però si 'l de alguns dels mantenedors, es la cansó no conservadora sinó ultraconservadora d'aquell grupo de gent que somian ab una Catalunya tota antigor, vestida de pagesa, renyida ab son sigle, pensant y parlant sempre com en los temps de la velluria, una Catalunya impossible ó funesta qual idea te quelcom d'aquell purisme *enragé* que

volen pera sa llengua alguns acadèmichs castelláns. Siguém franchs: per aixó s' ha premiat *La Aviona* y no perquè sa moralitat superi á sos defectes. No obstant, com no 's tracta aquí de disputar al autor la justícia ab que hagi guanyat l' accésit de sa poesia sinó pura y sencillament lo mérit absolut que *dintre del catalanisme* tingui la mateixa, prescindim de lo que hagi pogut ferla simpática al Consistori y judiquém-la fredament. *La Aviona* no es lo que se 'n sol dir una inspiració; no es tampoch un model de forma, però significa alguna cosa en lo catalanisme sisquera porque es la fórmula d' una tendència. Jo, y ab mi, sens dupte, los redactors de L' AVENS, podém opinar com millor nos sembli sobre las ideas que en la composició s' exposan, podém inclinarnos, per exemple, á creure que hi ha en ella mes d' una teoria absurda, perjudicial pera Catalunya, ó d' una vulgaritat tan notoria que es de planyer hagi sigut acullida y escrita per persona il·lustrada com lo Sr. Riera; podém opinar tot aixó ab tots los *distingos* que las opinións particulars de cada un l' hi fassin fer, mes no ha d' obstar lo dit pera que qui la judica en aquest article aspiri á la deguda imparcialitat crítica, y creu lograrla concedint á *La Aviona* significació en lo catalanisme. Significació, no valor literari d' importància, diguémo també; y significació mes que res política, social, perquè á lo que van poesias com *La Aviona* es més que á res á guanyar partidaris. Per aixó, y per lo primitiu de sas aspiracións es aquesta una obra essencialment de renaixement, però de renaixement que naix, no del que ha viscut ja un quart de sigle com lo catalá. La mateixa forma participa d' aquest caràcter del fons. L' autor ha escullit lo vers de onze sílabas ab accent en las 4.ª y 7.ª y á cada duas estrofas intercala com á tornada la següent:

¿Que hi farém, si es tan bona
la Aviona?
¿Que hi farém, si criaturas naixém
y criaturas torném?

tornada que 'm sembla d' un gust un xich duptos. En quant als endecassílabs ab los accents esmentats son una forma rara avuy en poesias sérias (per mes que usada en altres temps per autors clàssichs y molt canturrejada encara ab acompanyament de violíns ú orgas d' iglésia en certa expansió de la musa popular). Mossen Jascinto Verdaguer en una de sas poesias (no recordo si també en alguna altre) usa aquests endecassílabs pera una cansó de bressol, y real-

ment aquest es lo verdader empleo que deu donarse á sa monótona armonia. En *La Aviona* tenen, en mon concepte, un sentit lleugerament irónich, lo mateix que 'l lema, lo mateix que la tornada y molts versos de la composició, però la ironia es d'aquella que adoptan los homes molt convensuts d' una idea reaccionaria quan senten que una grossa corrent se'l hi oposa y'ls tracta de visionaris: aspira á valer tant com un argument. En rigor aqueixa ironia tossuda, emplehis en la defensa dels ideals que's vulgui, no te mes que quelcom de femení ó pueril, y al parlar aixis no cal dir que no 'ns referim á aquest cas particular sinó al sistema en general. — Una observació pera terminar: si *La Aviona* es una alegoria ¿per que's pert aquesta varias vegadas sense que 'l perdres serveixi mes que pera fer mal á la composició? Y si no es una alegoria ¿á que tan luxu d' alusions sumament transparentas?

Depressa, lo romans de 'n Ramón Picó es la obra mestra que la escola antiga te en lo volum dels Jochs Florals extensament judicat en aquest article. Simpátich traspas, per cert, pera deixar la escola nova sense haver d' anyorarla tant com si topéssim ab una obra vella de forma y vuyda de fons. Cal ser justos: la forma es en *Depressa* vella, però lo fons es tant ple y de tant arrogant aspecte que mostra un poeta d' alta y poderosa fantasia. ¡Quina llástima que aqueixa imaginació no s' ajunti á una forma nova, original, que reveles al mateix temps que al poeta al literat innovador! Lo romans será tan nacional com se vulga, però es gastat, es ja de si, ademes, pedestre, poch apropiat pera la verdadera grandesa, pera aquells cops d' ala de la imaginació que elevan á qui'ls dona sobre 'l nivell dels rimayres vulgars. Jo no censuro precisament al Sr. Picó perquè hagi escullit lo romans pera escriurer sa composició *Depressa*. Ho comrench dat lo caràcter de nacional y de popular que lo tipo del Comte Mal donáen son cap á la inspiració generadora de la obra. De lo que jo'm planyo es de que tant hermosas imatges com trova lo Sr. Picó estiguin cubertas ab la pobra vestidura d' aquella forma métrica. Quan tal considero m' apar veure quelcom semblant al grandiós Júpiter de Fidias modelat en frágil terra cuyta. Hi ha concepcions escultóricas que reclaman lo marbre ó altra materia semblant en fortalesa. Per igual manera hi ha concepcions poéticas que reclaman pera enlayrarse alas mes treballadas y potentas que las del romans. Lo pobre metre, acostumat á las vulgaritats que 'ls poetas histórichs l' han fet dir, se trova respecte á la imaginació del Sr. Picó y Campa-

mar tan be com una estreta y pacífica dalmática en las espatllas d'un sapat guerrer. Ell, lo romans, hi guanya; si algú hi pert es l'art y per lo tant la glória á que pugui aspirar la obra del Sr. Picó. Pot estar segur ara d' haver produhit una magnífica mostra d' un género gastat y relativament fácil; però qui posseheix imaginació tan gráfica com la seva, alé pera sostenir la voladay domini de la forma, no deu contentarse ab aixó sol. L' art modern te fam de novetat, fam de que se l'hi obrin nous horitzonts, y res tan convenient pera la importància literària de Catalunya com que hi hagues qui en lléngua catalana contribuís á obrir á la poesia eixos camíns que serán una de las glórias de nostres temps. Perqué lo Sr. Picó no es un de tants; pot y deu aspirar á molt despres d' haver imaginat son *Depressa* ab tanta vida, ab tanta forsa d' intuició. Cert que 'l tipo del *Comte Mal* lo deu, com ell indica, á una tradició popular mallorquina, mes se'n ha sabut possessionar tan be, l' ha vist en son cap ab tanta vivor que 'l trasllat al vers resulta d' un relleu tal que no 'l consegueix una ploma vulgar. Lo *Comte Mal* es un fantástich cavaller mallorquí que, com lo *Comte Arnau* de Catalunya, reuneix en sa curiosa personalitat lo tipo de D. Juan escampat per tota Europa y lo no menos escampat del cassador errant que travessa 'ls ayres durant la nit, ja en son cavall ja á peu y ab diversitat de detalls segons los pobles que contan la llegenda. Ara es lo San Hubert frances que recorria en altrestemps lo bosch de Fontainebleau, ara es lo Falkenburg alemany ó 'l Wildgrave ingles de la balada de Walter Scott, ara *Lo mal cassador* de Catalunya ó, ja fussionat ab lo tipo de D. Juan, *Lo Comte Arnau*, *Lo cavaller del Mont Negre* y *Lo Comte Mal*, objecte avuy de la poesia del Sr. Picó. *Lo Comte Mal* travessa 'ls ayres cavalcant en un cavall vert que no para may de córrer, com á cástich que 'l Comte reb per haver sigut gran robador d' honras femeninas, prenent per forsa á las noyas de casa de sos pares y emportántselas á son palau. L' autor de *Depressa* presenta en sa obra un d' aquests cassos. Lo Comte preten á una noya, Brunilda. Los prechs á ella son en va; los diners y joyas que ofereix á la mare son rebutjats ab indignació. Lo *Comte Mal* resol llavoras obtenir á Brunilda per la forsa. Una nit, quan la noya y sa mare dormen tranquilament, lo Comte 's dirigeix á la casa rodejat de sos criats, fa caurer á trossos las portas y Brunilda es robada. ¡*Depressa!*—crida 'l Comte á sos patges mentres la col-loca sobre son cavall y parteix «bronzint com lo dardell quan surt de l' arch;» mes

la agonitsanta mare que sent lo crit lo maleheix cridantli que vagi depressa, depressa, però sense que may mes pugui aturarse. Lo cavall del *Comte Mal*, baix lo pes de la maledicció, travessa valls y montanyas, y 'l cavaller mira y mira á traves de la fosca cercant lo seu castell al que may acaba d'arribar. A la claró d'un raig de lluna veu per fi en lloch de son castell un gegant que fuig sempre al devant d'ell: es lo Temps y milers d'horas l'envoltan com papallóns. Lo Comte gira 'l cap pera cercar á sos patges que 'l seguian. Cap d'ells hi es: en son lloch hi ha únicament la Mort que allarga la ma pera treurel de la sella. De la por que lo veure aixó fa al Comte sos cabells se tornan blanchs al acte. Mentrestant Brunilda, col·locada sobre 'l cavall que corre sempre, ha mort. Quan á punta d'auba, tot cobert de llim y morintse de vellesa s'atura l'abans jove y arrogant poltre, lo cavaller va per besar á la noya, mes la deixa caure esglayat:

sols trova la calavera
com si hagues mort ha cent anys!

Lo *Comte Mal* arriba á son castell que es ja de dia; mes com sos patges veuen en ell á un vellet carregat d'anys y no á aquell cavaller jove que están acostumats á veure no l'hi obren y 'l prenen per un pobre boig. Llavoras la Mort que l'ha anat seguint se l'hi col·loca al costat pera dirli: si no t'obran al castell t'obrirán al fossar, y posantli una ma á la esquena l'empeny mentres l'hi crida:—¡Depressa!—¡Depressa!... Y 'l *Comte Mal* corre sense aturarse jamay,

depressa com la candela
que crema cap per avall.

M'he entretingut en explicar detingudament l'assumpto de la poesia, per mes que no 's tracta aquí d'una obra desconeguda del públich, sinó que, per lo contrari, está ó pot estar en mans de tothom, pera que 's destaqués be, lliure de la música del vers, la grandesa de la concepció. Tanqueu aquesta idea dintre d'una forma escullida y los millors poetas no 's desdenyarán de firmarla. Desgraciadament lo romans, encara que ben fet, no pot passar com á eixa forma verdaderament escullida. No obstant y aixó *Depressa* está escrit ab una sobrietat, conduhit ab un desembras y realsat ab tan hermosas ciselladuras que son autor es digne d'aplauso fins per aquest costat. Lo quadro en que 'l Comte entra á la casa pera robar á Brunilda, y surt ab ella en brassos, fugint escala avall perseguit

per la mare, está ple de vida. Aquell poltre del *Comte Mal* que atravessa las planas com un remolí y las costas com una verga de llam; aquella aparició del Temps rodejat de las Horas que per correr mes depressa va ventant las alas estesas semblantas á duas velas de nau, de la mateixa manera que la Mort, mes endevant, corre derreta del Comte allargant la ma dreta pera treurel de la sella y agafantse la mortalla ab la altra ma pera dar la passa mes llarga; aquell aixam de recorts perfidiosos que mentres lo Comte cavalca 'l voltan com á moscartes y á cau d' orella l' hi retreuen lo passat en veu baixa á fi de que aquest «per no donarlos conversa» cerqui la dels seus patges y en son lloch hi trovi sols á la Mort; finalment aquells criats, y especialment lo jotglar, que 's riuen del Comte envellit en pocas horas y 'l prenen per boig, y aquell empényel de la Mort cap á la fossa ab una ma á la esquena y cridantli:—¡depressa!—tot aixó son quadros é imatges dels que nostra literatura no 'n veu apareixer gayres molt sovint, y que, com va dir lo dia de la festa de Maig un excel·lent poeta, son dignes del llapis de Gustavo Doré. Per aixó lo Sr. Picó es poeta y poeta de debó. Una temporada (que sempre es llarga tractantse de bons escriptors, però que, en aquest cas al menos, haurá sigut, sens dupte, profitosa) l' autor ha permanescut com retirat de la poesia despres d' haver escrit varias obras en que 's veyan ja indicadas sa originalitat y valentia. Avuy que ha tornat á aparéixer ab una poesia de tanta imaginació com lo *Depressa* esperém que 'ns donará altres fruyts que mostrin igual forsa de concepció que práctica d' una teoria literaria formada en la lectura de las obras de la poesia moderna. Catalunya necessita escriptors aixis.

Terminat l' anàlisis de *Depressa* cal recordar, pera l' ordre d' aquest article, la divisió que en son comensament queda dit que podia ferse ab la escola antiga. Lo esmentat romans y *Lo fossar de las moreras*, son lo mes genuinament catalá de la escola en lo sentit de que perteneixen á aquell género que aquí s' ha anat formant com un palet de riera que roda y roda fins acabar per arrodonirse. Encara, si be s' examina, *Lo fossar de las moreras*, está mes dintre de la classificació que 'l *Depressa*. *La gelosia*, *La ma del albat*, *Las balladoras*, son baladas, y la balada sabut es que aquí com en lo resto d' Espanya no es nacional (com en otras bandas) sino importada. Resulta, donchs, que, considerant á la escola antiga subdividida en duas agrupacions, al costat de *Depressa* deu col·locarshi

Lo fossar de las moreras, y á diferente banda *La gelosia*, *La ma del albat* y *Las balladoras*. Quedan encara duas poesias pera completar totas las que entran en lo volum dels Jochs Florals: *La caponada* y *La Verge de Bethania*. Abduas son de duptosa classificació. Ho es *La caponada* (dintre de la escola antiga) perquè lo mateix pot esser considerada com una obra molt catalana, y per lo tant de la primera agrupació, com pot dirse igualment que ahont estigui *La ma del albat* deu també inclóures ella. Me inclino, no obstant, á lo primer. Es de duptosa classificació *La Verge de Bethania* (y aquesta no dintre d' una escola determinada sino fora de totas duas) perquè lo mateix pot ésser de la nova que de la antiga. Rebuscant ab empenyo certas qualitats no hi ha dupte que una y altre composició podrian clasificarse, mes ni te aixó gran transcendéncia, ni ellas presentan matissos prou determinats, y, en lo dupte, es preferible deixarlas solas : aquella com lo capritxo d' un home; aquesta com una poesia de certámen feta segurament sens convicció. y ab lo únich propósit de concórrer á un premi dels oferts.

Lo fossar de las moreras d' en Federich Soler te un fons sumament dramátich en si. Un fosser, que te 'l principi de que en son fossar no s' hi enterran los traydors á la patria, se trova (estem en temps de Felip Quint) ab que son fill s' ha passat als francesos que sitian á Barcelona. Los morts van arrivant en gran nombre al *fossar de las moreras* provinents tant del camp dels sitiadors com de lo de los sitiats. De sopte, un dia, mestre Jordi, que es lo nom del fosser, y un net que l' ajuda en son ofici, reconeixen, en un dels francesos que 'ls hi han dut pera enterrar, á son fill lo primer, á son pare lo segon. Avi y net se contemplan un instant en silenci sense saber que fer, si enterrar dintre del *fossar de las moreras* ó fora d' ell á aquell traydor que es fill de l' un y pare del altre. Lo poeta resol lo conflicte dihent ab referencia á mestre Jordi:

—¡Oh! al fi esclata, ab foch que llansa
pe 'ls ulls l' ira del cor seu:
míral. Deu n' ha pres venjansa!
Du 'l vestit de l' host de Fransa
y es lo teu pare, fill meu!—
Y 'l vell, que 'l magall empunya,
diu tot d' una al nin que plora:
—Lo seu crim dels bons l' allunya.
Fou traydor á Catalunya.
¿Ahont l' enterrarém?—A fora.

Lo sentiment del honor se sobreposa al paternal y al filial. Es un honor un xich calderoniá. La veritat potser tindria alguna cosa que dirhi, mes no siguém gayre rigurosos per aquest cantó ab las obras poéticas sino volém privarnos de multitud de bellesas que ab un criteri exageradament verista no foren possibles. La part un xich flaca de la obra no está, si d' acas, aquí sino en la forma. Sembla que totas aquellas quartetas y quintillas hagin sigut escrites *calamo corrente*. No hi ha l' esfors del poeta lírich pera concentrar, cisellar y enrobustir tal ó qual pensament, tal ó qual forma figurada. Lo vers surt espontani, fácil, massa fácil y massa espontani, com si fos una casi improvisació. Se veu en ell al poeta dramátich autor de tantas y tantas obras en vers que ja aquest es pera ell una joguina que fa anar com vol, una forma del llenguatge comú que no te altra diferència del usual que 'ls consonants y certa manera de dir bonica y elevada. *Lo fossar de las moreras* sembla baix aquest aspecte un parlament d' algun drama del Sr. Soler. Y no es que nostre distingit escriptor ignori l' art del poeta lírich, perque prou ha probat lo contrari en diferentas bandes, es que tots los poetas dramátichs per molt que valguin (Echegaray y Sellés, per exemple) oblidan ab freqüencia que la poesia del teatre no es la mateixa que la poesia del llibre, que la ploma del dramátich deu deixarse arreconada quan precisa única y exclusivament ser poeta lírich. L' autor d' obras tan notables com *Los companys de Sertori* y la que ha d' ésser corona de sa fama, lo poema *Las alas negras*, no conegut encara del públich mes que per alguns fragments, sab sobradament lo que las anteriors ratllas indiquen, mes aquesta vegada no ha sabut sostreures á la influéncia de la costum y ha escrit *Lo fossar de las moreras* de la manera que ja queda dit: com qui escriu un parlament de drama. A part d' aixó, que es mes trascendental de lo que sembla, perquè cap poesia lírica pot tenir un mérit absolut sense possehir una forma esquisida, una forma molt diferenta de la dramática, á par d' aixó la obra del Sr. Soler, que á primera vista sembla escrita sense obehir á cap plan, ne te un desentrotllat ab habilitat que 's notaria mes si 'ls versos fossin ménos y en la elocució hi campejes major sobrietat. La poesia está dividida en quatre parts; las tres primeras exposan, en la derrera ve lo fet capital y 's resol la lluyta moral que d' ell ne resulta. Fins en aquest detall se veu al poeta dramátich. No d' altra manera conduhiria lo Sr. Soler una obra escénica en quatre actes.

Sense nom d' autor apareix la composició titolada *La Gelosia*.

Respectem lo propòsit de permaneixer ocult que ha mostrat lo poeta y judiquém-la prescindint de noms, per mes que sigui aixó de doldre y L' AVENS la hagi ja atribuït en altra ocasió á un conegut escriptor. La principal qualitat que resalta, sens dupte, en *La Gelosia*, es la originalitat de forma. Es una balada, pero una balada á que l' autor ha trovat manera d' imprimirlhi carácter propi. Lo que mes n' hi dona, sens dupte, es lo vers sol, deslligat, que á cada duas quartetas col-loca lo poeta, vers que es com un resum de la situació que expressan abduas, ó com una espècie de coro grech que diu una màxima ó una frasse sumament concisa explicant la acció del drama en petit que constituheix l' assumpto de *La Gelosia*. Altre signe característich es la sobrietat, la qual está portada fins á un extrem que te bastant de nou, però que perjudica, com ja observa lo Consistori, á las figuras que intervenen en lo desenrotllo de la acció. No 's destacan, com diu la Memoria del Secretari. L' autor no pinta, esbossa. *La Gelosia* te en aquest sentit quelcom d' apunt d' un drama, ó, si 's vol, d' una poesia mes extensa que ella ab fons dramátich. Lo que jo no diré, es que aquesta espècie d' apunt estrany y original no tingui, per efecte d' aquesta mateixa originalitat, mes valor del que sembla donarlhi lo fet d' haver obtingut un segon accéssit. Treguis á la composició del volum dels Jochs Florals en que figura, col-loquis en una Antología qualsevol y será precis fixarse en ella mes que en otras que han obtingut també segons accéssits, será precis donarlhi importància. Lo que mes l' hi fa mal es que, ab la rapidesa ab que está portada, l' autor no s' entreté en avalorar sa composició ab aquellas bellesas de detall que son á las obras poéticas lo que 'ls adornos de pedra son á las arquitectónicas, per molt que 'l conjunt, en unas y otras, se distingeixi per la novetat ó altesa de la concepció. De totas maneras *La Gelosia* sorpren agradablement al ésser llegida per primera vegada, pero sorpren com la vista d' un arch atrevit y nu que s' aixeca rápit, casi dret, mes original que sólit y elegant.

De D. Pau Bertran y Bros es la «tradicció popular catalana» *La ma del albat*, primer accéssit al premi de la *viola* obtingut per *Los dos Cresos*. La tradició es la tant coneguda d' un infant que pega á sa mare, y, com á cástich d' aixó, quan mor, la ma ab que tal feu se resisteix á entrar en la caixa primer, y despres, un cop dintre 'l fossar, en la terra, fins y á tant que hi va la mare y á cops la fa enfonzar. Las qualitats dominants en aquesta obreta, son una delica-

desa y un ayre popular que la fan simpática, mes sense que per aixó pugui dirse gran cosa d' ella ni sigui gayre justificable l' entusiasme dels mantenedors dels Jochs, als quals sembla recalshi no poderlhi dar premi. Prou recompensada queda ab un primer accésit ja que tampoch son tan grans mérits lo de sentir ab ingenuitat y sencillesa un argument que no s' inventa, sino que 's recull. Ni basta tampoch l' ayre popular indicat. Saboregis aquest ab tota la delectació que 's vulgui, mes no 's pretengui ferne una qualitat de tant alt preu. *La ma del albat* mereix lo calificatiu de bonica y prou. A calificacions estéticas mes elevadas, y, per lo tant, al nivell que ellas suposan en los objectes á que s' aplican, no arriba ni es discret suposar que l' autor ho hagi pretes.—*La ma del albat* es tan curta y sos mérits tan de conjunt, que aixis, en glòbo, es com deu ésser considerada. L' escarpell te aquí poch que fer.

Repetidas vegadas ho he pensat: dedicarse al género á que pertany la poesia anterior y la que l' hi segueix en lo llibre objecte d' aquest article, es escriure en col-laboració ab lo poble. Aquest dona l' assumpto; l' escriptor hi posa la forma. ¿Pera qui la gloria? No 's pot negar que som ben injustos donantla únicament al escriptor. Afortunadament pera 'ls que en aquest cas se trovan lo poble es un autor de bona pasta que 's deixa fins plagiar sense protesta. M' han fet acudir ara eixas ideas *Las balladoras* de D. Ferrant Agulló, un dels pochos (entre 'ls representants de la derrera generació literaria del catalanisme) que 's pot dir que siguin poetas. *Las balladoras* pren també l' assumpto, com *La ma del albat*, de la tradició popular. No hi ha dupte que la composició te valor y res ho prova tant com lo gust ab que 's repeteix sa lectura; no obstant, lo Sr. Agulló pot fer mes, y, com á conseqüència d' aixó, *Las balladoras*, que lo mateix podrian ésser fruyt de sa ploma que de la de qualsevol altre molt menos poeta que ell, passarán á ésser en lo conjunt de sas obras no mes que una de tantas poesías, á pesar del segon accésit justament guanyat en los Jochs. *Las balladoras* es una poesia agradable, ben feta, pero no sobressurt, y lo Sr. Agulló pot y deu aspirar á aquesta glória. Ningú tan indicat com los pochos representants de la tercera generació del catalanisme pera fer donar á aquest un pas, sigui en lo sentit que 's vulgui; pera aportar á ell alguna cosa verament original y de trascendència; pera aspirar á la novetat y á la grandesa que son precisos sinó 's vol que 'l catalanisme mori d' anemia á la curta ó á la llarga, no perquè no sigui una hermosa,

una nobilíssima y justa idea, sinó per culpa dels mateixos fills de Catalunya que 's senten ab prou voluntat pera sostenirlo. Al llegir poesias com *Las balladoras* escrites per joves que poden fer lo que 'l Sr. Agulló, no 's pot menos d' exclamar: ¡quina llástima de temps y d' excel-lentas qualitats perdudas! No es aixó dir precisament que 'l Sr. Agulló no hagues d' escriurer la poesia si tant l' hi agradava l' assumpto, lo de planyer es que estigui representat per ella en lo volum dels Jochs y no per una altre mes própia, mes personal. Es aquest un cuydado que per desgrácia no sembla preocupar gayre á nostre amich: lo tenir un género y conservar-lo, no desmentirlo ab obras pertinents á altres. L' autor de *Las balladoras* ofereix, no entrant de ple en aquest camí necessari pera tenir personalitat dintre d' una literatura, lo espectáculo del aprenent de pintor que abans de decidir-se per un género ó altre fa ensaigs de tots y avuy pinta un cuadro d' història, y demá un paisatge y altre dia una escena de costums ó un cuadro de naturalesa morta, y tot aixó sense estil personal prou marcat, sense segell característich. No cal dir que tots aquets tanteigs, poden estar molt ben fets, pero tampoch cal dir que en art lo no ésser defectuos materialment, no basta. Al Sr. Agulló, autor d' una colecció de *Marinas* (no conegudas encara del públich) plenas de color y que poden oferir novetat, hi ha dret pera demanarlhi tot lo que las anteriors ratllas expressan. Tal volta ditas *Marinas* son ja lo comensament del camí que conduheix á tenir personalitat própia dintre d' una literatura y que l' autor aspira ja á seguir. En tal cas *Las balladoras* deuen considerarse com un entreteniment en dit camí. Tenen mes que res (prescindint dels detalls que donan color catalá á la obra) lo carácter de balada escrita per algún poeta del Nort en fetxa anterior á la nostra.

L' anàlisis de la part poética dels Jochs toca á son terme. *La caponada* y *La verge de Bethania* son las últimas composicions que restan pera examinar. D' abduas he dit ja que son inclassificables, la primera en un sentit y la segona en altre. Afegiré ara que las considero d' escassa importància, com alguna mes de las poesias ja judicadas, á pesar dels noms justament apreciats que las firman y de las bonas qualitats que ofereixen al lector. *La caponada* de segur que no ha aspirat may á la importància esmentada porque no cal suposarho de la reconeguda discreció de son autor. No aixis *La verge de Bethania*, y no per altra cosa sinó perquè poesias com la primera s' escriuhen com qui fa una joguina y poesias com la se-

gona deuen escriures ab propòsit formal de fer cosa de valor. *La caponada* es lo somris d' un home grave que alguna vegada vol deixar de serho. No arriba al humorisme, se contenta ab adoptar un to festiu. Per aqueixa causa mateixa *La caponada* no te res que cridi la atenció; es agradable, aixerida y prou. La forma es com de cansó, encara que pera ésser rigurosament considerada com á tal, sembla sobrarhi lo fragment que comensa: «aixis deya un dematí,» lo qual es purament narratiu á diferéncia de tot lo restant de la composició que es dramátich en lo sentit de que en ell parla la protagonista y no l' autor. Per tal motiu crech haver dit ja d' aquesta poesia que es lo capritxo d' un home, no una obra que pugui incloures fàcilment dintre de tal ó qual género. Aixó per lo que respecta á *La caponada*. En quant á *La verge de Bethania* no es menor la dificultat ab que necessariament ha de trovarse la crítica. ¿Que es la composició del Sr. Bassegoda? ¿Una oda? Clar está que no, ¿Una d' aqueixas obras poéticas, de dimensions variables segons l' assumpto y de forma narrativa, que no sabent com denominar han cal·lificat ab lo nom de poemas varis poetas extrangers y per imitació també algun d' espanyol? Pot considerarse aixís. La poca extensió no es obstacle pera ferho. François Coppée denominaria segurament á *La verge de Bethania*, una narració épica. Judicant d' aquesta manera, la obra podria col·locarse entre las de la escola nova per la llibertat que 'l poema curt deixa al poeta, y per ésser aquell un género de formació completament moderna. Las qualitats que te *La verge de Bethania* son escassas. La principal es la descripció. En cambi l' assumpto está pres de la tradició ab la desventatja d' haver s'gut ja escrit per en Mistral. La forma no aixeca gayre 'l vol. Es de planyer, perquè En Ramon Bassegoda es dels que poden ferho.

Inclou també 'l Consistori entre la poesia una col·lecció de *Corrantes rossellonesas* de D. Pere Courtais. Mes propiament podria agruparse la col·lecció ab los travalls en prosa ja que va acompanyada d' un comentari y las «corrantes» no son originals sino recullidas del poble, no son una obra de poeta sino de folck·lorista. Del mérit de la recopilació de D. Pere Courtais poden judicarne millor los rossellonesos que 'ls cataláns. No es difícil, empró, lo veurer de Catalunya estant lo servey prestat per Mr. Courtais als que 's dedican al estudi de la poesia popular. Si alguna cosa dol en tal treball es que s' acabi tan aviat, mostrant ab aixó que com ja indica l' autor no es complert.

III

Duas son las obras de género novelesch que figuran en lo volum dels Jochs Florals de 1884. D. Emili Vilanova y D. Narcís Oller ne son autors. Lo Sr. Vilanova presenta un quadro de costums titolat *Lo serraller* que es, á mon parer, de lo mes acabat que ha escrit. Te lo Sr. Vilanova com á autor una personalitat especial que no 's confon ab cap altre. Ha sigut dotat per la naturalesa d' un cor tant ple de sentiment y d' un enginy tan ple de graciosas sortidas que raras vegadas s' haurán juntat aqueixas duas qualitats pera produhir un escriptor tan abundant en xispejants dolenterias y al mateix temps tan rich de ternura, la cual por lo mateix exces arriba algunas vegadas al sentimentalisme. Per desgracia lo Sr. Vilanova, que en la conversació particular no te rival pera dir un xiste, una frase inesperada y original, trasllada ab massa freqüencia á sos escrits eixas originalitats de son llenguatge apresas unas mes en lo poble que en los llibres y altrás completament inventadas. De eixa fusió del estudi de certa part del poble ab los estudis literaris resulta sempre en lo Sr. Vilanova un estil propi, característich, pero també defectuos devegadas per lo rebuscat del concepte ó per lo entortolligat de la expressió. Una de sas obras en que menos succeheix tal cosa es sens dupte *Lo serraller*. Sols duas ó tres frases serán, potser, las que un gust riguros podrá censurar, com, per exemple, aquella semigongorina en que 's califica á la boca d' una noya de *reliquiari de la prudéncia*. A part d' aqueixas qualitats del estil *Lo serraller* te tal fons de sentiment, junt ab una factura original y que demostra completa possessió de la forma, que be pot considerarse com un d' aquells travalls que 'ls francesos ne dirian *un petit chef-d'œuvre*. Lo qual (y ab aixó daré per terminat mon judici respecte d' ell) es tan sumament simpátich que, com las floretas senzillas pero hermosas y delicadas, no deu esfullarse pera analizarlo, sino llegirlo ab lo cor, sentirlo fundament y aplaudir despres al que ha sapigut escriurel.

Com *Lo serraller*, te dintre del naturalisme de sos detalls una punta d' idealisme en lo conjunt, *L' escanya-pobres*, una novela de don Narcís Oller, que ve despres d' aquell, es, per sos quatre costats, d' un naturalisme fort y no acostumat entre nosaltres. La importància y transcendéncia de la obra y l' haverse publicat recentment formant

volum apart fan que consideri necessari parlarne ab algun deteniment á pesar de la dimensió d' aquest article que es ja major de lo que la costum tolera en nostra terra.—*L' escanya-pobres* es lo motiu d' un avar de poble qual nom es Olaguer. Conegut de sempre en la vila de Pratbell com á traginer, y no ab molt bona fama, obra de la nit al dematí un magatzem de blat ab diners que ningú pot esplicarse d' ahont han sortit. Allí hi viu, com lo taup en son forat, no deixantse veure de la gent mes que per lo que pugui contribuir á augmentar son caudal, es á dir la venta del blat y 'ls préstams de diner. Aixís, mal vist de tota la vila de Pratbell, pero enriquintse per un cantó y afincantse per un altre, gracias á las hipotecas de deutors que no poden pagarli, passa algun temps de vida miserable fins que un dia la por de que sa fama de rich, y rich odiat de tot-hom, no fos causa de que 'l robessin, resol apartarse de la vila, ahont ha fet son capital, y anarsen á fer de pages á *La Coma*, una hisenda apropiada per lo consabut sistema de deixar dines sobre hipoteca. «Terra entre mitj y no pensarian en ell,» com diu l' autor. Un cop á *La Coma*, ahont ha arribat ja sa fama de rich escanya-pobres, lo contacte ab la naturalesa y 'l cambi de vida lo transfiguran de moment, però la avaricia, la passió que 'l domina, pot més que ell y acaba per perturbar sa tranquilitat y la de tota la masía. Dos ó tres fets lo fan renyir ab los masovers fins al punt d' arribar á las mans y ha de sortir de *La Coma* haventse fet un enemich terrible: l' Aloy, cert mosso geperut y *de mal sangro*, segons veus dels que 'l coneixen. Llavors l' Olaguer, l' escanya-pobres, torna á la vila anant á parar á casa d' un notari, únich amich que te, y aquest encara perquè l' hi estenia 'ls debitoris de sos deutors. L' Olaguer temeros de que los de la masia no prenguin venjansa d' ell en las collitas prega al notari que procuri posar pau entre ell y 'l masover á lo que aquell se compromet. Mentrestant l' Olaguer se 'n va á viurer á un castell del notari que está mitj abandonat. Al cap de poch, mor lo notari quedant, per lo tant, duenyo del castell sa muller donya Tuyas, la personificació femenina de la avaricia. Aprofitant l' escanya-pobres la por que 'l rónech edifici inspira á la gent per la mala fama del que l' habita, logra atemorisar á donya Tuyas dihentli que si ell se 'n va hi calarán foch; se fa necessari pera ella y acaba per proposarli 'l matrimoni entre 'ls dos. Donya Tuyas dupta, pero á la fi accepta y 'ls nuvis se 'n van á viure al castell. A tot aixó, gracias als bons oficis del difunt notari, l' Olaguer ha fet las paus ab lo maso-

ver de La Coma, y, del castell estant, hi va tot sovint. Sols lo gerperut, l' Aloy, no ha acceptat la pau y avans que passar per ella se 'n ha hanat de la masía, de quals resultas queda desamparat y mort de fam. L' Aloy ha jurat venjarse de l' Escanya-pobres. Un dia á Pratbell se comensa una explotació de minas. Venen treballadors de tot arreu, gent perduda del país y fora d' ell, y entre 'ls tals s' hi conta l' Aloy. La explotació de minas, á pesar de las esperansas concebudas va malament, la companyia explotadora quiebra y los treballadors quedan al carrer, sense feyna y morts de fam. Al veures enganyats, sense cobrar lo que se 'ls hi deu, alguns, los mes ressagats, intentan donar un cop de ma pera ferse ab una suma de diners. Lo cop de ma, per iniciativa de l' Aloy, consisteix en seqüestrar al Olaguer, al Escanya-pobres, una de las tardes en que torna de La Coma al castell. Lo seqüestro 's verifica; donya Tuyas reb duas cartas de l' Olaguer demanantli mil duros que volen los minayres per lo riscat; no 'ls dona, en part per avaricia y en part obehint á certas indicacions fetas per l' Olaguer en épocas anteriors, y per fi l' Escanya-pobres mor, á mans dels seqüestradors, penjat dintre de la mina. Quan algun temps després uns ingenyers que volen continuar la explotació suspesa entran á la mina trovan lo cadavre que conserva encara una posició horrible, y no falta qui digui al reconeixel per alguns trossos de roba: —«Una bona pessa; no 's perdé pas tan galan cosa.» Tal es la acció de la obreta del senyor Oller, mes la acció no es en ella mes que lo secundari; lo principal es l' estudi de profunda observació que l' autor fa en tres tipus, personificacions diferentas de la avaricia. Aquets tres tipus son l' Olaguer, lo notari Xirinach y donya Tuyas. L' Olaguer es l' avar pages, de curta volada, però que es en sa petita esfera un consumat coquí. Al notari Xirinach lo caracterisan duas ó tres frasses del autor: ...«passava plassa de serho (avar) no essentho sinó per reflexo de sa muller.» ...«En altres mans D. Magí Xirinach hauria sigut senzillament un home previsor, ó si 's vol un home interessat com tants ne corren...» «La flaca del notari no era 'l diner pel diner sinó la cobdicia de la propietat.» En quant á D.ª Tuyas, es sens dupte lo tipo mes nou y mes curios de la obra. Escoltem també al autor, lo qual la cal·lifca de «vera encarnació de la avaricia mes crudel y refinada.—...Era de génit dominant y perfidiós y s' havia posat las calsas...» — «En vint anys no havia espatllat una dotzena de camisas, ni comprat un llensol; ja no parlem de la roba

de demunt...»—«Aquesta levita de panyet, (parla 'l notari) aquesta armilla de quadros, aquestos pantalóns d' esca, se conservan del nubiatje ensá, per la seva endressa y condicia. A casa no hi ha un raspall; los raspalls tot s' ho menjan, Olaguer; uns bons espolsadors, y per la derrerra ma, such dé munyeca, ab un mocador ó un tros de panyo. Roba que os trayeu, roba al calaix, ben estirada y neta; aixó cada nit. Que plou ó hi ha fanch, no eixiu de casa sens una gran necessitat, y si teniu alfombreta al peu del sofá y venen visitas, enretireula. Al llit, coxineras de pisana ab una tira de tela que 's treu cada matí. La taula, de márbre, y, demunt dels estalvis, ja podeu posarhi las cassolas. En fí no acabaria may... ¿Y per la pitansa? May á la plassa cap criada, que totas sisan; sempre la Tuyas y sempre tart, quan ja las revenedoras no pensan sino en tornar descarregadas á casa. Però perquè veyeu fins ahont arriba la previsió de la Tuyas. ¿Sabeu com compra 'ls ous? ¿Si van cars n' enmanlleva duas, tres dotzenas á son nebot l' adroguer; un cop s' han abaiyat los hi torna.» Quan la Tuyas se casá ab l' Olaguer se passá la tarde del dia del casament obrint, per iniciativa seva, ab son marit, un amagatall pera 'l diner. Altre detall: fins dintre dels capdells de fil hi amaga durillos d' augment que desembolica de quant en quant pera contemplarlos ab verdadera delicia. Tals son los personatges de primer terme. En segon hi ha los de 'n Pere, lo masover de La Coma, tipo simpátich, franch, honrat, fort de génit; lo de la Sileta, germana de la masovera, altra nota simpática, però que figura molt poch en la obra; finalment altre del tot antipátich, l' Aloy, un tipo de traydor. Ab aquests personatjes y algún altre de poca importáncia, se desenrotlla la acció de *L' Escanya-pobres*, la qual sembla no tenir altre propósit que presentar al protagonista baix diversas fasses fins arribar á la última que es la capital, la mes bonica y la mes pròpia: l' Escanya-pobres, un avar, casat ab D.ª Tuyas, una avara, y tots dos vivint en un mal castellet tan antipátich com los que l' habitan. L' Olaguer, magatsemista de blat, no es mes que una preparació pera arribar al Olaguer habitador del castell, aixis com l' Olaguer propietari de La Coma no es mes que un motiu pera 'l seqüestro que ha de donar fí á la obra. En aixó, es á dir, en presentar á un avar casat ab una avara y col·locarlos á abdos en un castell rónech y antipátich, está en mon concepte la principal originalitat á que puguí aspirar *L' Escanya-pobres*. Plauto en sa *Aulularia* y Molière en son *Avare*, Quevedo en son *Gran Tacaño*

y Balzac en son *Gobseck* han fet (á part d' altres autors secundaris menos coneguts) personificacions y estudis tals de la avaricia que sembla que avuy no 's pot ser ja original en dit assumpto. Res mes fals, y no dupto de que cap persona literata opinará d' aqueixa manera. Si un tipo tan curiós com lo del avar no fos inagotable, ni Molière hauria degut imitar á Plauto d' un modo que en nostre sigle no 's deixaria passar, ni Quevedo y Balzac haurian pogut presentar nous aspectes de la avaricia. En Plauto haguera quedat lo tipo sense passar d' allí. Donchs be, quan d' autors de tanta nota s' ha dit que eran originals pintant l' avar sense ser únichs en aixó, be 's pot dir també que es original *L' Escanya pobres* del Sr. Oller, á pesar de no ser en lo fons altra cosa que un estudi mes de la avaricia. Perqué aixó es *L' Escanya-pobres*, l' estudi d' una passió, com l' ha titulat molt be son autor al publicarlo darrerament en volum apart. No es una novela en lo sentit que aquí se sol dar á la paraula, en lo sentit que traduheix la francesa *roman*; es, com se diu á la altra banda dels Pirineus, una *nouvelle*, una *novela corta* ó *novela pequeña*, com ha dit algú entre 'ls castelláns. Per aixó es que, á mon parer, lo lloch de *L' Escanya-pobres* no es un volum sol, exclusiu, sinó únicament part d' un en que hi figuri alguna altre *petita novela* per l' estil. De tal manera, lo públich hauria llegit *L' Escanya-pobres* sense cercar en ell una novela formal, y, no hi ha dupte, l' autor hauria sortit guanyantne, perque si com á novela, en lo sentit del *roman* francès, es poch, com á *nouvelle* es molt, está feta de ma mestre y demostra que qui la ha escrita es un dels deixebles notables de la escola naturalista, y, sobre aixecar á son verdader lloch la novela catalana, contribueix també y contribuirá á la gloria de la renaixent novela espanyola. Sabut es que *espanyol*, entre nosaltres, no vol dir ja precisa y únicament *castellá*.—Algú ha dit, á propósit de *L' Escanya-pobres*, que era una novela sens interés. Tractantse d' una obra naturalista que ben clar indica no proposarse altra cosa que estudiar una passió, com ja queda exposat, lo calificatiu es injust. No te altre interés que l' interés naturalista, es á dir, aquell que aspira solsament á que 'l lector se deleyti veyent lo talent observador del autor, la veritat dels tipos y de las escenas. L' interés en lo sentit vulgar de las antigas novelas (recordis á major abundament lo que queda dit de que *L' Escanya-pobres* no ho es), va abolintse ab tota intenció per lo naturalisme, y lo Sr. Oller, educat en la novela d' aquesta

escola, no fa mes que seguir en aixó á sos mestres, perquè, com ells, considera pueril lo tal interes. La acció de sa narració ó estudi va desenrotllantse pausada, lògicament, pero aixó no es defecte, y si ho fos (lo qual fora molt discutible) seria error, no personal sino d' escola.—Nos manca espay pera penetrar en las interioritats de factura, de procediment, ab que está fet *L' Escanya-pobres*. Per altra part, no sent la obra una novela mes que en petit, no es aixó indispensable. Basti dir que conté descripcions molt notables; capítols conduhits ab hábil seguretat; escenas deliciosas per lo reals. Los defectes son contats. *L' Escanya-pobres* es, respecte á forma, com una miniatura molt ben deixada.

IV

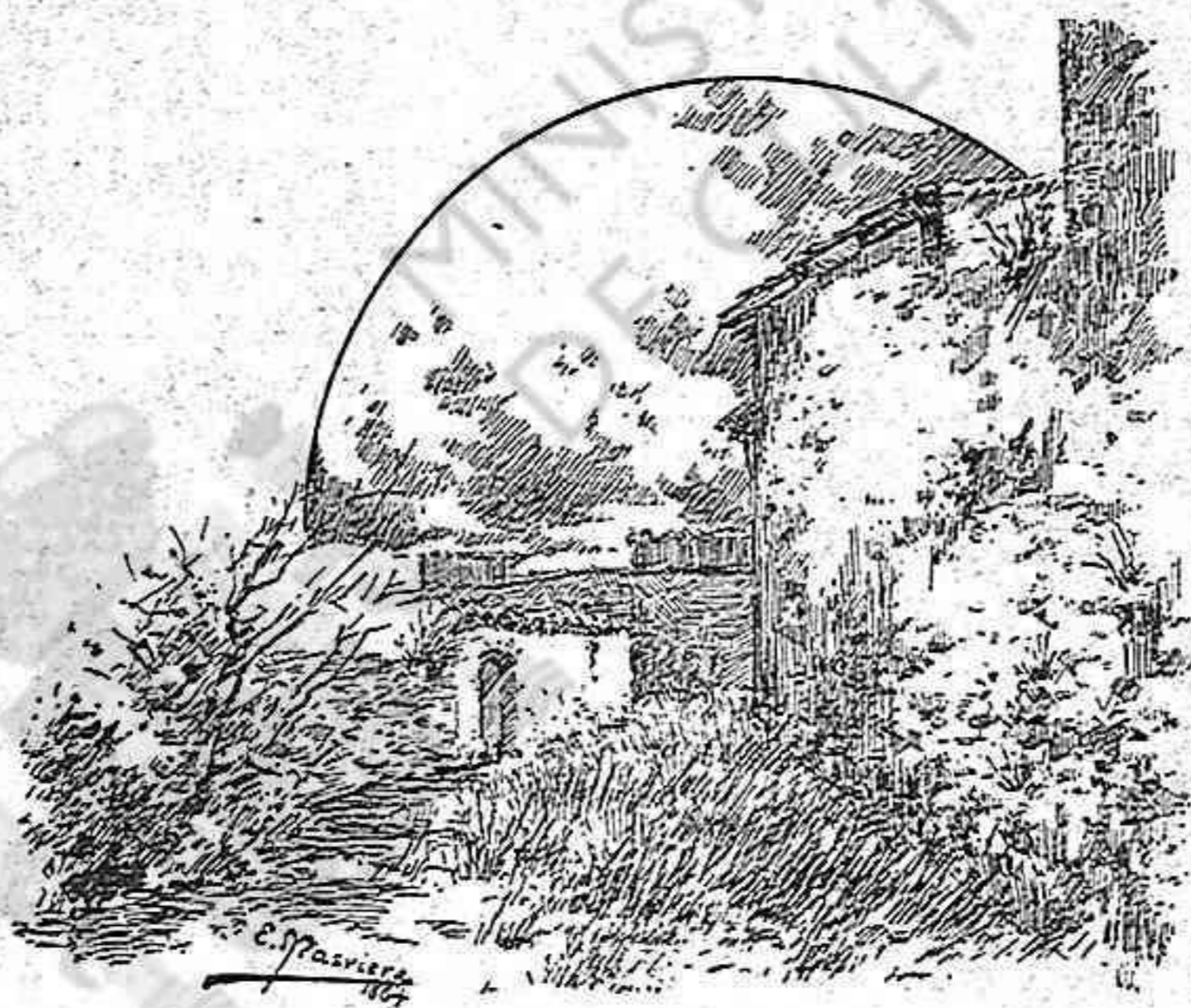
De 'l conjunt d' obras premiadas en los derrers Jochs Florals, resulta que 'n mancan, com casi sempre, de verament capdals y novas. Precís es considerar no obstant que voler que cada any apareguéssin varias composicions d' alt vol fora demanar á un renaiement lo que no pót donar ni una literatura ja completament formada per llarchs anys de robusta vida. Es de notar, no obstant, y aixó aconsola y dona esperansa pera 'ls que voldriam que 'l renaiement catalá adquirís vera importáncia fora d' aquí, es de notar en los autors la tendéncia á abandonar las formas vellas y convencionals pera adoptar las novas que s' han imposit ja per tot arreu. Ni una oda figura en los Jochs de 1884, la oda que es lo frach y la corbata blanca de nostra poesia. Ni un treball del género novelesch que 's pugui dir del tot que está vuydat en los antichs motllos, aquells motllos soporífichs y que fan que 'l lector digui interiorment al autor: *no 't crech, ó be no 'm convensen tas prédicas*. A part d' aixó fixinse, los que vulguin veure com cambian las tendéncias, en los eloqüents datos que suministra la Memoria del Secretari. Al premi d' una placa de marbre oferta pel Excm. é Ilm. Bisbe de Barcelona al que millor canti la translació de las reliquias de Santa Eulalia en l' any 1339, no hi han concurregut mes que duas poesias; al premi ofert al millor himne breu y enérgich, 11; al de la millor poesia que canti á Roger de Lauria, ¡3! ; al del millor cant á la unitat de la pátria, ¡1! Cap composició ha reunit prou condicions

pera ser premiada. En altre temps ¡quánts haurían cantat á Roger de Lauria y prou be pera que 'l premi's concedis! Al del Sr. Bisbe ¡quánts hi haurían concorregut!

Y es que 'ns aném convencent de que tot aixó ó no es poesia ó es poesia que sols deu ésser conresada en la infància de las literaturas y la catalana no está ja en la infància.

RAMON D. PERÉS

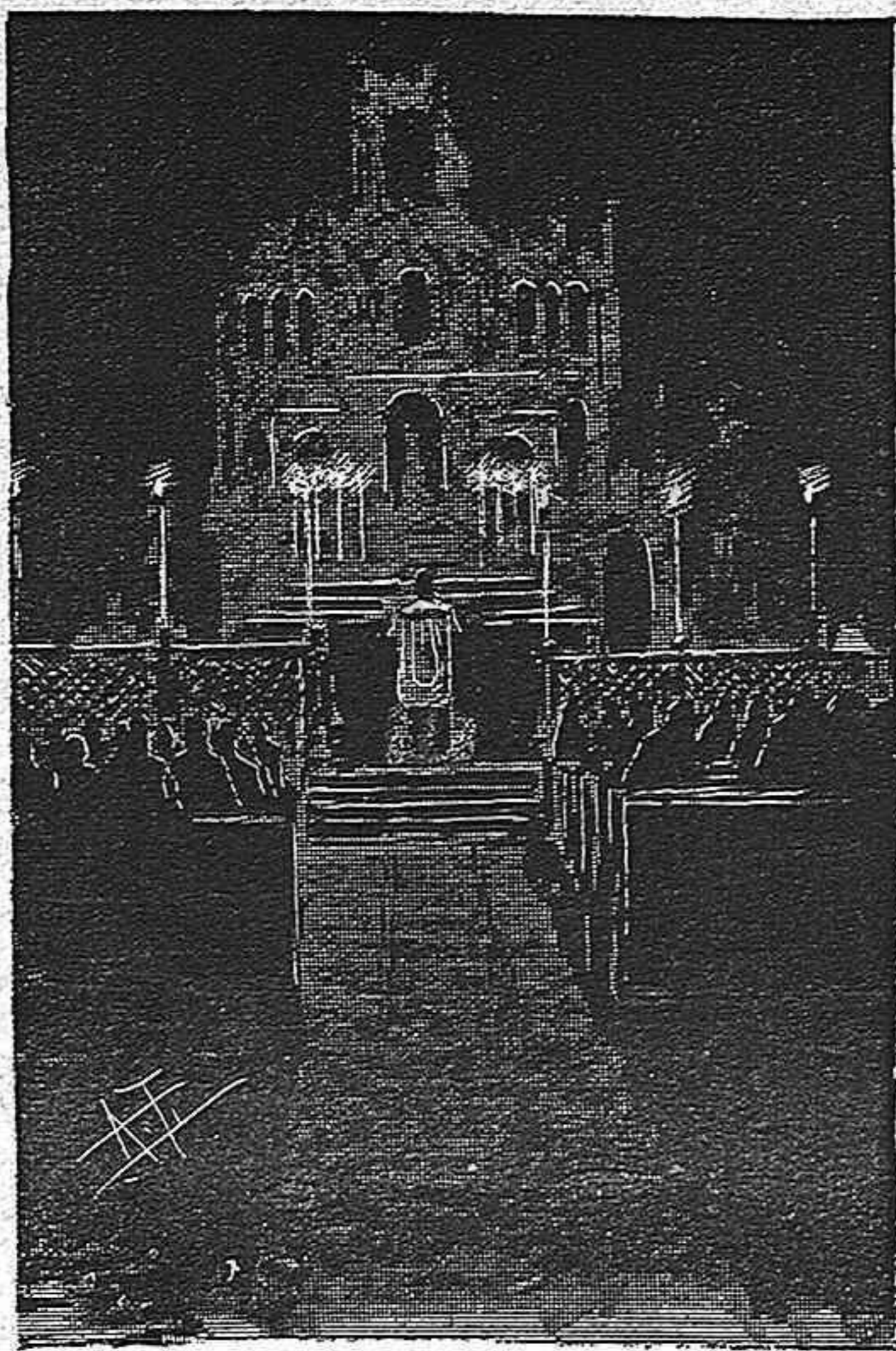

UNS FUNERALS

IMPRESIONS Á COP CALENT

Los diaris havian anunciat, dematí y tarde, 'ls funerals de la meva amiga.

La pobre havia abandonat lo mon al bo de la vida, quan tot li sonreya, quan comensava á ferla indispensable la maternitat.

Deixava duas nenas y un nen, tots tres encar en l'infantesa. ¡Pobrets! ¡cap d'ells sabia lo que havian perdut! Lo dia de la mort plovia, la nena gran digué que la seva mamá plorava desde 'l cel y 's posá á plorar. Mes tart,

los hi emprobaren vestidets nous que, encar que negres, los trobaren bonichs, no anaren al colegi, 'ls hi compraren joguinas, vegeren moltes visitas que se 'ls menjavan á festas, y 's distraueren. La idea de la auséncia eterna, d'eixa buydor esglayadora que deixa la mort á son entorn, no cabia en aquells cervellets. La mort era

per' ells una paraula antipática, esgarrifosa; no un fet conegut, ni tan sols una idea.

—

Duas campanas de to desafinat y planyívol, la una brandant á la desesperada com lo ser entregat á l' abundor del plor, la altra deixant sols escapar de quan en quan una batallada fonda, singlot traydor del afligit que no gosa á plorar, nos cridavan desde amagada altura. Lo viudo y la aclaparada mare no las sentiren fins al baixar del cotxe, al peu de la iglesia. Llavors s' escapá del primer una llágrima que s' esvahí per las gemadas testas de sos fillets als qui besá, tot rebentlos de la portella.

La escena m' infundí tal respecte que vaig retirarme per no ésser vist.

Correren las nenas á agafar las mans de la decandida avia; lo pare prengué fortament la del noy y entraren en lo temple.

Poch despres, parava un altre cotxe y encare un altre, dels que baixaren germáns del viudo y de la difunta, oncles, tias, cosíns, tota una tribu endolada de cap á peus. Y tot aixó, sota un cel rieller, entre 'l terratrémol d' un carrer que vessava animació y aixordava de soroll.

—

Lo temple estava fosch. Per sa grandiosa nau gronxavas una boyra de gris despintat, barreja misteriosa d' urdits de sol enmascarats per las cortinas que atravessavan, de reflexos negrosos que llensavan assí y allá 'ls draps de dol per tot extesos, de polzina esblaymada en suspensió, del flameig groch de las atxas y del blavench dels llacrimatoris que llengajavan sens fer llum. Al fons del presbiteri, entre las constelacions d' aromas d' or que á diversa al·saria sostenian encesos simétrichs salamóns, blanquejava la imatge del Crucificat, lo rostre engolit per la negra cabellera que li penjava front avall, los brassos extesos, lo cos rendit alsapremant los genolls... y, abaix, ressaltant de negre pedestal, en lletras blancas, romanas y molt grossas, aquest text de Sant Joan:

OMNIS QUI VIVIT ET CREDIT IN ME
NON MORIETUR IN ETERNUM.

Derrera meu, comensá á entrar una multitud elegant. Las damas

se collocaren á un costat; los senyors al altre. Llurs figuras s' esborraván, se confonían ab la fosca. Lo negre tapís de terra ofegava 'l trepitj y, de tota aquella gernació, un sols ovirava 'ls rostres; los rostres que jo veyá avansar entre tenebras, com cendrosas clapas que anavan despres afilerantse en llargas columnas.

Per forsa tot aquell aparato de tristíssima impresió degué compondrel un artista, perquè penetrava, sobreculia l' esperit y 'l feya somniar ab quelcom paregut á la buydor y silenci dels sepulcres. Apareixian en la pensa, sens voler, lucubracions íntimas sobre 'ls tremendos secrets d' ultra-tomba.

Si, era trist, aclaparador fins pera fer meditar al mes frívol. Y malgrat aixó, 'l públich no trigá á parlar. Com si las veus eixissen de la trompeta del Judici, bastáren los primers acorts de la invisible orquesta pera que 'ls esperits tornessen á la vida, los cossos tots s' expolsessen lo pes de mort que 'ls tenia sópits. Hi hagué un remoreig general. L' alé retingut s' exalá per tots cantóns ab tos trençadas. En la bandada de senyoras, tot foren xiu-xius. Devant meu, dos senyors ja calvos se saludaren, y arronsant las espatllas, l' un esclamá:

—Que hi farém!... si l' Enrich no m' hi vegés...

—Es clar... y creguí que á mi també 'm venia ben malament... Avuy firmém aquella escriptura, sab?

Un altre de derrera, ab veu enfadada:

—No se perquè, are, l' han donada en fer los funerals ab música; no s' acaba may...

—Oh, y avuy!—responia son interlocutor;—solament pera oferir passarém un hora: no veu quin gentiu?

Aixis continuaren uns y altres; però 'm destorbaren de sentir los dos joves del meu costat, que seguían atentment l' orquesta y 'l cant pla, pera riures, are d' una, are d' altre.

Y jo, que havia estimat á la difunta, m' escruxia, pensant que significava, donchs, tota aquella concurrència, de que servia tot aquell art tant felisment conseguit, si, llevat de la afligida familia, cap dels concurrents se recordava de la morta ni pregava per ella.

—

Al eixír, vegentme molt capficat, un amich meu, á qui tinguí la flaqueza de comunicar mos planys, va respondrém tot sorpres:

—Donchs, que volias? Per que 't pensas que hi anem als funerals? Pe 'ls vius, home, pe 'ls que 's quedan.

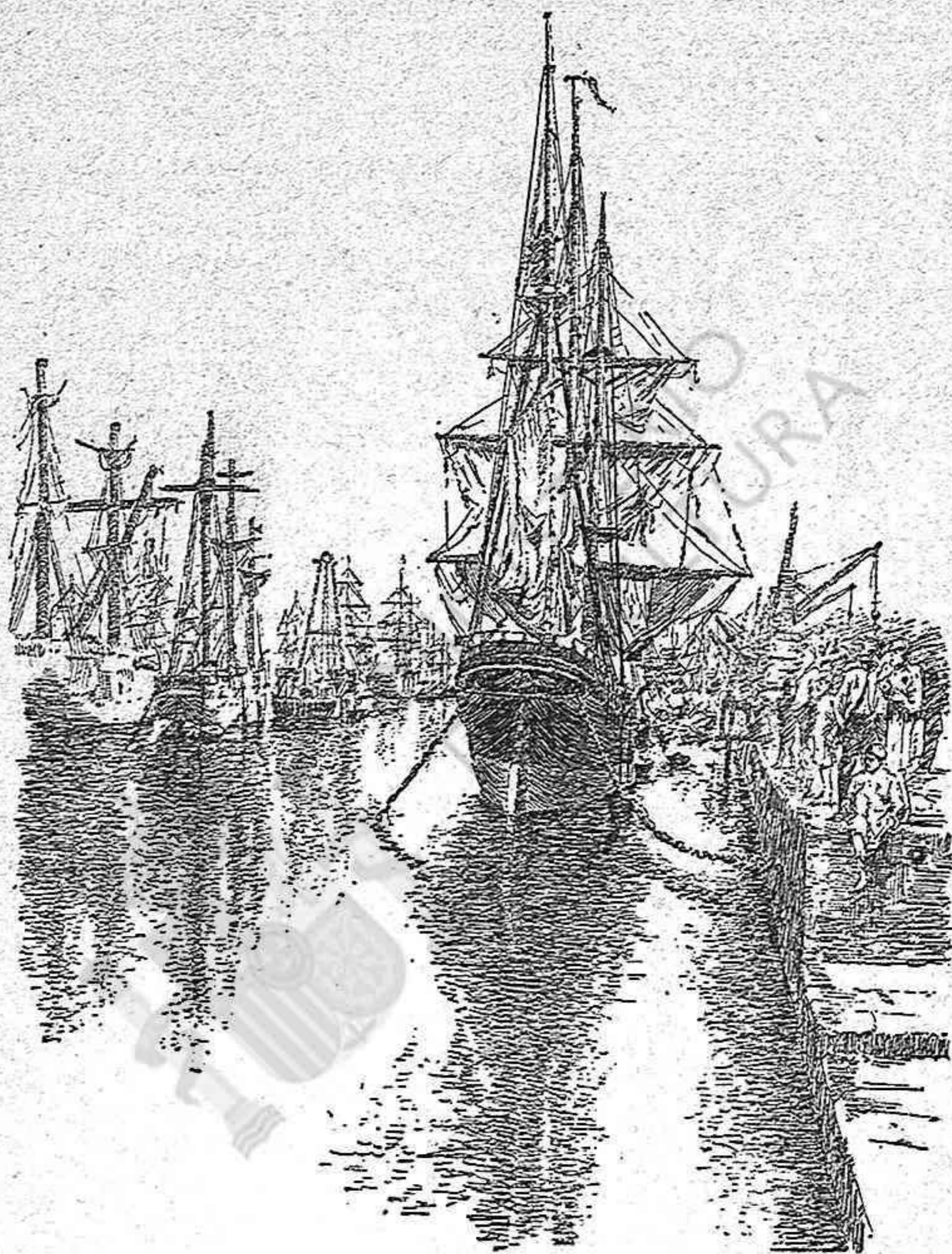
Y encare no se m' havia esborrat la expressió de tristesa que 'm pintá á la cara una resposta tan neta, quan continuá l' amich ab veu molt aixerida:

—Vaja, vols venir á esmorsar al Tibidabo? Mira, hi anem una colla. A la cantonada 'ns espera 'l *break*.

No se que vaig respondre; però recordo que, al despedirme d' ell y atravessant per la negror de la concurrència que formiguejava á la porta del temple, sols sentí veus que 's citavan pera 'l teatro, que parlavan de flochs y botigas ó que tiravan floretas á las donas guapas. Vaig mirar al cel, y 'l cel reya; vaig baixar la vista, y 'l carrer se sobreixia de cotxes y caballs y de gent atrafegada.

Narcís Oller

MARINA

Dibuix de D. Arcadi Casanovas

*
*
*

Ajegot à la xarxa de la hamaca
penjada entre dos pins
com dos vells servidors que bressolejan
un noy mitx adormit;
escoltant al vayvé la perfidiosa
gemegor dels cordills
que 's queixan y no 's trencan, com la estima
d' un veritable amich;

mirant enlayre à claps entre les branques
un cel tot blau y llis,
y pe 'l fullam com pluja d' or desferse
lo sol à rajolins;

aspirant la fortor de la rehina,
l' olor del romaní
y 'l perfum del timó, que senyorejan
y abaten los sentits;

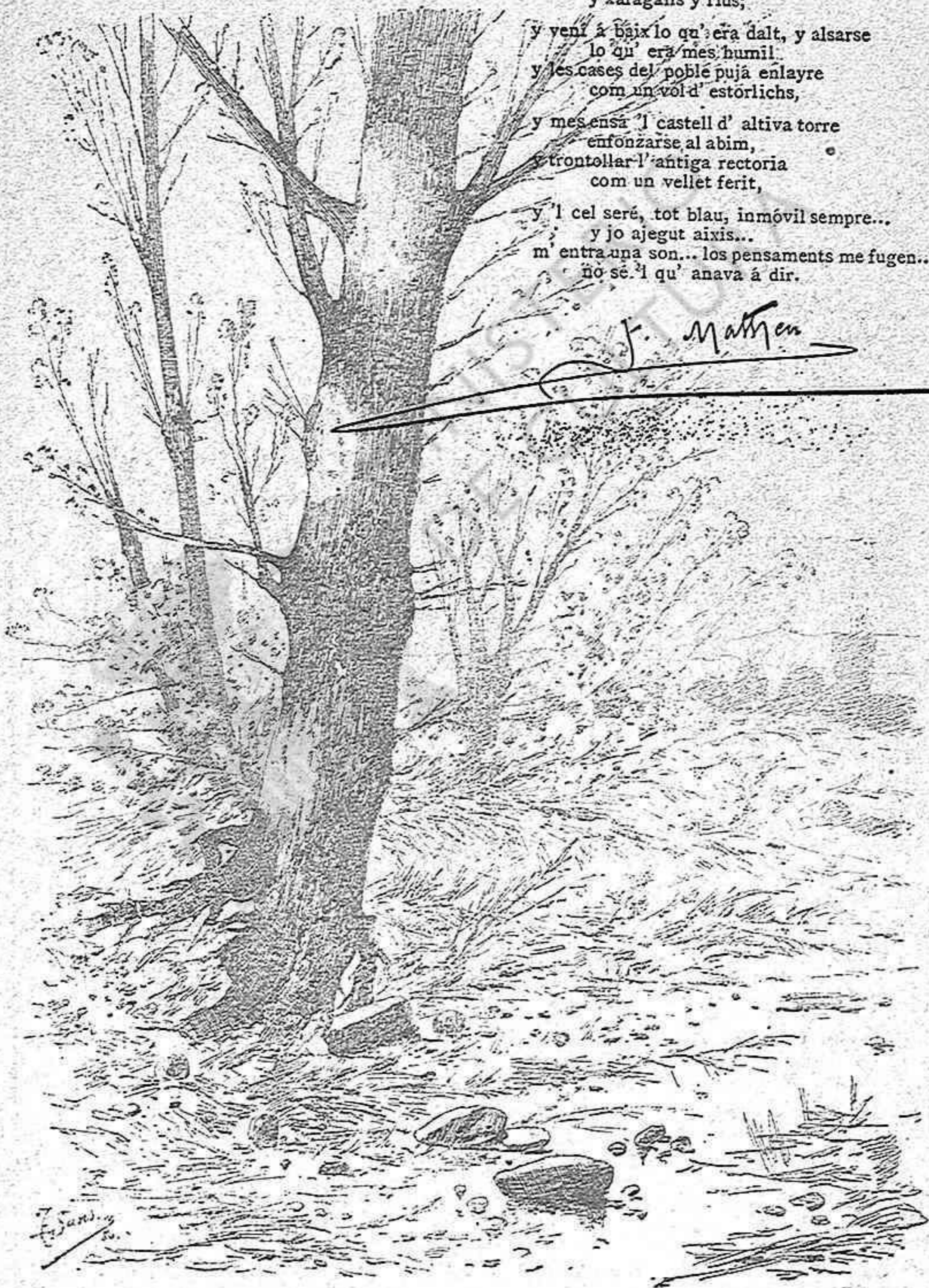
veyent à les zumzades de la hamaca
lo mon tot movedis,
serralades y puigs y pagesies
y xaragalls y rius;

y veni à baix lo qu' era dalt, y alsarse
lo qu' era mes humil
y les cases del poblé pujá enlayre
com un vold' estòrichs,

y mes ensà 'l castell d' altiva torre
enfonzarse al abim,
y trontollar l' antiga rectoria
com un vellet ferit,

y 'l cel seré, tot blau, inmóvil sempre...
y jo ajegot aixis...
m' entra una son... los pensaments me fugen...
no sé 'l qu' anava à dir.

J. Mathen

Dibuix de T. Sans

SABINA POPEA ⁽¹⁾

I

DIGNA DE NERON

No m' estimas, Neron.

—Popea meva ¿qui mes que jo admira lo brill enlluhernador de tos ulls, la suavitat de ta nevada pell, mes fresca y delicada que 'llliri, mes que rosas de Pœstum? ¿Se cansan may mos ulls de contemplar eixas formas que deixarian vensuda la imaginació de Fidias ó de Praxiteles? ¿Ab poderte copiar s' haurian cregut felissos! ¿No 'm tornan foll ta gracia, ta agudesas que juga y brilla y escampa primors com inquiet surtidor que 's mou ayrós y adornantse ab los colors que 'l sol li dona llensa en torn claríssims diamants? ¿No estich ufá de poder veurer una y cent y mil vegadas eixa cara divina sense l' importú vel que irrita sempre la curiositat dels románs codiciosament agrupats á ton pas? ¿No t' he obert mon tálam, mon trono, lo primer del mon? ¿No estich disposat á cambiar per un somris de ta incomparable boca, mos llorers de poeta y d' artista? ¿No ets tú la senyora y jo l' esclau?

1) Lo present treball forma part d' una obra que ab lo títol *Las expiaciones de la Historia* prepara lo il·lustrat escriptor cubá Sr. Blanchet. Lo llibre, d' un género nou entre nosaltres, se compon de narracions històriques, cada una de las quals porta un fi relacionat ab la idea general del volum. Traduhim ab gust la narració *Sabina Popea*, per mes que no estigui tallada pel patró que hem vingut defensant fins avuy, com una excepció y per lo plaer que tenim en donar á coneixer alguna cosa de la obra en qüestió.

—Jo podria dirte com los Deus á alguns de sos adoradors: «Menos prechs, menos garlandas, mes fets.» Aquí tens á Octavia que 's burla de mi.

—A pesar de sa ignorància, de sa docilitat, de sas innegables virtuts, vaig repudiarla per casarme ab tú.

—¡Gran sacrifici! May t' ha inspirat mes que insuperable antipatia. Lo meu sí que es sacrifici puig que alucinada per tú vaig abandonar á mon marit Oton, avuy tan notable qüestor de Lusitania. Ell sí que m' adorava sincerament. ¡Prou be que expio ma ingratitude!

—Deixa que parli un instant la rahó, Popea. Per complauret vaig permetre 'l llastimós escándol de que acusesis á Octàvia, á la esposa de Neron, d' adulteri ab lo flautista egipci Encero. ¿Qué vas conseguir? Realsarla, puig que va veurer sa ignoscència enérgicament proclamada per casi totas sas esclavas en mitj d' horribles torments, y prou va veures que las declaracions desfavorables, molt débils y mal tramadas, per cert, eran arrancadas á las altres per lo dolor y la por del potro. Increible sembla que en tal ocasió tingues valor una esclava pera dir á Tigelí, mon favorit, que li suggeria cararchs contra Octàvia: «No hi ha part del cos de la emperatriu que no siga mes neta que ta boca.»

—¡Oh! ja sé que Octàvia val molt; torna á unirte ab ella.

—No deliris. Mon plan era excelent: la repudiava per estéril, assignantli rentas y un palau y aixis no feria la opinió pública, sempre favorable á ella, com fa poch hem vist ab tanta evidència. Despés ab algun verí yo hauria enviat á Octàvia á conferenciar ab son germá Británich sobre la eficàcia de mas begudas... ó altre assumpto qualsevol, per exemple, la beatitut dels Camps Eliseus.

—¡Ja, ja! ¡Quina ocurrència mes xistosa!

—Vas empenyarte, no obstant, en que ta rival fos destinada á Campània y aixís vaig ferho.

—Lo dolor de morir pot ser inmens, indescriptible, pero passa aviat y pera sempre. Jo desitjava la prolongada humillació d' Octàvia, lo corrossiu y paulatiu torment d' un cautiveri indigne, lo pes insufrible d' innumerables dias vuyts, vuyts com un cenotáfi, sens un afecte que vivifiqui com un raig de sol, sens l' iris d' una ilusió, sens las lleugeras alas de la esperansa!

—Eix poble que 'm deixa suprimir vidas de senadors y altres ciudadáns il-lustres, com de mos jardins herbas inútils; eix poble que

no escrupulisa lo que, en moments de capritxo, vagi son emperador disfressat d' esclau y en companyia de joves cortesáns, atropellant venedors y recurrent tabernas; eix poble recobrá son antich coratge pera protestar ab amenassadors mormulls contra 'l desterro d' Octàvia.

—¿Pera quan reservan sas llansas y sas espasas tos pretoriáns y ta guardia germana? ¡Si tinguessis la energia de Sila que acorralá á vuyt mil enemichs en lo camp de Marte y los feu degollar serenament! Lissó tan exemplar necessitava eixa insolent xusma romana.

—Lluytava Sila ab un partit: jo veyá imminent la insurrecció de tot un poble, del poble-rey, del que ha subyugat á Europa, la Africa, l' Orient y sobre tot á Grécia. A Grécia que conté la aspre y valenta Esparta, y Atenas, mare d' héroes, de sabis, de poetas, d' artistas, d' oradors! Lo poble es com la mar: pot jaure encalmat, pot somriure mes ó menos temps, però ¿qui 'l domina quant aixeca sas furientas onas? Lo poble y lo ezcércit son los puntals de mon poder, ab ells m' es posible trepitjar als patricis.

—Pera afalagar al poble has promes lo retorn d' Octàvia á Roma y ¿de quin modo ha demostrat aqueix poble son agrahiment? Derrocant mas estátuas, las estátuas aixecadas per tu á la esposa que elegires lliurement, á la dona que t' estima ab fervor y que prompte 't donará la suspirada successió que en va demanavas á Octàvia! Y com si aixó no fos prou, han passejat en triomf, coronadas de flors, las imatjes de la filla de Cláudi; las hi han aixecat pedestals en lo foro, en los temples. Demá vindrá á exigirte que abandónis á aquesta pobre dona, que 't te per ídol; demá t' exigirá que 't reuneixis ab Octàvia, ó, millor, t' arrencará la púrpura per vestirla á qualsevol predilecte d' eixa rival abominable, al primer ambició que 's casi ab ella. Obra 'ls ulls, Nerón: medita! ¡Mes que á mí t' han atacat á tu! Eixos que tu imaginas poble, poble-rey, com dirias, es una declamació, no son mes que 'ls esclaus, los assalariats d' Octàvia, los explotadors de revoltas, que han ensajat sas forsas y tantejat ta flaqueza. Desperta, Nerón, desperta! ¡Ja s' entreóbre l' abim de ta ruina! Lo poble romá que rendí tota la terra era al poble romá actual com la sublim ombra de Juli César á son descendent Cláudi, mental y físicament enervat pels vicis. Ta dignitat, la conservació de ton poder; de ta vida mateixa, reclaman promptes y enérgicas obras! T' ho demano de genolls: ¡salvat, Nerón! ¡Demá será tart!

—No á mas plantas, en mos brassos vuy véuret. Tas paraulas me revelan la verdadera naturalesa de las circunstancias. Jo 't faré enorgullir de mon vigor y firmesa; si es precis, faré ab lo poble la mes tremenda cassera; pero ¿qué es lo que dech fer desseguida?

—Urgeix tancar á Octàvia en l' islot de Pandatària.

—Ahont moríren de fam Julia, filla d' August, y ma àvia Agripina. Convingut; mes si trovessim un pretext plausible...

—Ja 'l tinch preparat. Escolta: sobornarém á un home d' alguna importància pera que, estant tu ab Tigelino y altres cortesàns escullits, se 't presenti, dominat pel remordiment, á descobrirte son adulteri ab Octàvia y sa complicitat ab aquesta en una llarga conspiració per pujar abdos al seti imperial.

—¡Magnífich! Trovar l' agent es lo difícil.

—Lo tenim á nostre gust: Anicet, comandant de la escuadra en Miseno.

—¿Que dius? ¡Anicet! ¡Altra vegada aquest home... tan odiós! lo matador...

—De ta mare, per ordre teva.

—¡Oh! ¡Calla! ¡Calla! Jo esperava no veurer mes, may mes á eix vil assessí! ¿Com fixar los ulls en sas mans, si m' ha de semblar que destilan sang d' Agripina? ¡Quina nit aquella d' incomparable horror! ¡Me la represento sempre! ¡La veig de rasgos de foch! ¡Aquest recort ha de petrificarme com lo cap de Medusa! Allá s' alsa la solitària *villa*, aquí la alcoba escassament il·luminada y ma mare en son llit, desamparada de tots, presa de sobressalt... ¡Entra Anicet seguit del trierarca Hercúleus y del centurió Oloaritus... aquest clava sa espasa en las entranyas mateixas ahont comensá ma vida! ¡Execrable Anicet, si tu no haguessis viscut, no seria jo Neron, lo parricida!

—¡Cálmate, estimat meu! Allunya recorts... importúns. ¿No tens una mirada, un petó, per la pobre Popea, que 's desviu per tu!... ¡Ah! ¡Per fi somrius! Ton somris y tos versos son mas delícias mes grans.

—¡Sirena!

—Com lo cap deu manar lo cor, ofega repugnàncias y recorts y crida á Anicet.

—¿Altra vegada?

—Es precis.

—L' he tractat ab tal aversió que no 's prestará á servirme lealment.

—Posal en la alternativa d'adquirir grans riquesas ó morir, y tindrás servidor segur. Fesho per lo meu amor.

—Vaig á complauret; mes juro pels deus infernals, que aquesta será ma última entrevista ab Anicet.

—Si 'l poble gosa á agitar-se de nou, amánsal ab or, ó dómal á llansadas. Y are déixam anar á pendrer mon bany de llet.

—Quan ne surtis, semblará que novament veig á Vénus entre blanquíssimas escumas.

II

OCTÁVIA EN L' ISLOT DE PANDATÁRIA (I)

«¡Hermos dia! L' aura 'm porta, com missatjes d' amor, las aromas de las flors de Parténope y Bayas, los alegres ecos d' eixas mágicas riberas, d' eixos llochs dont tan suau rellisca la vida entre armonias y goigs! Lliure d' envejosos núvols, lo sol, incomparable poeta, vessa pródigament sos esplendors, sa viva poesia! ¡Tot ho anima, tot ho embelleix! Com aspre y feros escita, subjugat per la bellesa y l' amor deixa sa ferositat, oblida transitoriament son caràcter indómit y somriu embelessat, aixi 'l mar, cedint á la fascinació del cel, se revesteix de plácida alegría. Com ansiosos convidats, acudeixen avuy las aurenetas al festí dels camps y van escampant pels ayres xisclets ràpits y breus com exclamacions de joya! ¡Avuy tot en la Naturalesa respira juventut, infundeix ventura! *Amor* es la paraula que mes espontáneament brota del llabi! En lo cel, en la terra y en los mars, hi ha ara felicitats pera tots, menys pera la pobre Octàvia! ¿Per que, Júpiter suprem? ¿Per que, si jamay he indignat ma conciénia, si es ma ánima com lo temple de Vésta, si no ha sigut ma vida mes que una font de llágrimas, una tempestat seguida? ¿Per que, anhelant jo respirar l' aire balsámich de felicitat llegítima, banyarme en la llum de la virtut, m' ha sofocat lo baf d' un burdell, d' un calabosso, y sols he vist escenas de espant y mort?

»¡Oh sarcasme pauros de la sort! Nasquí á palau, en lo primer palau del mon, y soch mes infelis que una pobre! Mon pare, Cláudi, fou juguina de sos favorecuts, y encare mes de sas duas esposas, l' última de las quals l' envenená. Ma mare... ¡ay! ma mare Messalina... ¡Tenir que desviar lo pensament de la mare per no re-

1) Avuy Vendoneta.

probarla! ¡Tenir que oblidar al ser qual memòria guarda 'l desgraciat com se conserva en la ruina joya única y prehuada! Envejo á la esclava que pot plorar en lo si de sa honrada mare, que la ompla de petóns y mormura en sa aurella paraulas de consol.

Varen casarme ab Nerón, ab aquell que en un festí, devant meu, envenená á mon germá Británich, quan sols contava quinze anys! ¡Ah! sembla que 'l veig engroguehit súbitament, estremirse, morir, y seré son butxí deya al concurs: «Es son habitual atach d' epilèpsia. Trasporteulo, esclaus, á sa habitació. Ompliu las copas, pera que oblidem tan ingrát accident.» Y jo tinguí de permanecer en aquell festí infame, contindres mon desconsolat singlar, conservar axuts mos ulls! Encare no satisfet lo mónstre, 'm rebutja, fingint creurerme adúltera, y mes tart, concertant ab l' assessí de sa mare una nova y mes artificiosa calúmnia, 'm tanca en aquest trágich islot, sens dupte per sacrificarme com á Agripina y á Júlia! ¡Per satisfacer á Popea, prodigi d' hermosura é iniquitat, ni sisquera honor me deixa! ¿Com dorms, justicia del cel? ¿Com permets que en una indefensa dona de quatre llustres s' acumulin tantas y tantas horrorosas desgrácias? ¡Ay! ¡cap ma piadosa recullirá mas cendras, y per no haber rebut los honors fúnebres vagará cent anys, cent, ma gemaganta sombra per las riberas del Aqueront! ¡Misericórdia, Júpiter, misericórdia!

«S' acostan un centurió y algúns soldats. ¿Quina nova desventura m' aménassa? ¿Com es que entreu sense mon permis? ¿qué voleu?

—Lo que ordena en aquest pergamí nostre august emperador; llegeix.

—¡Deus tutelars! ¡que jo mori dessangrada! ¡Mort espantosa! ¡Encara essent tan desgraciada, jo no vull morir! ¡Soch tan jove, tan inocent! ¡Aixis tracta Neron á la que fou sa esposa y te ab ell comunitat d' antepassats! Reconech la ma de Popea... ¡Ah! ¡si visqués Agripina no s' atentaria á ma existència! ¡Pero vosaltres que vejeu mas llágrimas, mon desamparo, ma resignació, ma desventura sense igual; vosaltres que teniu germanas, mullers, fillas, no executareu una ordre tan inhumana.

—No mes inútils prechs. Lo que mana nostre diví emperador es lley suprema. Apa, Lucius, Paulus, lliguéula, y tu, March, óbrali las venas dels brassos y de las camas.

—¡Que! ¿gosaréu posar en mi vostras mans? ¡Respecteu mon decoro, mon bressol, ma categoria!

—¡Ha mort la pietat en lo mon!... ¡Mateume d' un cop, traspaseume 'l cor!... ¡Oh! ¡quin suplici!...

—Calla ó 't posem una mordassa. ¡Quan pausadament brolla la sang! Preveninths, he fet prepará un bany quals vapors escursessin la tasca. Soldats, transporteula al bany y acabém.

Per fi, espirá. Ara, March, cégalí 'l cap pera enviarlo á la empatriu. Tots serém premiats.

La vil Popea contemplá ab tanta delícia lo tallat cap de sa noble é infelicíssima rival, com lo mes codiciable adres. Fumejá l' incens y s' inmoláren víctimas dins tots los temples de Roma en acció de grácias á Júpter, providéncia de terra y cel y font de tota justícia, per l' inmens crim de Pandatária.

III

EPÍSTOLA D' UN PROVINCIA

«Eli Priscus saluda á Pacuvi Herdónius.

En ma carta precedent, que encare ignoro si has rebut, te parlava de mas emocións al contemplarme en la prepotent Roma, y recorre sos pórtichs, sas termas asombrosas, sos circos, temples y palaus, en los quals s' han prodigat las riquezas del mon saquejat.

Avuy te parlaré dels jochs quinquenals, imitació dels grechs, destinada á rematar la corrupció romana. ¡Quan lluny estem de figurarnos, en nostra Lutécia, que pugui un soberá, lo mes poderos emperador, descendre, per insensata vanitat, á papers propis d' histrións y altres homes venals! Ho he vist, á pesar de tot. Se presenta Neron en lo teatre á disputar lo premi del cant y, per manifestar que no volia aprofitarse de sa preeminéncia imperial, va subjectarse á las reglas vigents per los candidats en aquell certámen, que son: no sentarse per descansar ni un instant, no escupí, ni mocarse y aixugarse la suó ab sa túnica solament. Jo estava trastornat per la indignació y l' asombro; aquesta degradació del árbitre de tantas nacions me espantava mes que la aparició d' un misterios cometa. Comensá Neron á cantar mitjanament per cert, y la plebe l' acompanyava de exclamacións y aplausos, regulats ab cadéncia. De promp-

te sento una garrotada en ma espatlla dreta. ¿Sabs qui me la havia dat? Un dels molts soldats distribuïts entre 'l concurs pera castigar la fredor, lo descuit en celebrar al imperial farsant. Vull escabullirme ¡impossible! Algúns que 'm precedeixen son ofegats per la compacta multitud que obstruhéix los passadissos. Acaba Neron y, posant un genoll en terra, extent respectuosament la ma cap al públich esperant son fallo. ¿Has somiat may que tant s' envilis la majestat del trono?

Tingué la emperatriu Popea la inoportuna ocurréncia de fer burla á Neron perque tan humilment demanava los vítors populars y ell, irritat, va contestarli ab vulgar y grossera frase.

—Be 's veu que 'l César se transforma en histrió y áuriga, replica ella.

—¡Insolent cortesana! exclamá Neron, dantli en lo ventre un violent cop de cossa, que la derribá sense sentit. Deixántla estesa en terra sense auxili, allunyas lo César. Lo susto, l' ultratje, lo cop y particularment son estat d' embaras, han ocasionat la mort á Popea. Ningú la sent, perquè era impúdica y cruel si be extraordinariament hermosa. Ja veus, car Pacuvi, que en los pomposos palaus y entre 'ls augusts senyors de nacións, passen, de vegadas, escenas pròpias de pinxos, donotas y gladiadors.

Y perquè vegis la instabilitat de las cosas humanas y especialment del amor, vuy dirte, á propòsit de Popea, que quan doná á Neron una filla, com primer fruyt de son enllás, l' emperador, arbatat de goig, declará *Augustas* á la mare y á la filla. Interpretant sos desitjos decretá 'l Senat un temple á la Fecunditat, combats relligiosos, con los d' Acci, estátuas d' or de abduas fortunas, jochs circenses á Anzi. Malaguanyárense tants projectes, com, als quatre mesos, la noya que 'ls motivava. Rabiosa fou la desesperació de son pare; pero ¿mereixia ell ni Popea saborejar los inefables goigs que donan los fills?

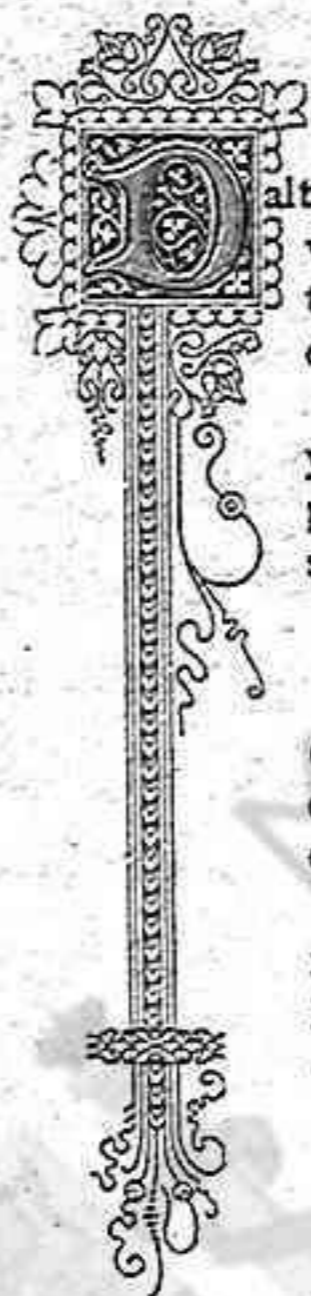
Aviat me veuras en Lutécia y desenganyat de la metròpoli, tan grandiosa desde lluny.

Entre tant, pásaho be.

EMILI BLANCHET.

ALPESTRE

Dalt de la Jungfrau,
vora del cel blau,
tindrás un palau
en cada nevera;

Quan, de tart en tart
y avivant l' esguart
passará l' isart,
surtiré á cassera.

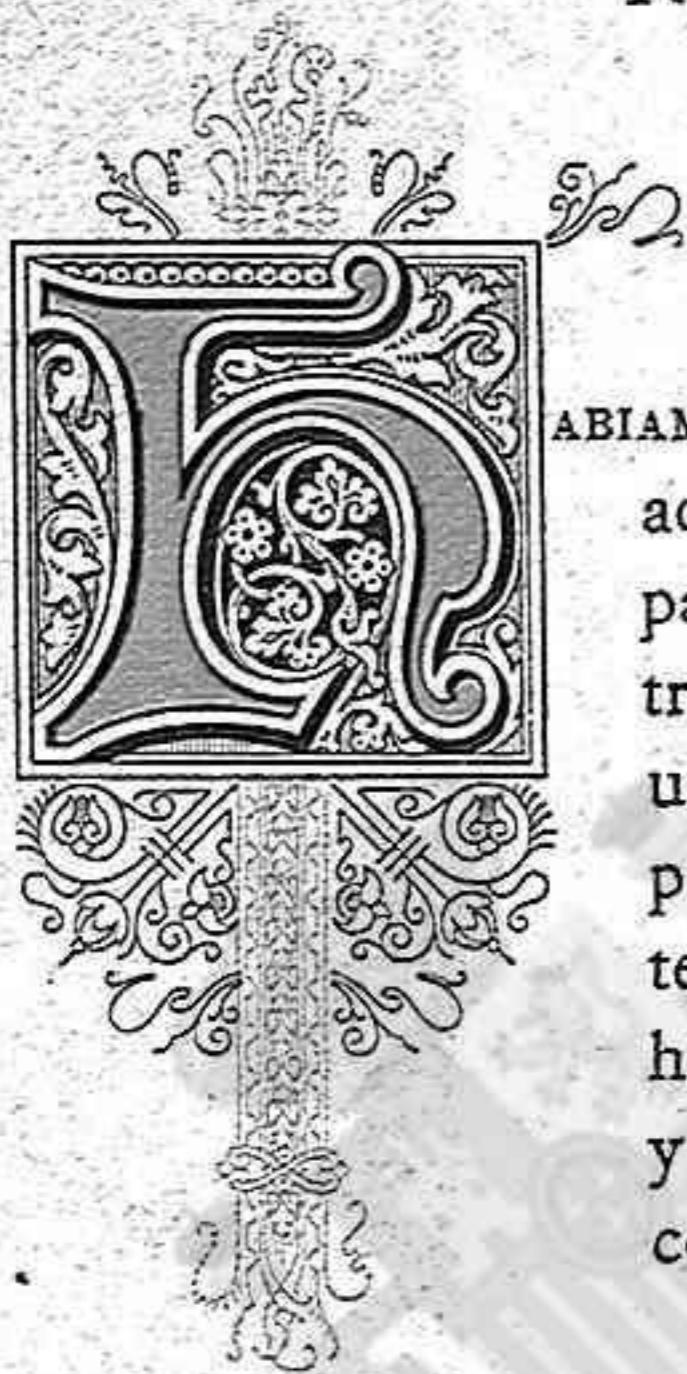
Tindrás un mirall
en lo blanch cristall
que montanya avall
esten la gelada,
Y un concert gegant
formará ab ton cant
l' eco palpitant
de la fondalada.

Tindras per tresor
edelveiss en flor,
las estrellas d' or
tindras per llanternas...
¡Vina á la Jungfrau,
vora del cel blau,
á gosar en pau
de las neus eternas!

Apel·lats

RECAPITULEM

NABIAM sentit en conversas íntimas, formular una acusació injusta contra 'l catalanisme, la qual passant del un al altre sense ser desfeta ó contradita, ha vingut ultimament á pendre cos en un juvenil desfogament de periódich (1). No per aquest es que preném la ploma avuy: es de temps que teniam propòsit fet de analisar si hi havia prou fonament per la acusació indicada y ab aquest objete anem á esbrinar lo grau de certitut que puga encloure.

¿Qui acusa al catalanisme? ¿De que l' acusan?

Convé, abans de tot, contestarnos aquestas preguntas, sense las quals fora tan difícil aclarir lo punt que hem indicat com capdellar be una madeixa embullada no tenint lo cap del fil.

Aném despay.

Desde que 'ls habitants de la península ibérica per causa del unitarisme nos hem de dir tots *espanyols*, no sembla sinó que hajám abdicat *in totum* de la mica de personalitat pròpia que pogués quedarnos. Confosa la nostra activitat en las cosas generals ab la dels altres, prenent com nostras las sevas aspiracions, aixis han passat los temps, trobantnos tant be en semblant estat que poch á poch hem anat oblidant fins la lléngua y acceptant la que ha estes sos dominis casi á n' aquesta part del Ebro arreballant al us consuetudí-

(1) Fem alusió á un suelto del primer número de *El Combate*.

nari fins la manera de pronunciar noms de poblacions tan catalanas com Elx, Xátiva, Alacant, Oriola, Vilareal y cent d' altres que avuy tenim castellanisats.

Peró com l' us d' una llengua no es may filla de la casualitat ni de la moda sinó que representa la satisfacció de una necessitat fisiològica y, ab pocas excepcions, sol ser ademes la fidel representació d' un caràcter y personalitat històrica; d' aquí, mes tal volta per lo primer que per lo segon motiu, vingué á imposarse la necessitat de tornar á reeixir la llengua ab que pensém y sentim los cataláns tots malgrat nos diguém espanyols.

L' home pot molt, però encara pot mes Naturalesa, y lo catalá com llengua natural nostra que es s' imposa als mateixos que habentla mamada la odian.

Ja s' ha rejuvenit la llengua, es cert, mes darrera d' ella no ha vingut pas, per ara, la renovació de criteri en lo referent á interessos morals y materials, que continuém creyent y tenint confosos ab los que no són cataláns.

Los ulls de quants en la nostra terra estant atents á la cosa pública sols se giran vers Madrit, vers Espanya. Y la activitat d' aquestos se consagra tota per los partits polítichs centralisadors.

A Catalunya lo comú de la gent que 's mou y pensa está afiliada á un ó altre d' aquestos, los quals partint de la unitat *Espanya* y no de las entitats que la componen ni de las rasses que la poblan, tenint las sevas aspiracions contrarias al principi provincialista es natural que odihin aquest mateix principi. Aixís es que los adherents á n' aquestos partits polítichs, castellanisats del enteniment, desdenyan las conseqüéncias que 's desprenen del moviment catalanista, del que 'n forman part no pochi d' ells.

Diguemho, donchs, d' una vegada: los acusadors del catalanisme son, en gran part, catalanistas per lo que contribueixen al renaixement literari, però partidaris de tal ó cual fracció política ab aspiracions y propósitos unificadors, contraris á tota idea provincialista. Alardejant d' un llógica que es un sofisme y volguent ser conseqüents en política sempre malparlan del catalanisme en be del partit.

Aquestos son los acusadors; los polítichs á la madrilenya.

Y ¿de que acusan al nostre renaixement?

D' aspiració anticuada, sostinguda per gent partidaria del retrocés; afirmant que 'l catalanisme es la reacció mateixa.

Al parlar aixís es possible que 's fundin en alguna cosa; no volém

pas creure lo contrari. Però ¿en que 's poden apoyar? ¿En manifestacions individuals? Aixís estém tentats de creureho, perquè las collectivas may han tingut marcadament tal caràcter.

Voldriam recordar tots los actes importants celebrats pel catalanisme en la seguretat de trobar que no es certa la acusació llensada demunt seu.

Procurarém, mal sia lleugerament, donar un repas de simple memòria, á veure si logrém nostre propòsit, aixó es: probar que 'l catalanisme per las sevas manifestacions col·lectivas no mereix ser calificat de reaccionari ni d' anticuat.

Al primer cop d' ull trobém que fassan pel cas:

- a) La institució dels Jochs Florals;
- b) Lo Teatre Catalá;
- c) Los Coros Euterpenses;
- d) Las Excursiós;
- e) Los Periódichs;
- f) Actes importants.

Diguemne quatre paraulas sobre cada un d' aquestos extrems, fasses diverses del renaixement catalá.

JOCHS FLORALS

Pátria, Fe y Amor es lo lema de la institució mes característica del catalanisme. Dels tres mots cap n' hauria de suprimir lo literat de ideals mes democrátichs, no mirantlos desd' un punt de vista mesquí y rastrer. Qui 'n dupti pot llegir las *divagacions de un pessimista* estampadas en las planas de L' AVENS.

Tal vegada de la institució Jochs Florals lo lema es lo que 's presta mes per los esperits vulgars á ser pres per reaccionari, però tingas en compte que oficialment no s' ha dit may quin era lo concepte de *pátria* ni quina la *fe* ni quin l' *amor* que deu cantarse.

En quant á los certámens y als actes de distribució de premis han pres sempre lo caràcter que han volgut imprimirhi los consistoris, segons hajan sigut sas aspiraciós ó son temperament. Impresos están los discursos llegits en totas las festas, los quals nos guardarán de mentir, y notis be que de consistori n' han format gent de diversas opiniós políticas y relligiosas, desde 'ls que esmenaren en lo cartell-convocatória la fórmula *Que deu vos do*, etz., fins als que no

consentiren lo nom del tolerant y bondadós Bartrina en la festa que li corresponia segons la costum establerta.

Y per lo que toca al ingres en lo cos d' adjunts, punt en que 's podria establir una fiscalisació pera deturar las corrents modernas ó de progres, tampoch ningú podrá sostenir en sério que hi haja un sol obstacle contra los individuos mes indicats en sentit radical. Ben clar pregonan las llistas, publicadas en los volums dels certámens, los noms de mes de quatre, poch dubtosos á ningú per sa significació lliberal.

Fora d'aquestos extrems, tot lo altre de la institució no te un valor decisiu pera ferla passar com reaccionaria.

TEATRE CATALÁ

Si los Jochs Florals deuen tenirse com la institució característica del Renaixement, al Teatre Catalá no pot negárseli que es de totes las manifestacions catalanistas la mes considerable per son valor literari, per sa popularitat y casi podriam dir per la serietat de sa importància.

Analisarla seria feyna llarga per lo abundant y variat que es, però com lo que 'n sobresurt está perennement á l' exámen de tothom y se recorda molt be, no mes cal preguntar: ¿Se distingeix lo nostre Teatre per son sabor de retroces? Y la resposta sols pot ser negativa.

Tendéncias anti-liberals no n' hi han, apenas ix á relluhir la relligió y encara desde 'l punt de vista moral. Si alguna idea hi ha pres estada es la de pátria y aquesta ni per los simplements catalanistas ni per los polítichs de tots colors te res de censurable, ans al contrari. Son las escolas socialistas que 'n renegan y ningú mes.

LOS COROS EUTERPENSES

Son fundador, una de las figuras mes notables del renaixement literari catalá, sempre prengué part en lo mohiment polítich en sentit avansat. Fou perseguit per governs reaccionaris y si desempenyá cárrechs de la nació fou en temps de la República.

Ell es qui habent donat vida á los coros los hi ha donat color essent l' autor de la casi totalitat del repertori ab que contan. Des-

ment en Clavé ab sas obras cap mica sos ideals? No, certament. Los coros glorifican lo Travall, l' Amor, la Pàtria ab lo mes pur esperit de avens.

L' objecte de las societats corals no es altre que 'l *utile dulce*, sempre tendeix al progres y may s' ha iniciat una tendència inversa. Lo comú de sos afiliats son treballadors y aquestos rarament, entre nosaltres, deixan de ser lliberals y en particular quan se troban possehits d' esperit d' associació.

Donchs tampoch los coros euterpenses son reaccionaris.

EXCURSIONS

Duas societats barceloninas, ab delegacions ó sucursals en varis punts de Catalunya, qual objecte definit per llur propi reglament no es altre que recórrer lo territori de Catalunya pera estudiarne y ferne coneixer las bellesas naturals y artísticas, las tradiccions, etcétera, etc., son altrá de las diversas manifestacions del catalanisme.

L' objecte, en si, res te de censurable ni mereixedor de qualificatius poch honrosos. Censurable ho es á voltas alguna que altre guspira d' esperit tradicionalista, mes raras vegadas, casi may, aquestas han nascut de la colectivitat sinó de individus que en us de son perfecte dret, un dia escrivint l' acta de una excursió han fet més que deplorar la crema dels convents, ó per exemple trobantse á la ermita de sant Medí s' han embadalit contemplant l' hort en que la tradició conta que sant Sever hi plantá fabas fora de temps, ó be han cantat alabansas á costums rancias y tontas pel sol fet de ser senzillas, ó han deplorat la renovació de qualsevol edifici vell.

Peró lo ridícol de tot aixó recau sobre individus, no sobre l' objecte ni 'ls medis de las societats d' excursions y de cap manera determina un carácter ni tan sols una inclinació cap' al retrocés, per lo que toca á las collectivitats.

Mes aviat podria creures semblant tendència deduhintho de la celebració de la festa de Sant Jordi, de l' enviar certs telégramas de felicitació, del cisma ocorregut ara de poch ab motiu de la memoria del Sr. Sardá referent á n' en Pau Piferrer y per altres cassos aislats, però som d' opinió que tampoch aquest rengló de fets te d' apreciarse desde tal punt de vista.

Ni 'ls reglaments, ni l' objecte, ni 'ls actes oficials de las societats

d' excursions serveixen per donar peu á la acusació tirada contra 'l catalanisme.

Nos quedan per analisar los periódichs y actes importants realitzats en sentit catalanista. Vejámlos, donchs.

PERIÓDICHS

La premsa es una de las branca que millor indican lo valer, forsa, tendéncias ó aspiracions d' un poble, idea ó partit. Per lo tant una mirada retrospectiva á n' ella nos posará un xich mes en condicions d' arribar á un conclusió justa.

D' en gros en gros recordarém los periódichs publicats d' alguns anys á n' aquesta part y qual durada ó importància fa que vingan pel cas, comprenentlos, pera mellor claretat, en quatre divisions.

1.ª Periódichs lliberals:

Lo Ponton.

La Campana de Gràcia.

Diari Catalá.

Lo Catalanista.

Lo Tibidabo.

Lo Sometent.

Lo Nunci.

La Tramontana.

Los Jochs Florals.

Lo Rector de Vallfogona.

L' Avi.

La Cigala.

Lo Carril de Vilanova.

L' As d' Oros.

La Teula.—Total 15.

2.ª Literaris sense color determinat:

Lo Conceller.

La Renaixensa.

Lo Gay Saber.

La Llumanera.

La Bandera Catalana.

La Rondalla.

L' Escut de Catalunya.

Revista Catalana.

Lo Renaixement.

Revista Literària.

La Il·lustració Catalana.—Total 11.

3.ª No polítichs però ab esperit lliberal:

Lo Tros de Paper.

L' Ase.

La Pubilla.

La Barretina.

La Rambla.

Lo Noy de la Mare.

La Esquella de la Torratxa.

La Sardana.—Total 8.

4.ª Francament tradicionalistas:

Lo Mestre Titas.

La Veu de Montserrat.

Lo Burinot.

La Vespa.

L' Esperit Catalá.

Lo Crit de la Pàtria.—Total 6.

No preteném sostenir que ab los anteriors hi haja la llista completa dels periódichs cataláns, però creyém que un treball pacient de recol·lecció á bon segur no 'ns donaria mes ni menos resultat per lo que toca á poderne treurer conclusións. Aumentariam las llistas, però no variaria la proporció que las diferencia.

De tots ells los que han tingut mes duració son dos que encara subsisteixen: *La Campana de Gràcia* y *La Renaixensa*, ni l' un ni l' altre inclosos en lo quart grupo.

La major part dels compresos en lo segon y tercer mes aviat tenen accentuació lliberal avansada que no altre cosa, essent prou significats los redactors d' alguns d' ells per lo que figuran ó figuraren en los partits democrátichs.

En quant al número dels periódichs publicats, á cop d' ull se nota la desproporció que va del 1.er grupo al 4.^{rt} y aixó nos estalvia d'

entrar en nimietats. Y es ben segur que si poguessin reunir-se los datos del máxim y mínim d' exemplars venuts resultaria que si be los periódichs tradicionalistas han obtingut un favor mes uniforme y constant del seu públich, en cambi no ha arribat á igualarse may la tirada máxima d' ells á la mínima d' alguns dels lliberals y altres del tercer grupo.

Llarch podria escriures sobre aquest particular y curiosas foran las observacions y deduccions que s' en treurian, mes debem ser breus perquè es aquest per nosaltres un punt accidental.

De totas maneras se dedueix que la premsa que 's serveix de la lléngua catalana tampoch es anti-lliberal.

ACTES CATALANISTAS

Un dels mes importants així per lo número de gent adherida, per la polsaguera que aixecá, com per la calitat y acorts del mateix, es lo primer Congres Catalanista, celebrat en lo Tívoli, á Barcelona, en las derrerias del any 1880.

Pocas vegadas, millor diriam may, s' ha vist un aplech consemblant, entre nosaltres, de gent cultivadora dels divers rams del saber humá, com se vegé reunida en ocasió del primer Congres Catalanista.

Uns mil trescents inscrits, de totas classes y condicions, entre los quals figuraban la inmensa majoría dels catalanistas, contantsi artistas, escriptors, gent del comers, simples treballadors y fins capelláns algún d' ells tingut per lliberal de veras, gran número de adherits tant del resto d' Espanya, y molt particularment del antich reyalme d' Aragó, com de Fransa y Portugal, tal es l' éxit que respongué á la convocatoria del Congres cridat pera discutir los temas següents:

«Primer. ¿Es convenient la formació de un gran Centro de carácter permanent, científich y artistích, que estiga aliat ab tots los altres Centros que acceptin la unió, servint d' enllás á tots los de Catalunya?

¿Es convenient la creació d' una Institució científica Catalana, d' una Academia d' arts plásticas, y d' un Conservatori de música y declamació, tambe cataláns?

«Segon. ¿Es convenient que 'l Congres Catalanista fassi sentir

sa veu sobre la modificació de códichs que 's projecta?—Tercer. ¿Es convenient fixar de una manera general las tendéncias del renai-xement catalanista?»

Los punts compresos en los temas primer y segon s' aprobaren afirmativament, prenent part en las lluminosas discussións hagudas personas de molta consideració y estima per sos estudis y representació en lo terreno de las lletras, las arts ó ciencias de la nostra terra.

Lo tercer tema s' acordá no votar-lo, una vegada discutit, y per cert que poca falta feya una vegada sentits los oradors y las discussións hagudas, una vegada llegits documents com lo redactat ab motiu del tema segon, una vegada sabut los acorts presos y l' esperit que dominá en totas las sessións del Congrés.

Al parlar d' aquest acte memorable, y molt particularment per l' objecte de las presents ratllas, s' ha de fer notar la guerra desapiadada que li declará la premsa diaria y la setmanal per los motius que deyam al comensament; aixó es: per esperit de partit, per lo degenerats que 'ns trobem; guerra que tingué ressó en lo mateix seno del Congrés entre alguns catalanistas que foren moguts per quatre polítichs d' ofici, ab tot lo qual no 's pogué obrir bretxa ni 's feu flaqueixar cap mica aquella massa de gent entussiasta.

D' allí 'n sortí feta l' Académia de la Llengua Catalana, que sino dona gayressenyals de vida lluny está 'l Congrés de tenirne la culpa; d' allí 'n sortí lo Centre Catalá quals probas de virilitat son conegudas, y bastaria, sense tot aixó, l' acte per sí sol, lo fet de reunir-se en Congrés tres mil personas y ocupar-se seriament dels interessos morals de Catalunya fent ús de la llengua materna, cosa no acostumada y que te cert valor per la seva significació.

Fora d' aquest no recordém un' altre fet que 'l sobrepuigi en importància, dintre 'l renai-xement catalanista, tant per lo número de inscrits com per los acorts presos y treballs portats á cap. Pero habenthi, además, altres fets no menos apreciables volém citarlos també.

Lo partit federalista, únich dels polítichs espanyols que no mira de reull al catalanisme ni á cap de las manifestacións provincialistas, al celebrar lo seu Congrés á Barcelona en 1883, després de certa deliberació convingué en considerar per igual á la nostra llengua com á la castellana, essent usada per los representants principalment aquella. Las actas se redactaren en catalá y al imprimir-

se lo volúm dels treballs, acorts y deliberacions, la lléngua de la terra hi desempenya sempre lo paper que li corresponia.

A continuació d' aquest Congrés lo mateix partit federalista celebrá un certámen de caràcter polítich social ab pujat color catalanista.

Avans, y en lo mateix teatre de Novetats, ahont se celebrá lo certámen federalista, per iniciativa de la Redacció del *Diari Catalá* tingué lloch la vetllada en obsequi á D. Francisco Pí y Margall. Aquesta fou una festa no sols de caràcter polítich avançat, sinó també eminentment catalanista.

Vegis lo quadern imprés ab aquest motiu que conté tots los treballs llegits y dona bastanta idea de la festa, y se trobará una vegada mes desmentida pels fets la acusació.

Lo the donat en la Sala Beethoven als diputats y senadors que mes ó menos malament habian defensat los interessos cataláns en las Corts l' any 1882, es un acte que mal que siga en sentit negatiu te significació catalanista y ve indirectament no poch en favor de la téssis que estém desrollant.

D' aquell acte volia férsen una manifestació purament catalana, de pujat color, y encara no habia tingut lloch de ser determinada semblant tendéncia, quan los pares de la patria, embrutits pels ayres madrilenys; terminaren aquella festa perquè, al semblar, los feya pór l' esperit provincialista que 's dibuixava en aquella atmósfera.

Volgué ofegarse la veu de una tendéncia inevitable, volguéren los interessats potser aixís cubrir la responsabilitat que per sa falta de independéncia podian contráure devant dels partits centralisadors, però pitjor per ells. Las corrents no 's deturan y lo que no 's digué en la Sala Beethoven se digué en altre lloch, y en altra forma.

Lo Centre Catalá cregué del cas donar expansió al esperit que volgué cohibirse en la Sala Beethoven y al efecte encarregá á un de sos membres, D. Valentí Almirall, la obertura d' una série de conferéncias públicas, que 's vegeren concorregudíssimas, desrollant lo tema: «Quinas son las aspiracions de Catalunya y quin lo modo de realisarlas no sols per curarse dels mals que li causan las novas condicions económicas en que se l' ha colocada, sinó també per obrirse un pervenir millor que 'l present.»

Coneguda la competéncia del conferenciant escullit pera desrollar semblant tema y sabudas las circumstáncias porque passava

la opinió en aquell període, no será exagerat si considerém tal acte com una de las mellors ocasións que 'l catalanisme ha sembrat en bona sahor.

*

Alguns actes mes podriam citar que tots vindrian en apoyo de la opinió nostra, però com nos hem allargat massa y temém ésser pesats, nos contentarém ab citar lo segon Congrés Catalanista, quina síntesis se condensa en aquestas paraulas que trayém de la convocatória: «Lo Congrés ha de tenir duas parts importantíssimas: la de separarnos completa y terminantment dels mal anomenats partits á la madrilenya, y la de fer néixer la verdadera política catalana.»

En ell se discutí y aprobá lo programa catalanista preparat per lo Centre Catalá, que ningú de seny que accepti lo actual modo de ser social calificará de reaccionari.

Vegis lo programa tal com l' aprobá lo Concell general del Centre Catalá; diu aixis:

«Los catalanistas aspiran:

»*Primer.* A aixecar lo nivell moral é intelectual de Catalunya fins á posarlo al ménos á la altura de sa activitat material.

»2.ª A que tinga tota la llibertat d' acció necessaria per aprofitar sos elements al efecte de portar lo benefici y l' avens á totas sas encontradas.

»3.ª A que la lléngua catalana siga declarada oficial espanyola al igual y al nivell de las demás que 's parlan en la nació.

»4.ª A conservar la nostra llegislació civil, á depurarla dels elements estranys que s' ha lograt ficarhi y á obtenir lo medi de poderli donar la movilitat de que tota llegislació te precisió absoluta, á fi de tenirla sempre acomodada al estat social del país y á las novas necessitats que 's crean, y en conseqüència á tenir un Tribunal Suprem catalá encarregat de la recta interpretació de sas lleys y de formar jurisprudéncia ab arreglo á las mateixas.

»5.ª A formar dins de la Nació un sol tot, quals representants pugan cuidar dels alts interessos del antich Principat, puig que aixís ho recomanan la naturalesa y la història, tenintse present per la divisió administrativa interior los distints interessos de las agrupacions ó comarcas naturals é històricas.

»6.ª A tenir administració catalana.

»7.é A que 'l poder protegeixi sos interessos, partint del principi de que aquesta protecció es lo primer y principal deber de tot poder, y que si be creu eficaz la protecció arancelária, aquesta sola no li basta, puig que la producció nacional necessita moltíssims altres medis que no sols no s' han empleat fins ara, sinó que se 'ls ha oblidat y contrariat posantnos en lo cas de no poder competir ab cap nació regularment administrada.

»8.é A ser com á país mediterráneo eminentment mercantil, y á apartar tots los obstáculos que ho impideixen.

»9.é A perfeccionar lo modo de viurer, físicament considerat, de sos habitants, partint del coneixement de la fisiologia especial de aquestos.

LO CENTRE CATALÁ

D' intent habém deixat per aquest lloch lo parlar de la corporació que per rahó de tenir son origen en los acorts del primer Congrés Catalanista, sancionats per tres mil membres, entre los que hⁱ havia la gent activa en ciéncias, arts y lletras, creyém que be pot assumir la representació del catalanisme militant, y sobre tot després del giro práctic que ha vingut prenent, desde la seva inauguració, en lo sentit de influir de un modo directe sobre la opinió y la cosa pública.

No preteném examinar sos actes per no correspóndre aquí, però si volém consignar que en tots ells se respira catalanisme y progrés, may altre cosa. Que de sos documents se deduehix, ab tot y no haberhi consignadas sinó generalitats de una aspiració de progrés y millora per Catalunya, una tendéncia lliberal y democrática com potser están molt lluny de predicarla y moltíssim mes encara de practicarla algúns partits polítichs.

Végingtse, per comprobar lo que habém dit, aquestos párrafos que trayém de un document de la corporació que 'ns ocupa:

«Nos hem apartat de la política, fins al extrém de que las tendéncias catalanas no tenen representants en las Corts, ni en las demás corporacions oficials, ni poden casi tenirhi á causa del mal ull ab que 'ns hem avesat á mirar los estudis purament especulatius.

»Si 'l crit de ¡fora política! vol dir l' apartament de la política actual castellana, podrá ser fins lo principi de la nostra regeneració.

Si s' entengués en lo sentit d' apartament de la cosa pública en general, fora lo suicidi.

»Ha, donchs, de neixer la política catalana. ¿En que ha de consistir? Duas ideas filosóficas marcan duas tendéncias diametralment oposadas.

»*Unitat*, que porta indefectiblement al autoritarisme y á la subjecció y com á consequéncia á la degeneració del carácter dels pobles y á la guerra entre 'ls ciudadáns. Es la divisa de la política actual castellana.

»*Varietat*, que es condició eseneial de la llibertat y expansió, y porta com á consequéncia la germanó dels pobles y la armonía entre 'ls ciudadáns. Pel nostre temperament y per la nostra història, la *Unió* basada en la *Varietat* ha de ser lo ideal de la política catalana.

»Avuy se desperta per tot arreu la política de la varietat. Irlán-da, Hungria, Noruega, la confederació germánica, las colónias de Austrália, Canadá, las Repúblicas hispano americanas, los Estats Units de América y Suissa, han establert ó treballan per la organizació particularista, de la que va ser en son día preclar exemple la nostra confederació aragonesa-catalana.

»Catalunya ni pot ni vol quedar endarrera, y per lo tant lo «Centre Catalá» alsant la bandera del particularisme, crida á unir-se á tots los que per la nostra terra desitjin una solució particularista que 'ns permeti posarnos en lo lloch á que tenim lo deber de aspirar.

»Las solucions que representan los pobles avans citats, permeten que dintre del catalanisme polítich hi cápigan los que de mes diversa manera, pensin en materia política ó filosófica; puig aixis mateix pot arribarse al particularisme dintre de la república mes democrática que del imperi mes moderat. Quan hagi renascut Catalunya discutirém entre nosaltres quins camíns havém d' empendre.

»La diferéncia de matisos dintre de la idea particularista, lluny de perjudicarla venen á omplir una necessitat. Lo particularisme ha de tenir la elasticitat necessària per atemperar lo régimen de la varietat al moviment de la opinió que te las sevas accions y reaccions aixis com la te l' unitarisme que pot passar desde la demagogia al absolutisme sens sortir-se del sistema, debent casualment sa forsa á aquesta elasticitat.

»Formulant donchs clarament la idea política en que lo «Centre Catalá» vol inspirarse, pot reasumirse en lo següent:

»Lo Catalanisme polítich aspira á afluixar los llassos que subjectan á Catalunya, dins de la organisació política de la nació espanyola, volent que la nostra regió recobri per qualsevol camí y baix qualsevol forma compatible ab las ideas modernas, la iniciativa y acció necessària per desenrotllar sos propis interessos influint en la marxa general y suplir en definitiva la falsa unitat espanyola per la fraternal *Unió* entre regions y comarcas germanas.»

Molt podriam copiar tant ó mes clar, pot ser fins mes precís per lo que respecta al concepte de progrés y al de retrocés. En lo programa del Catalanisme de fetxa 21 Abril de 1883, en la exposició elevada á sa magestad lo rey en 23 Janer del propi any sobre falsejament y corrupció del sistema electoral, en la memòria dirigida á la Diputació provincial ab motiu de la informació oberta pera reunir datos y noticias en que basar la defensa dels interessos de la província amenassats, en tots aquestos documents se troba una doctrina catalanista que respira progrés y sols progrés.

*

De las lleugeras notas analíticas acabadas de apuntar no se'n treu pas que tingan un borrall de rahó los acusadors del Catalanisme. Si 's tracta de las diverses manifestacions del renaixement no'n trobém cap, en las colectivitats, que puga dirse: aquesta va dret al retrocés, es reaccionaria; si doném una mirada á los periódichs de mes carácter ó mes durada, publicats en lléngua catalana, resulta una diferéncia ben apreciable en favor dels lliberals; en quant als actes importants de carácter catalanista ja s' ha vist: los pochos apuntats tenen no mes que color avanísat.

Manca sols una aclaració. Si alguna cosa pot semblar reaccionària es quan parlém d' Excursions, per lo qual bo es fer notar que per coincidéncia tots los datos indicats en aquest sentit pertanyen á una sola de las duas corporacions, á la Catalanista d' Excursions Científicas. Pero com son cassos aislats, que no constitueixen ni una tendéncia ni un propòsit, no tenen pas cap valor contra la nostra tésis.

Buscant y rebuscant habém trobat dos datos favorables als acusadors: lo que la Juventut Católica de Barcelona tinga una secció

catalanista, y que aquesta celebri anualment uns Jochs Florals tradicionalistas.

Peró ni 'ls datos aquestos son prou bona proba per fundar l' acusació ni escassejan pas tant los que podriam oposarhi. Atmeténlos com á bons per sa significació é influéncia en lo renaixement, contrabalanceja lo pes d' aquest dato l' existir també una Lògia masónica, catalana de nom y catalanista per son esperit, titulada: «Avant» quals propòsits van encaminats, segóns diuhen, á constituhir per Catalunya un Gran Orient masónich propi, catalá, sense dependéncias ni tutelas forasteras.

*

Está en la conciéncia de la gent pensadora que 'l Catalanisme si alguna cosa pot significar, y no hi ha dubte que molt significa, es la moderna y científica tendéncia que, prenent per basa la federació, camina cap al entronisament de la llibertat dels pobles y la dels individus, que per estar en conformitat ab las lleys naturals, contra las que en vá posan murallas los homens, está escrit son triomf en las planas del llibre del Pervenir.

No hi ha sofismes que hi valguin: lo Catalanisme va cap al Progrés á despit dels partidaris de la escola centralista ó unificadora que s' empenyan en volguerlo veure ab un color que no té.

Si algú encara vol sostenir altre cosa no trobará en apoyo seu sinó manifestacions individuals, però generalment vagas, indefinidas. Be ho sabém prou que en vers y en prosa s' ha anyorat y encara s' anyora un temps que ni may que torni; be sabém prou que quatre reaccionaris han cregut ser los que donessen color y sabor al Catalanisme, però com además de no tenir ells prou personalitat pera imprimir carácter, estavan d' oposició ab l' esperit del sigle, la seva influéncia ha sigut nula.

Quan la massa, lo poble, ha tingut de respóndre, ja fos assistint á actes públichs, ja fos comprant periódichs, ja fos aplaudint en lo teatre, may ha respost á la veu del retrocés. Quan aquest ha volgut exhibirse ¡pobret! sols ha obtingut quatre somrissos y acotaments de testa, concedits per mitja dotzena d' anémicas senyoretas en una atmósfera d' adulació tota convencional.

Qui hi ha obtingut popularitat han sigut los Clavé, Soler (Frederich,) Balaguer, no d' altres. Quan s' ha pogut assistir á festas ó espectáculos, mes que als Jochs Florals s' ha concorregut als con-

certs d' Euterpe y al teatre Catalá per mes populars y mes purs en sentit avansat.

*

¿Persistirá encara algú en voler que 'l Catalanisme sia una manifestació del retrocés, porque una part dels seus poetas cantan la fe relligiosa y anyoran temps pitjors que 'ls d' avuy, méntres un' altra part que en lo seno de l' amistat es excéptica, atea y materialista no sab cantar res d' alé, ni res que estiga conforme ab llurs opinións?

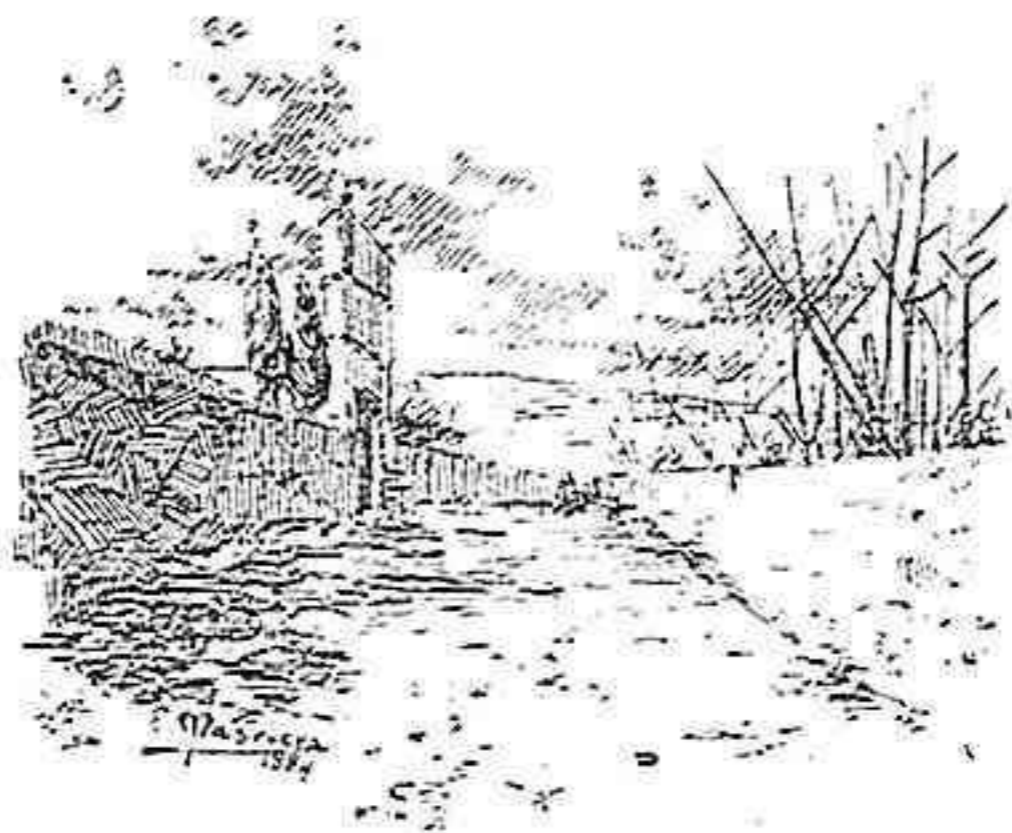
Donchs lo remey está en la mateixa ma dels que 's queixan. Escrigan ells y cantin la Llibertat, lo Progrés, la Pau, lo Treball, la Ciencia que, fentho be, no 'ls hi mancarán aplaudiments.

Es de doldre, francament, que un estol de poetas que podrian cantar l' avuy y 'l demá de Catalunya, se contentin ab passatemps de saló y de certámen. Quan llegint un libre de poesías catalanas nos trobém que un poeta com lo Sr. Matheu per una part malaheix la memoria de Felip V y se lamenta *qu' encara en digan somnis dels nostres ideals*, y per altre cantó nos diu que no hem de ser *ni blanchs ni negres*, estariam tentats de donar la rahó als nostres enemichs.

Peró se 'ns ocorra que á n' aquesta tendéncia purament literária, que no mes te ideals d' artista, que 's contenta ab la bel'esa de la forma, los seus impugnadors no han sabut oposarhi res ni han sabut nutrirla d' elements que li variessin lo caràcter.

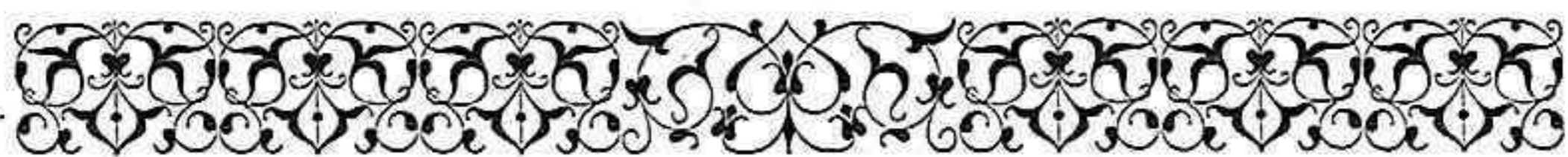
Los cataláns que no 's diuen catalanistas y conreuhan la literatura, si militan en algú dels partits polítichs centralisadors, no tenen rahó de queixarse del Catalanisme: ells tenen la culpa de las taras que li troban.

E. CANIBELL.

Castell de Gelida; vista general. — *Dibuix de E. Can'bell*

QUATRE PARAULAS A ALTRES QUATRE

Un jove escriptor D. N. Verdaguer Callis tingué la bondat d'ocuparse de nostra Revista en lo número de *La Veu del Montserrat*, corresponent al 15 de Novembre. Tot un articlet nos dedica, lo qual es tant mes d'agrahir quant á pesar d'inclourer una censura y espécie de denuncia, está escrit ab certa humil templansa no imprópia d'un periódich relligiós. Duas cosas hem deduhit nosaltres de dit article: 1.ª que son autor es una excellent persona d'un bon fons y d'una ingenuitat notables, y 2.ª que no pensa com nosaltres en matérias literarias. Com á consequéncia d'aquesta segona part nos endressa algunas censuras barrejadas ab consells; com á consequéncia de la primera, ni 'ls consells ni las censuras semblan escrits d'altra manera que obehint á una dolorosa necessitat. Nosaltres agraheim, com es degut, al senyor Verdaguer Callis aquest aspécte de sa crítica, mes no podem acceptar los consells que baix una forma tant plena de recomanable caritat se 'ns donan. Perqué, parlém clars, ¿en nom de que 's consideran com un efecte inconscient de la joventut dels redactors las teorías que L' AVENS ha vingut defensant fins aquí? — En nom del lleal saber y entendre del articulista, un xich menos rich d'experiéncia y d'anys que algú dels que forman aquesta Redacció. Donchs be, en nom de nostre lleal saber y entendre las hem defensat y las defensém nosaltres, y lo senyor Verdaguer Callis nos ha de permetrer que entre son vot aislat y los nostres plegats doném preferéncia á aquets. Lo senyor Verdaguer está molt convensut de que te rahó y sembla parlarnos en nom de la veritat; nosaltres no som tan exclusivistas, creyém que la veritat no 's posseheix aixis com aixis sinó que 's conquista penosamente, y si be estém convensuts de nostras teorías (com tot home sincer que defensa una idea) no volém imposarlas á tothom. Com á consequéncia d'aixó no 'ns deixém tampoch imposar las dels altres.

Aixó per lo que respecta als consells. En quant á las censuras las acceptém ab gust. En ellas s'hi trova L' AVENS com en son element. Revista d'oposició á certas tendéncias generals del catalanisme, no ignorá, de desde 'l moment de sa aparició, que no había d'emportarse pas tots los sufragis. Quan á pesar de tot ha viscut tres anys independent per complert y bon xich dura en sas críticas, be's pot compendre que no ha aspirat may á la unanimitat d'elogis. S'ha proposat introduhir ó al ménos cridar la atenció sobre algunas ideas, algunas formas, y prou. Una d'aquestas formas es lo naturalisme aplicat á la crítica, á la poesía, á la novela, á tots los géneros de literatura. Parlemne especialment aquí ja que lo senyor Verdaguer sembla haverse fixat molt en aquesta de nostras teorías. Quan nosaltres dihéu que som naturalistas ¿creu l'articulista de *La Veu del Montserrat* que nos fem solidaris de tot lo que han escrit y poden escriure tals ó quals naturalistas? Creu, per exemple, que aplaudim y desitjém traslladar á Catalunya alguna de las inmundícias que baix la capa de naturalisme donan á llum

molts escriptors francesos? Nosaltres suposém en lo senyor Verdaguer Callis prou il·lustració pera saber que no es lo naturalisme qui ha portat á la literatura la desmoralisació; que idealistas son moltes obras d' aquellas que 'ls bibliófilis pagan á pes d' or, á causa de lo que escassejan, perquè sa immoralitat las ha impedit circular lliurement; que no 's veu aixó solsament en llibres excepcionals com los anteriorment indicats sinó en tants y tants altres de totas épocas y de gran mérit literari. Y si com á calumniós treyéem del naturalisme l' aspecte poch simpátich de desmoralisador ¿que 'n queda? Lo que ell es en si, lo que nosaltres defensém y voldrian veure aplicat al catalanisme: una teoria que assegura, á qui la segueixi ab geni, la reputació mes sòlida á que l' escriptor literari pot aspirar, la de que tot l' efecte que produheixi sobre el lector no estigui basat en medis falsos que á aqueix l' hi costan d' admetre, sinó pura y senzillament en la veritat. Que l' autor no escrigui lo que en lo mon no passa ni pot passar; que no fassi una novela ó un drama sens abans haver observat detingudament tot lo que te de dir, tot lo que te de pintar, ja sigui per la observació propiament dita ja per la experimentació; que el poeta no dongui forma rítmica á sas ideas sens abans preguntarse si son verosímils ellas en si ó si no ho son las formas ab que ha de vestirlas; que la estética, y per lo tant la crítica, no oblidin may que la bellesa es lo resplandor de lo verdader: heus aquí 'l naturalisme en sa essència, lo naturalisme independent de tota circumstància de lloch y de temps que puguin alterar-lo. Ara be, la dificultat está en que es lo que s' enten per veritat, perquè la veritat, ó lo que cada home te per tal, no es una pera totas las intel·ligéncias. Als ulls d' un pessimista la veritat anirá vestida de negre y no podrà tenir estada més que en obras del mateix color; als ulls d' un optimista la veritat y las obras en que ella 's representi serán de color de rosa. Y lo que dihem del optimisme y del pessimisme pot dirse del materialisme, del espiritualisme, del catolicisme, y del positivisme, de qualsevol teoria ó religió que pugui influir en la manera d' apreciar lo mon, la realitat, la veritat, en la manera de veure los móvils de las accions humanas. ¿Vol dir aixó res en contra del naturalisme? Tot lo contrari. Demostra ben clarament tota l' amplitud de la escola, demostra que tothom hi cap per mes que no tothom s' atreveixi á entrarhi. ¿Significa alguna cosa, pera l' artista independent y d' alé, que tal ó qual autor, baldament sigui dels cap de colla de la escola, emparenti lo naturalisme ab lo positivisme; que tal ó qual grupo d' escriptors, y fins, si 's vol, que tal ó qual nació l' emparenti ab la pornografia? No. La religió, la filosofia, la moral d' una escola artística depenen de las mans en que aquesta cau. Si 'l propagador es un positivista com Emili Zola ¿no es natural que son cap estableixi relacions entre l' escola filosófica á que pertany y la nova teoria artística que propaga? Per lo contrari, si 'l propagador es católich fervent, com ho es la espanyola Emilia Pardo Bazan, no es natural també que precindeixi del positivisme y fassi lo que un il·lustrat escriptor francès cal·lífica de *naturalisme dels católichs*. Desenganyis lo senyor Verdaguer Callis, lo lleig naturalisme, com ell diu, comensa á ésser ja la estética del pervindre perquè te una base sòlida, amplísima, á la qual cap mal poden fer las exageracions y errors del moment, y, desenganyis també, naturalisme no vol dir immoralitat sino veritat. Ara si 'l senyor Verdaguer enten que 'l mon está tan perdut que copiant la veritat s' ha d' ésser necessariament immoral, la escola naturalista no te cap culpa en que, una

de dugas, ó 'l senyor Verdaguer sigui un gran pessimista ó realment lo mon no sigui tal com desitjan los moralistas. Que l' art no ha de ser aixó últim ficantse tontament á predicador; que si 'l mon no 's bo l' artista que 'l copia no s' ha d' empenyar en ferli veure que sí, cosa es de que l' autor del article de *La Veu* no sembla molt convensut y que nosaltres no hem de demostrar, perque lo primer que 's necessita pera adquirir lo convenciment d' una cosa es estar disposat á deixarse convencer. A més la qüestió es vella: es la moral en l' art, la eterna matèria de discursos y estudis perfectament inútils, ó, quan menys, de desagradable sabor pedantesch, de un cert to de legislador que l' art sembla haverse pres sempre en broma.

Altre cosa en que 's fixa l' articulista es en las paraulas que sobre *la musa nova* y sobre el discurs del senyor Duran y Bas en los Jochs Florals va escriure lo director d' aquesta revista en lo número passat. Lo de *musa nova*, al costat de la teoria naturalista y d' un párrafo que cita sobre 'l discurs en qüestió, alarma al senyor Verdaguer Callis y 'l fa posar en guardia preguntantse en que consisteix pera L' AVENS aquesta musa nova. L' autor, un xich mal pensat aquí, dona á entendre certas cosas sobre nostres tendéncias que, ó son una malicia de polemista ó si están escritas sincerament son completament equivocadas. Lo senyor Verdaguer nos calumnia casi be al suposar, indirectament y entre rodeigs, que, quan parlém d' art puguin impulsarnos altres móvils no declarats y que no tenen res d' artístichs. Si tal volguéssim, no ho dupti lo senyor Verdaguer, ni 'ns faltaria pit pera dirho obertament ni, en cas de necessitar *pantalla* (y passis lo vulgar de la frasse) esculliríam com á tal al art, que respectém, que estimén massa pera privarlo de sa hermosa independéncia, de sa fecundíssima llibertat no cohibida may per imposicions d' altre género sense que ell protestés á la curta ó la llarga. L' art te sos furs y á los que á ell y sols á ell están lligats toca respectarlos y ferlos respectar.

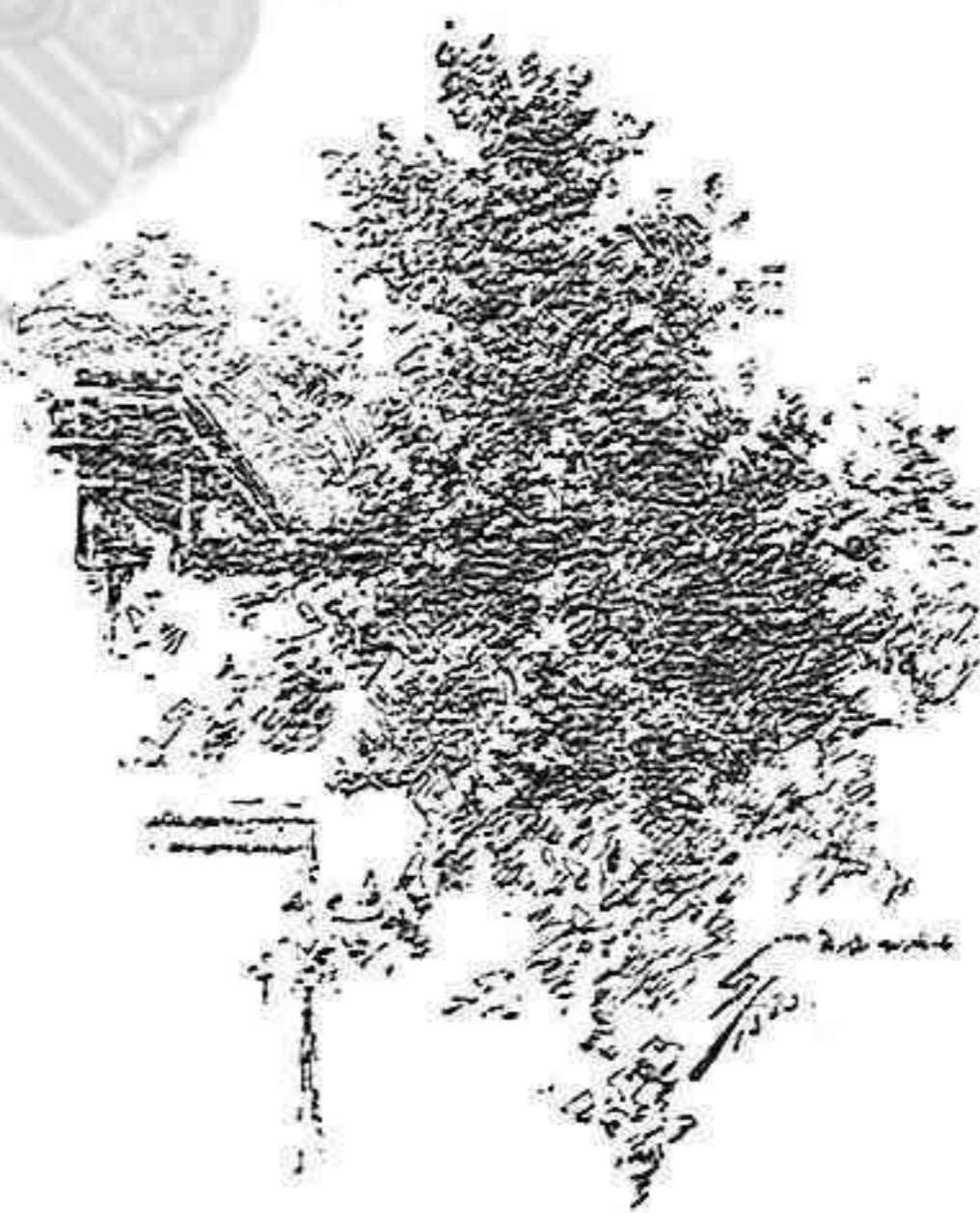
Eixos furs los tenia la composició *Vetllant un cadavre* que nostre crítich desaproba que insertéssim perque ell la trova monstruosa; los tenia també l' autor d' *Un petó*, un qüento qual fons no ha compres lo senyor Verdaguer Callis; los tenia també, (ménos que ningú perquè era 'l menos artista y 'l més humil de tots, pero los tenia al cap y al fi ja que es forsos dirho) l' autor de duas *Diabòlicas*, un veritable capritxo poétich, del qui dirigeix aquesta Revista. ¡Donchs que! ¿Te dret una publicació que aspira á mereixer verament lo nom de literaria, te dret á rebutjar obras del mérit de la *Vetllant un cadavre* y la titolada *Un petó* per tals ó quals escrúpols que res tenen que veure ab la literatura? Prou sabém que no fora aquesta la primera vegada que ha passat tal imposició en lo catalanisme, mes, ¡ah! aixís es com se migran las literaturas, es com se priva d' expandirse ab tota llibertat al talent. Costum vituperable es la nostra de que molts siguin los que consideran al catalanisme com á una espècie de fill que 'ls hi deu eterna obediéncia y que no pot fer ni pensar may lo que 'ls pares no hagin pensat ni fet. Encara quan los que tal pretenen son veritables *pares* la cosa 's comprén, pero no, no son ells sols; una multitud més, ni prou il·lustrada ni de prou autoritat, vol que 'l catalanisme pensi ab son cap y senti ab son cor. Tot lo innovador ó ha d' inspirar rezel ó es condemnat per ells ja de primer cop ab la frasse de que no es catalá per la senzilla rahó de que abans no s' havia fet á Catalunya.

Y Catalunya es pera ells l' oassis, l' etern oassis de la calma y de la antigor, la terra de las cansonetas innocentas y sense fons, de la novela idealista y de la comèdia y del drama ab consell moral al cap d' avall, ben clar y terminant á fi de que tothom l' entengui. ¡Y eixos homes voldrán que Catalunya sigui respectada al extranger!... ¡Y somniarán tal volta ab lo separatisme! ¡Bell separatisme á fe pera dormir lo somni de la mort eternament, pera ésser un impossible empelt de la Europa moderna!

Insensiblement nos hem allunyat del assumpto que tractavam, mes la digressió no es del tot inútil, perquè 'l senyor Verdaguer Callis nos ha dit també no sabem que cosas sobre 'l poble catalá y 'l patriotisme. Deixém un xich enlayre aquesta part de sa crítica perquè no es assumpto aquest pera L' AVENS y terminém lo present article (que passa ja d' ésser quatre paraulas) en lo tó reposat del comensament. La crítica del senyor Verdaguer Callis está feta en un to que dona ganas d' allargar la ma amistosament á son autor tot dihentli: pensém de diferenta manera, però ha sigut un error lo tractar de convénsens mútuament: dintre del catalanisme deu cabre tot com cap tot dintre d' una nació. Y si 'l senyor Verdaguer Callis no 'n tenia prou y 'ns preguntava que era lo que 'ns haviam proposat l' hi respondriam: —entre nosaltres, que tots som catalanistas, ja ho podem dir: la literatura catalana, aquesta mateixa de la qual nos honrém en formar part, ofereix, en general, un caràcter aixís com de literatura més ó menos anacrónica ó cobart. Los pochs que *s' atrevixen* son mirats de reull; nosaltres, sabent á lo que 'ns condemnavam, nos hem volgut *atrevir*; hem volgut que la catalana fos, al menos en las planas de L' AVENS, una literatura lliure, sense trabas, com totas las altres.

Ab lo qual dit está que 'l senyor Verdaguer Callis y nosaltres en assumptos d' aquesta mena no 'ns entendriam pas may.

P.

Dibuix de J. M. Lluís Pellicer

ALS AMICHS

Fa tres anys que un de nosaltres, sol y desconegut, començava la publicació d' un periódich que baix diverses formas á anat apareixent despres fins á arribar á ser una Revista en la que 'ls millors noms de la literatura catalana hi han figurat y en la que s' han discutit homes, llibres y teorias de manera no acostumada avans en nostra llengua per esperit poruch ó per falsas ideas d' un patriotisme á la antiga. La mes gran independéncia de criteri nos ha guiat, y aixó no tant per pròpia afició com per lo útil, lo necessari que hem compres que era.

Han passat ja aquells temps en que 'l catalanisme, com tot renaixement, debia procurar no enagenarse personalitats ab lo rigor de sa crítica. Si llavors era convenient tal sistema avuy es altament perjudicial. Per tal motiu, y per lo que 'ns planyém de que entre nosaltres sigui costum nivellarho tot y de tot parlarne en un to mitj que á res compromet, hem sigut severos en nostras censuras sempre que ho hem cregut necessari, mes sens perjudici d' elogiar ab calor tot lo que imparcialment nos ha semblat digne d' elogi. Tant en los judicis favorables com en los desfavorables, de lo que hem volgut fugir principalment ha sigut d' aquella crítica tébia, sense indignacions ni entussiasmes, que al col·locarse al devant un llibre sembla que no sigui capassa de sentir ni afecte ni aversió, ni afany de controversia ni plétora d' aplaudiments de mans. Aixó per lo que respecta á la part crítica, objecte primordial que ha por-

tat sempre nostra Revista. En quant á la producció original no som nosaltres los que debem judicarla, mes sí podém dir que també en ella hem procurat fer alguna cosa de nou, encara que la escassetat de nostras forsas no 'ns hagi permes realisar tot lo que fora de desitjar. En resum: nostres lectors coneixen prou L' AVENS pera que en aquestas ratllas nos entretinguém en dir lo que hem sigut, lo que voliam. Be prou ho saben nostres amichs: hem portat á aquest oássis en que desgraciadament está convertit lo catalanisme una bufada dels vents moderns que ajitan als pobles grans é instruhits, mes grans y mes instruhits que nosaltres; hem agitat un xich lo llach mort de la crítica catalana que de desde que va deixar de publicarse com á Revista nostre estimat colega *La Renaixensa* amenassa desapareixer del tot pera convertirse en una contínua gazetilla d' anunci; no hem vacilat en fernos responsables de lo que molts han entes que eran imprudéncias de jove, y aixó tant sols ab lo fi de mourer per medi de la discussió als retrets ó als que volen que s' acatin sas ideas com veus emanadas d' un orácul, sense demostració, sense sométrelas al judici dels altres; hem procurat introduhir, en fi, novetats literarias y novetats artísticas en lo círcol del catalanisme, eix grapat de cataláns que no 's desdenyan de parlar y escriure catalá. Avuy L' AVENS desapareix precisament quan major vol emprenia sa publicació, quan comensava ja á ésser quelcom d' aquella Revista elegant y séria ab que confessém haver somiat moltas vegadas. Desapareix, no obstant, content perque creu haver sigut útil ab lo que ha fet, no per la manera com ha defensat sas ideas sino per la importáncia que á ellas han donat en altrás bandas homes de gran válua. Los elements ab que ha contat L' AVENS han sigut poch, volém creure que no perquè ells faltin. La apatía sistemática que consum á tots los espanyols ó be nostra falta d' autoritat (la dels menos coneguts de nosaltres) haurán sigut, sens dupte, la causa que 'ns ha impedit aplegarlos. Aixis y tot nostre propósit de modernisar lo catalanisme queda en la col·lecció de nostra Revista bastant complert. Si sos fruyts poguessin influir mes ó menos en lo catalanisme del pervindre nos donariam per satisfets de tots nostres esforços. Sens perjudici de tot lo anteriorment escrit nos reservém sempre 'l dret de tornar á apareixer, si ho creyém necessari, baix qualsevol forma y títol. Y un cop dit aixó nos despedim de nostres lectors com indica 'l títol d' aquest article: com d' uns amichs que 'ns han ajudat y als quals, per lo

tant, dol deixar, á pesar de nostre ferm propòsit de desapareixer al menys per avuy, d' aixó que 'ls gazetillers ne diuen pretenciosament *l' estadi de la prempsa*.

LA REDACCIÓ

TEATRE CATALÀ

LO TRINCH DE L' OR, comèdia en 4 actes, escrita en prosa per D. FREDERICH SOLER.—REMEYS PER FORA, Joguina en un acte, escrita en vers per los SRS. FERRER Y CODINA Y PALLARDÓ.

Bona mica simplificat l' argument de *Lo Trinch de l' Or*, y escursada així sa duració quelcom monòtona; depurats sos personatges d' una sèrie de pincelladas de mal gust, que moltes vegadas son ademes notas discordants del seu modo normal d' ésser; resultaria, á pesar de lo que s' ha dit en contra, una de las millors produccions del Sr. Soler: inspirada en la veritat, natural de factura y de correcció moratiniana.

Segueix las recomenables tendèncias socials y modernistas de *Lo dir de la Gent*, y te sobre aquesta obra la gran ventatja d' estar escrita en prosa, com hi deuen estar totas las manifestacions escrites de lo real, encara que siguin manifestacions artísticas.

Lo públich, aprofitant los defectes que havem dit te aquesta comèdia, y sorpres per la relativa novetat que oferia, no rebé ab agrado sa primera representació. Afortunadament tot va arreglarse despres sense que la sanch arives al riu, y *Lo Trinch de l' Or* s' aplaudeix.

A nosaltres nos complau infinit aquest tom d' opinió, perquè 'l creyem just; y sobre tot perquè lo Sr. Soler se decideixi á no abandonar lo camí que s' obrí principalment ab *Lo dir de la Gent*, que continua *Lo Trinch de l' Or*, y que sentiriam veurer interromput de nou per alguns d' aquells dramas tràgichs de *plomalls y ferro vell*, de sublimitat enmatllevada y grotesca, engendros d' esperits literaris malalts ó ignorants, y barallats ab totas las nocions artísticas d' avuy.

* * *

A seguit d' aquesta comèdia se representava algunas nits una juguina, dels Srs. Ferrer y Codina y Pallardó, titulada *Remeys per fora*, escrita en vers no sempre discret, y d' escassa novetat.

Es inexplicable lo mal efecte que feya á la orella, acostumada per la llisa prosa de *Lo Trinch de l' Or*, la encarrilada cadència dels consonants. Evidentment lo teatre, branca de la literatura essencialment naturalista, demana la proscripció definitiva d' aquest empalagos é injustificat amaniment retórich que serveix sols ó de pantalla y àncora salvadora per autors estérils, ó pera esgarriar ingénis veraders. Com si lo natural treball que demana la traslació de nostra sensibilitat á expresions materials no fos de si prou desesperador y gran.

Desembre 1884

G.

BIBLIOGRAFIAS

OBRAS DEL POETA VALENCIÀ AUSIAS MARCH, *publicadas tenint al devant las edicions de 1539, 1545, 1555 y 1560, per FRANCESCH FAYOS Y ANTONY.*

Hi han obras que verdaderament dona angunia 'l tenirlas de judicar; la que mes ne pot donar, á nostre entendre, es la derrera edició de las obras de Ausias March. Com vulgarment se diu, nos tardava 'l moment de treurernosla del devant.

Inútilment hem regirat la obra per tots cantóns, no 'ns ha sigut possible de cap de las maneras salvar al col-lector (que ni aixó es) Sr. Fayos del fallo que debém dirigirli: son llibre es censurable baix tots punts de vista.

En qualsevol pais mes ó menys literari, una obra com la present, es rebuda com se deu pel públich; però aquí ha passat tot al revés, la dedicatoria del llibre es acceptada per una societat que fins ara la creyam mes séria, y 'l col-lector (?) s' ha fet acreedor á la creu de Cárlos III.

Pera que no s' espanti ningú dels mes apocats, anem á dir d' una vegada lo *pecat grossíssim* comes per lo Sr. Fayos. Ha copiat servilment lo trevall de recopilació de las obras del ilustre poeta, ha copiat mes servilment encara lo prólech, y (lo que sembla impossible) fins la dedicatoria dirigida al *Rat Penat* es un solemne plagi.

Passém á demostrar tot aixó, pera que 's vegi quinas estranyesas poden deixarse passar al caliu d' un renaixement literari.

No pot ésser cert, com diu lo Sr. Fayos que hagi fet sa edició tenint al devant las de 1539, 1545, 1555 y 1560, ó al menos, si las hi ha tingudas, ha sigut sense mirárselas, perquè en sa edició no hi ha ni una sola modificació á la feta per lo Sr. Briz en 1860, única que li pot haver servit de model. Per convencers d' aixó que tan categóricament afirmém, no cal mes que obrir qualsevol página de la edició del Sr. Briz y la corresponent en la edició del Sr. Fayos, y s' hi veurá la mateixa compaginació en la una que en la altra.

Sapigut es que las edicions del sigle xvi cada una te una numeració de cants diferent, gran cantitat de variants y que 'ls estramps son barrejats ab los cants de estrofas consonants. Lo Sr. Briz al fer la seva en 1860, se feu una numeració especial y ordenada, posant los estramps al cap de vall dels cants aconsonantats, y anotant las variants trobadas en cada edició, adoptant per sa collecció las que fossin mes correctes. ¡Quina casualitat la del Sr. Fayos (que diu haver consultat edicions antigas y no la del Sr. Briz), d' haver fet la mateixa numeració de cants, que hagi adoptat las mateixas variants, y lo que es mes, que hagi caygut en las mateixas erradas que 'l Sr. Briz!

Peró si no fos mes que una reimpressió de la d' en Briz, al menos s' haguera fet algún servey, perquè al cap y al fi, feya molts anys que quedava agotada. Tal com es, sense notas (que per altra part lo Sr. Fayos sap que no haguera pogut copiar sense exposarse al cástich corresponent), ab las mateixas erradas d' im-

prenta que s'escaparen en la edició de 1860, mes moltes de noves que demostren lo poch compte ab que s'ha procedit en aquesta reimpressió, la obra resulta manca y nostre gran poeta del sigle d'or desfigurats, fins al punt de que un no deu estranyarse de que personas ilustradas confessin que no entenen l'Ausias March.

Una particularitat hi ha remarcable. Lo Sr. Fayos diu haver vist la edició de 1539; en Briz no la va veure y per consegüent cap variant allí continguda está esmentada en sa edició. Era de creure que 'l Sr. Fayos s'aprofités d'aquesta proporció pera donar importància á son treball (?); donchs, res d'aixó, com si tampoch la hagués vista, com si desde l'any 1860 ensá no haguéssim fet lo mes petit progres literari en lo coneixement de nostres clàssichs.

Y entenguis que no 's parla de una edició qualsevol, sinó d'una de las primeras magníficament impresa ab characters gòtichs á València per Joan Navarro (1), acompanyada de una traducció castellana de Baltasar de Romaní, y que reuneix la ventatja de aclarar molts conceptes que semblan confosos en las edicions posteriors.

A fi de que 's vegi lo defectuosa que es la edició d'en Fayos, posém á continuació las duas primeras estrofas del cant d'amor XXXIII de la numeració Briz (y per consegüent d'en Fayos) y XXVI en la de 1539, acompanyats de notas pera remarcar las faltas de la una y la claretat de la altra.

EDICIÓ D' EN FAYOS

XXXIII

Si Deu del cos la mia arma sostraut (2)
no 'm planyeran sino mos cars parents
car mos amants (3) no 'm son tan benevolents (4)
qu' en aquell cas no 'ls (a) calga dir plorau
escas lloguer es dat á mon treball
com no so plant de pena sostenguda
é si rahó no pot ser (b) coneguda
culpa no 'm han (c) pus bon voler los call (d).

E d' açó 'm planch é quedament treball
é dins mi plor é calle com á mut
y firme cell qui 'm degra ser escut
trencant mon cor é crit de mi no sall.
Est es amor qui 'm trenca lo pensar
que per null temps seré per vos amat
é per açó jo 'm trob desesforçat (e)
car tot afaig (5) porta en vos l' esperar (f)

EDICIÓ DE 1539

XXVI

Si Deu del cos / la mia arma sostrau
No 'm planyeran / sino mos cars parents
Car mos amats / no 'm son tant ben volents
Qu' en aquell cas / no 'm calga dir plorau
Escas lloguer / es dat á mon treball
Com no so plant / de pena sostengu ia
E si rahó / pot esser coneguda
Culpa no han / pus bon voler los fall.

E d' asó 'm blanch / é quedament treball
E dins mi plor / é calle com á mut
E firme cell / qui 'm degra ser escut
Trencant mon cor / é crit de mi no sall.
Est es amor / qui 'm trenca lo pensar
Quant per null temps / pens ser de vos amat
E per açó / yo 'm trop de fer forsats
Car tot assaig / portá 'l desesperar.

Aném ara al *prólech*, que es ahont lo Sr. Fayos mostra més de ple á ple sa afició á atribuirse feyna que no es seva. En aquest *prólech* ha sigut entre altres D. Joseph M.ª Quadrado qui ha pagat la festa.

(1) Aquesta edició, que en aquest moment tenim á la vista, comensa: *Las obras del famosísimo filósofo y poeta mossen Osias Marco cavallero Valenciano y de nacion Catalan, traduzidas por don Baltasar de Romaní...* y acaba: *Ha sido impresa la presente obra en la muy noble ciudad de Valencia, por Juan Navarro. Acabosse á diez de Março, año M.D.XXXIX.*

(2) En la edició del Sr. Briz per errada d'imprenta s'escrigué *sostraut* en lloch de *sostrau*. Lo Sr. Fayos no ho ha sapigut corretgir en la seva, ab tot y haver vist la de 1539.

(3) Remarquis la diferència que va entre *amants* y *amats* per la bona intel·ligència del pensament de Ausias.

(4) Vegis com la paraula *benevolents* allarga 'l vers desfigurantlo, al revés de lo que diu la edició d'en Romaní.

(5) *Afaig* quin significat no coneixém, per *assaig*.

(a), (b), (c), (d), (e) y (f) Notis la diferència entre aquestas expressions, ab las quals no 's pot treure en clar lo que vol dir lo poeta, y compárinse ab las equivalents en la edició de 1539.

En los números 11 á 16, any quart, época segona de *Lo Gay Saber*, lo mateix Sr. Fayos hi publicá una traducció catalana del estudi sobre Ausias March fet per D. Joseph M.ª Quadrado, publicat per primera vegada en *La Revista de Madrid*, 1841, y reproduhit en l' any 1875 en lo *Museo Balear*. Ab aixó lo nou recopilador se debia creure tenir la feyna feta, y per prólech de son llibre no hafet mes que posarhi sa traducció, ab la sola diferéncia de firmar ell en lloch de son autor. Lo Sr. Fayos se deu haver format un judici molt superficial de nostre renaixement al creure que podia copiar á tort y á dret sense ésser descobert tart ó aviat.

Pel que 's vulguí entretenir á comparar lo prólech y l' estudi d' en Quadrado, aném á indicar lo camí.

Desde 'l comensament del prólech fins al segon párrafo de la plana 18, es cópia exacta de l' estudi d' en Quadrado; desde aquest párrafo fins al segon de la plana 22 es extret del article referent á Ausias March del *Estudio histórico-crítico sobre los poetas valencianos de los siglos XIII, XIV y XV* de D. Rafel Ferrer y Bigné, també publicat en *Lo Gay Saber* (n.º 16, época segona, any primer, traduhit per D. J. Fiter é Inglés); desde la plana 22 á la 25 torna á copiar á n' en Quadrado (1) desde ahont lo deixá; de la 25 á la 27 es l' únich lloch ahont lo Sr. Fayos diu alguna cosa sense copiarho tal com es, ja que posa una llista de las col·leccions d' obras de Ausias March, que se la ha haguda de fer consultant los estudis que van al devant de la edició d' en Briz y 'l *Diccionari d' escriptors cataláns* d' en Torres Amat.

Veus aquí com lo Sr. Fayos acaba son (?) treball preliminar á la col·lecció de las obras de Ausias:

«Cap mes noticia podem afegir á lo que han dit fins aquí de la vida y obras de Mossen Ausias March, nostres mes distingits escriptors cataláns, valenciáns y mallorquins, donchs, encar que hem regirat diferents obras no hem trobat mes noticias que las citadas (2).

«La organizació de *Lo Rat Penat, Societat d' Amadors de las glorias de Valencia y son antich realme*; la restauració dels *Jochs Florals* portats á cap per la mateixa, y la noble afició, despertada entre mos compatricis los distingits poetas y escriptors valenciáns, á trobar y escriurer en nostra llengua pátria, n' es lo que m' ha mogut á donar publicitat á las obras del famos y elegantíssim poeta Mossen Ausias March (3). Al donarlas novament á llum, he fet tots los possibles pera que la reimpressió fos feta ab coneixement y correcció revisant cuydadosament lo text ab las diferents edicions y manuscrits que he tingut al devant y que m' han facilitat distingits escriptors y amichs á quins desd' aquí los dono las grácias, puig sense la ajuda d' ells no hauria pogut dur á cap mon pensament y

(1) La *inventiva* del Sr. Fayos s' ha permes fer una correcció al estudi del Sr. Quadrado; consisteix en posar *valenciá* per tot arreu ahont dit Senyor havia escrit *llemosí*.

(2) Lo Sr. Briz en la plana XII de sa colecció va dir: «Cap mes noticia podem afegir á lo que han dit fins aquí, de la vida de March, lo poeta *Diego de Fuentes* y lo col·leccionador de *El Parnaso Valenciano*; pues encara que hém regirat diferents obras, com son . . . . . y varias altres, no hém trobat mes noticias que las citadas. Aixó 's deya l' any 1860; en lo 1884 's pot donar alguna noticia mes.

(3) Aquest párrafo es a la vegada reproducció del primer de la *dedicatoria* y aquesta ho es de la d' en Briz. Vegís la nota següent:

mon ideal de molts anys, ideal que va també unit al pensament d' aixecar en València un monument al gran poeta, á qual realisació empleyaré tota ma activitat, y los anys que 'm restan de vida.

«¿Trobará echo aquest pensament en lo cor dels valenciáns? Creyem que si y aixis ho esperem.»

Ab aquest arranque d' entusiasme es com acaba la cadena de plagis que titula *prólech*.

Com ja havem dit mes amunt, ni per fer la dedicatòria del llibre dirigida al *Rat Penat* ha tingut lo Sr. Fayos suficient inventiva, y la ha haguda de treure de la que 'l Sr. Briz dirigí en 1860 á la Diputació Provincial de Barcelona.

Aquí van la una y la altra, y lliguin caps:

«(1) La organisació de la societat *Lo Rat Penat*, la restauració dels Jochs Florals y la justa y noble afició despertada entre mos compatricis los distingits poetas valenciáns moderns, á trobar en nostra llengua pàtria, n' es lo que m' han mogut á donar publicitat á las obras de nostre compatrici lo famos y elegantíssim poeta Mossen Ausias March.

«Estas obras cada vegada que han sigut impresas ho han estat baix la protecció de personas distingidas. Avuy al reimprimirlas, desitjo posarlas al amparo de la societat que V. E. tan dignament presideix, si es que la societat *Lo Rat Penat* se digna honrar al mestre de nostres poetas Ausias March y á mi, admetent la dedicatòria de las citadas obras.

«Ningú mellor que la societat, que es lo fidel guardiá de las glórias valencianas, pot apreciar en son just valor la intenció que 'm guia al portar á terme la publicació d' eixas obras. Mon anhel no es altre que lo de donar mes glória al pais ahont vaig neixer y que, sens deixar de ser espanyol, no s' avergonyeix de ésser valenciá.

«Lluny de desdenyarse, donchs, la societat que V. E. presideix ab tant gran zel, de admétre esta dedicatòria, crech de tot cor que 's dignará acceptarla, honrant al poeta que meresqué lo sobrenom de *Petrarca* valenciá.»

Lo Rat Penat, contesta al Sr. Fayos admetent la dedicatòria, *atesa sa molta competència* en aquesta mena d' estudis.

Ara be; ¿que dirán los que en l' estranger s' ocupan de literatura catalana, al

(1) Lo Sr. Briz al dedicar son llibre á la Diputació, va dir:

«La restauració dels *Jochs Florals* y la justa y noble afició, despertada entre los distingits poetas cataláns moderns, á trobar en sa llengua pàtria, n' es lo que m' ha mogut á donar publicitat á las obras del famos y elegantíssim poeta Ausias March.

«Estas obras cada vegada que han sigut impresas (lo qual casi sempre ha succehit en Barcelona) ho han estat baix la protecció de personas distingidas. Avuy al reimprimirlas, despres de trescents anys que axó no s' ha fet, desitjo posarlas al amparo de V. E., si es que V. E. se digne honrar al poeta March y á mi, admetent la dedicatòria de las citadas obras.

«Ningú millor que V. E. que ha sigut sempre lo fidel guardiá de las glorias catalanas, pot apreciar en son just valor la intenció que 'm guia al portar á terme la publicació d' eixas obras. Mon anhel no es altre que lo de donar mes gloria al pais que, sens deixar de ser espanyol, no s' avergonyeix de ésser catalá; . . . . .

«Lluny de desdenyarse, donchs, V. E. de admetrer esta dedicatòria, mes que sia de obra catalana, crech de cor que se dignará V. E. acceptarla perquè, sia com vulla, aquest llibre parla com va parlar en altres temps Pau Claris, qui meresqué lo sobrenom de *Elias catalá* y qui ne fou un dels mes il·lustres membres d' esta mateixa corporació provincial que V. E. tan dignament continua avuy en dia.

veure que un llibre com aquest s' ha deixat passar fins ara sense dirigirli una censura cap dels periódichs de: Principat, sinó molt al contrari sent alabat pel *Diario de Barcelona* y algún altre? ¿que dirán al saber que á un col·lector com lo Sr. Fayos se li ha otorgat la recompensa de Cárlos III per haver publicat las obras de Ausias March? Los que de mica en mica van donant publicitat als manuscrits cataláns existents en bibliotecas francesas ab una fidelitat admirable ¿que pensarán al veure que á la terra dels cataláns, al publicar lo primer de nostres clásichs ho fan de tal manera que ni 'l col·lector pot enténdren una estrofa?

Pera publicar en l' any 1884 una edició d' Ausias March, no deu recórrers á reproduhirne una del any 1860, perquè es de suposar que en vintiquatre anys tenen temps d' haver progressat los estudis filològichs é històrichs. Avuy dia, tant lo mateix Ausias March com sas obras no deuen tréures solzament de las edicions primeras, sinó també del bon nombre de *cansoners* escampats en las bibliotecas públicas y particulars de dintre y fora de la península. No n' hi ha prou, com ha fet lo Sr. Fayos, de compondre una llista, mes ó menys incomplerta dels llochs ahont poden trobarse noticias del poeta y de sas obras, sinó que 'l treball del col·lector deu ésser un resultat de la consulta de tot lo que cita. Aquesta feyna encara está per fer, y encara quedan molts cants d' Ausias March inédits.

Peró en resum, concretantnos á n' aquesta edició, sobre no esser un treball verdaderament original, resulta una decepció pera 'l pobre comprador que s' ha gastat 20 rals creyentse llegir Ausias March y que n' ha de suspendre la lectura, perquè á mes de trobarlo desfigurat, no hi ha ni una nota, ni un vocabulari, ni una *fe de erradas* que l' ajudi á enténdrel.—J. M. y T.

LO LLAMP Y 'LS TEMPORALS per CELS GOMIS.

Ab aquest volum la Associació d' excursions Catalana ha inaugurat una nova série de publicacions, dedicada al estudi de la literatura popular.

Com diu la mateixa Associació, en lo prospecte de la *Biblioteca popular*, «Lo LLAMP Y 'LS TEMPORALS, de D. Cels Gomis, es un aplech nutrit y ben interessant »de la major part de las créencias populars que viuen encara en la nostra terra »sobre dits fenómens atmosfèrichs, dels remeys y oracions que contra d' ells »te 'l poble, y dels ditxos y pronóstichs que 'n deduheix y conserva, acompanyat »tot ab tal munió de datos comparatius y notas, que fan de aquest treball un »llibre curosissim.»

Lo Sr. Gomis, ventatjosament conegut de nostres lectors, es tot una especialitat en aquesta mena de treballs, ja que reuneix totes las qualitats del verdader folk-lorista. Ell may fa obras acompanyadas de datos, sino recopilacions de datos que forman obras. Tant en *La lluna segons lo poble*, que publicarem en los números 24 y 25 de L' AVENS, com en son darrer llibre, no s' hi troba més que una colla de reculls ben ordenada. Lo Sr. Gomis, que deu veure lo prolixas que foran las consideracions en tals treballs, s' amaga per complert, y sols per la feyna de compilació y comparació, es com s' entreveu que l' autor es algo més que un erudit.

Acompanya la obra un *prólech* fet per lo Sr. Maspons y Labrós, avuy president de la esmentada Associació, en que després de fer veure la importància del estudi de la literatura popular, fa una ressenya de son desenrotllo á Catalunya y

un exámen de la obra del senyor Gomis, afeginthi algunas consideracions respecte las creéncias y preocupacions sobre 'l llamp y 'ls temporals existents en diferents paisos.

Lo senyor Arabía y Solanas, com á *apéndix*, ha traduhit ab lo títol de *Lo toch de mal temps y los conjurs contra 'ls temporals en lo Tirol*, lo article escrit en aleman per J. C. Maurer, insertat en la *Oesterreichische Touristen Zeitung*, de Viena, á fi de que 's vegi la afinitat de costúms y tradicions que hi ha entre aquella encontrada y nostra Catalunya.

—

ALBUM HELIOGRÁFICO DEL GABINETE DE OBJETOS ARTÍSTICOS de
D. JOSÉ FERRER Y SOLER.

La *Asociacion artistico-arqueológica Barcelonesa*, que en 1878, any de sa fundació, s' imposá 'l deber de publicar anualment un tomo de reproduccions artísticas ó arqueológicas ha complert degudament sa tasca y fins ara 'n porta ja set de publicats que corresponen als anys trascorreguts desde sa fundació ensá.

1878—*Album de joyas, miniaturas y esmaltes;*

1879—*Album de trajes y armas;*

1880—*Album de grabado de autores españoles;*

1881—*Album de la Exposicion de artes decorativas;*

1882—*Album de detalles artísticos y plásticos-decorativos de la Edad Media Catalana;*

1883—*Album heliográfico de la exposicion de dibujos autógrafos de artistas fallecidos y de vistas y dibujos de edificios ó monumentos que ya no existen;* y lo corresponent á 1884 qu' es el qu' hem anunciat al comensament.

La fidelitat del procediment empleat en las reproduccions ajuda á donar un mérit especial á las publicacions de dita Associació, ja de sí tan notables pera l' estudi de las arts á Catalunya.

Lo derrer publicat, conté 28 láminas heliográficas, reproducció d' objectes ó grupos d' objectes del taller del senyor Ferrer y Soler, que donan bona mostra de las moltas preciositats artísticas que dit senyor ha arribat á reunir. Las acompanya una extensa memória explicativa dels objectes reproduhits, y un *discurs preliminar* del consumat arqueólech, redactor de L' AVENS, D. Joseph Puiggarí, en que tracta de *las artes arqueológicas ante las exigencias de la cultura moderna*, que demostra no solament la erudició, sino 'l talent en que sap englobar, qui, com lo senyor Puiggarí, ha dedicat tants anys al estudi d' un cúmulo de minuciositats necessarias pera coneixer degudament lo que val la ciencia arqueológica.

—

SAFO ANTE LA CRÍTICA MODERNA, por D. A. FERNANDEZ MERINO.—3.ª edición. Un follet. Preu 2 pesetas.

Daudet, que, si es una autoritat en la novela, no passa, certament d' ésser un profa en ciencia y literatura y sobre tot en literatura grega, ha escrit en son últim llibre *Sapho*: ...«ce mot de Sapho qui á force de rouler les siècles s' est encrassé de légendes immondes sur sa grace première, et d' un nom de déesse est devenu l' étiquette d' une maladie»... Be prou se veu, ab aquesta cita que fem, com la

hora de la rehabilitació de Safo ha sonat ja. En altre temps aquesta frase la hauria escrita sols algún erudit investigador que á forsa d' estudi hagues arribat á formarse una idea diferenta de la del vulgo; avuy un novelista de ilustració mitjana, per mes que de superior talent, la estampa en una de sas obras ab la certesa d' una veritat demostrada. Y es que la idea de que Safo no fou tal com nos la presenta la tradició, ha anat creixent en nostres últims temps casi tant com creixeren en los anteriors las difamacions acumuladas sobre la poética figura de la apassionada filla de Mitilene.

Potser no es gayre lluny lo dia en que sols las personas completament iliteratas creuran en aquella Safo tan impúdica com inspirada que acabá sos dias en lo salt de Léucade; potser la que fins ahir semblá una figura histórica semblará despres un personatge mitològich qual història 's conta per curiositat mes sense creurehi. La tendència general pot dirse que es aquesta. Lo nom de la poetisa ha rodolat pel fanch sigles y sigles, ve 'l nostre y tracta de treurel poch menys que incólume. ¡Una décima musa que es al mateix temps la mes desenfrenada dona! ¡Quinas dugas personalitats mes difícils d' esser compaginadas en una per aquella posteritat que no 's paga d' històrias escandalosas escampadas ab mes ó menys fonament! Mil esforços han ajudat, ja abans d' ara, á la empresa de treurer en clar la veritat. Molts se perderen en hipòtesis gratuítas. Com abans semblaren uns tenir molt empenyo en rebaixar á Safo, semblaren despres altres tenirne molt en rehabilitarla. ¿Que ha resultat pera nosaltres d' aixó y de lo molt que avuy dia s' ha discutit sobre la poetisa grega? Lo que despres de refutar ó sostenir várias opinions diu lo Sr. Fernández Merino cap al final de la monografía que motiva aquestes ratllas: *podrá ser desconeguda en detalls la vida de Safo, pero de cap manera pot ni deu formarse ab los que han sigut admesos durant molt temps.*

Veyam are quin es lo concepte que de tan interessant figura literaria te format y exposa lo Sr. Fernández Merino, prenent principalment per base de son criteri als crítichs alemanys que en tal estudi s' han ocupat. Com á dona, Safo, no es pera ell una impúdica prostituta. «Safo, diu, es la institutriz á cuyo lado acuden las jóvenes á quienes educa, á quienes impone de los encantos sublimes de la poesía, para con ellos levantar el espíritu y formar modelos.» Y més devant: «...de la misma manera que en Atenas los severos y virtuosos filósofos abrieron academias y escuelas para instruir á los jóvenes, Safo, en Lesbos, hace lo mismo, é ilustra á las de su sexo que se sienten inspiradas por las musas: iguales fueron las tendencias, semejantes los medios é idénticos los resultados; á Sócrates se le llama pederasta, y por sus lucubraciones filosóficas se le condena á beber la cicuta! á Safo se le llama tríbade, y exagerando su ardimiento erótico, suponen que se arrojó desde el promontorio de Léucades.» ¿No es un aspecte nou é interessant aquest de la poetisa convertida en una altíssima benefactora á qui sos pervertits contemporanis son incapassos de compendre y calumniar baixament com calumniaren á Sócrates? Tal volta sigui verdader aquest aspecte, tal volta no; mes, de totas maneras, ¿no val la pena de fixarsi y estudiarlo?

No sols disculpa á Safo lo Sr. Fernández Merino respecte á sos deixebles, sinó que refuta també las afirmacions que s' han fet suposantli amors «sempre ilegí-

tims y no pocas vegadas criminals.» La sátira d' autors posteriors á ella es, segóns afirma, la que ha escampat entorn de son nom eixas llegendas difamatorias que corrent de boca en boca ó, millor dit, de llibre en llibre, han acabat per admetres com verdaderas. Los contemporanis de la autora feren en son honor grans elogis.

Cinch son los que s' han donat com á amants de Safo: Anacreont, Hiponax, Alceus, Arquilocus y Faon. Dels quatre primers es fácil demostrar la impossibilitat de que ho fossin sense haver de recurrir pera aixó mes que á la fetxa de son naixement; respecte é Faon hi ha ja bastant mes que parlar. L' autor del llibre que 'ns ocupa enúncia á aquest respecte una idea, que si no es exacta, es al menys enginyosa y discutible. Sembla que Safo cantá en alguna de sas composicions á Faon, Faon pot ésser contracció de Faeton que es lo que l' Agnis védich, lo foch, per lo tant la poetisa podia cantar en Faon al foch, que tant senyalat lloch ocupa en las antiguas mitologias. Com apoyo de sa opinió cita lo Sr. Fernández Merino un fragment d' himne del *Rig-Veda*, himne que está dedicat á Agnis y te certa semblansa ab part de la oda de Safo que porta generalment lo fals títol de «A una dona estimada.» ¿Coneixia Safo aquell fragment? Com diu lo mateix autor de la suposició fora molt difícil de probar. Pera nosaltres la suposició del Sr. Fernández Merino feta de una manera general respecte á Faon podria ésser admissible, mes si 's vol concretar á la oda que hem citat no 'ns ho sembla ja tant. L' autor l' hi concreta, encara que 's veu que no vol ferho d' una manera terminant.

De Faon á la mort de Safo per haverse precipitat de desde la roca de Léucade no hi ha mes que un pas. L' autor de la monografia no creu tampoch en aquesta mort: res ne diuhen los contemporanis y aixó que Stesícorus, un d' ells, va parlar de Léucade y d' una jove anomenada Calica, que, segons ell, fou la primera que 's llensá al terrible salt. Sabut es que á Safo s' atribuhí també posteriorment la primacia. Tampoch Herodotus «que tants detalls suministra de tot» diu ni una paraula d' aixó. No son aquestas las únicas provas en que l' autor se funda, y, al llegirlas, sinó 'l convenciment al menys lo dupte s' apodera del lector per incrédul que vulgui ser.

Hi ha una part del llibre que 'ns ocupa destinada á reunir diferentas opinió emesas respecte de Safo per autors antichs y moderns. Una d' aquestas opinió es la del Sr. Balaguer, exposada en la adverténcia y notas de son monólech trágich que porta per títol lo nom de la poetisa. Lo Sr. Fernández Merino combat al ilustre fill de Catalunya ab verdadera sanya, descendint á voltas, pera ferho, fins al mal gust, y si be es veritat que hi ha en las noticias del Sr. Balaguer inexactituts, defectes de forma y un fons general poch al corrent de *la última paraula de la ciéncia*, no era una monografia com aquesta lo lloch indicat pera mostrar certs rencors de literat que apareixen per sota de la discussió científica.

Examinant en conjunt la obra *Safo ante la crítica moderna*, trovem que peca per falta de método. Las ideas hi son com embutidas, las opinió hi ha que anarlas trayent com un d' un bosch ple d' espessa brossa. No hi ha prou claretat. Lo títol promet sols una Safo vista ab los ulls de la crítica moderna, mes al anar *internantnos* en lo llibre nos trovem portats dels antichs als moderns y d' aques-

tos als antichs sense donarnos rahó mes que á mitjas de per quins camins nos conduheix l' autor pera mostrarnos lo que en lo titol nos ha promes. La obra te una divisió, com si diguessim en dos articles, portant cada un lo mateix títol general de la monografia, mes aquesta divisió no es prou motivada ni serveix pera altra cosa mes que pera causar extranyesa. ¿No haguera sigut possible y mes convenient acumular en un capítol preliminar las opinións dels antichs, formar lo verdader cos de la obra ab las dels moderns, y convertir en una espécie d' apéndices l' estudi que fa l' autor sobre 'ls escrits de Safo? La claritat creyem que hauria sortit guanyant. Be valia la pena, 'l lograrho, de lluytar ab las difícutats que 'l método hagués pogut ocasionar.—P.

—

LA DANZA MACABRE (*sic*) per lo mateix autor.

Recopilació diligent de monografias extrangeras que estranya veure feta per un escriptor espanyol, no ja com á un senzill y curios article de revista sinó en forma de llibre. No compreném gayre be la utilitat que als espanyols reporti lo treball del senyor Fernández Merino ni 'l perquè de la publicació.

—

BIBLIOTECA ARTE Y LETRAS.—*Secció clásica.*—*Leandro Fernández de Moratín. Comedias escogidas con el discurso preliminar del mismo autor y un prólogo, por José Ixart.*

Consigna 'l Sr. Ixart que la biografia de Moratin no está afortunadament per fer, com ho está sa completa *semblansa*, y 'l prólech que precedeix la col·lecció que examiném, sembla dedicat á omplir aquesta falta. Dividit en tres párrafos á estil de capítols, descriu en ells respectivament, d' una manera elegant y amena, la vida de l' ilustre autor cómic, sa campanya per la restauració del teatre, y son mérit considerat com poeta líric. Deixant apart la bellesa de dicció del prólech resulta sa amenitat y elegància del modo poch exclusiu com tracta lo Sr. Ixart cada una de las caras en que fracciona la personalitat de Moratin. Si be aquestas li serveixen pera determinar la divisió que facilita la claretat y comprensió de sa *semblansa*, presenta en ellas barrejats, però may confosos, nombrosos detalls é ideals aplicables á tot lo conjunt de la vida del poeta que preten dar á coneixer; y te tanta habilitat, tal acert en repartir y jugar las notas que sobressurten en son caràcter, en sas obras escrites y en sa vida, que del armónich desordre de tot lo prólech resulta bellíssim lo retrato d' un home.

No gayres intel·ligéncias se presentan tan poch precisas y judicables com la de Moratin. Fou campeó d' una idea gran, reformadora y racionalíssima, que ell presentava mes natural y conseqüent que cap de sos mestres y émuls; y al propi temps parch en escriure, y contrariat sempre per vicisituts materials que arribaren á agotar-lo ó á convertirlo casi en escéptic. Resulta d' aixó, un desequilibri gran entre la idea y 'l fet, entre las paraulas y las obras que eclipsa no poch la gloria literària de Moratin, posant de relleu en fatal contrast son rigorisme en criticar y sa pobresa en crear.

Si algú pot revindicar tota la gloria que mereix l' insigne reformador, es son pintor, son retratista moral, puig que 'l crítich purament literari á las obras es-

critas deu atèndrer solament. Be es veritat que 'l Sr. Ixart narra y condol la vida inquieta que las vicisituts d' una época desgraciada feren portar á Moratin; però es sols pera senyalar lo contrast que presenta ab la meticulositat y pulidesa de sos escrits, y per deduhir la apacibilitat de son caràcter. Be es veritat que sols te elogis per l' autor del *Sí de las niñas*; però son elogis limitats al gran artífice, al model de judici y discerniment: son vol no arriba al decidit reformador, al gran home.

No es lloch aquest pera extèndrer mes nostras apreciacions sobre Moratin, ni penetrarém tampoch los principis que senta 'l Sr. Ixart en son prólech, síntesis y semblansa de la vida d' aquells, y que com totas las síntesis conté embrións suficients per motivar la polémica de tot un sistema.

La col·lecció present crida la atenció perquè de las quatre comédias que la compósan sols dos son originals d' una manera absoluta. ¿Per que es vol fer apreciar igualment al traductor ó imitador y al creador? Podria deurers á la intenció de publicar ab preferència comédias escrites en prosa; pero aquest intent, recomenabilíssim y acertat tractantse de la majoria d' autors dramátichs, es inútil per Moratin que empleá en sas comedias un vers tan natural, que estrefá tan poch la veritat, que apenas pot distingirse de la prosa. Y dat aixó ¿que justifica la omissió de la bellíssima *Mogigata* per fer lloch á *La escuela de los maridos*? Y encare, *El viejo y la niña* no haguera arredonit la col·lecció millor que *El médico á palos*?—G.

—
LA POESÍA LÍRICA EN CUBA. *Apuntes para un libro de biografía y de crítica por D. EMILIO MARTIN GONZALEZ DEL VALLE. 2.ª edición.*

Cuba ha donat á Espanya un verdader clàssich que ha escrit los dos versos mes anti-nacionals que pot escriure un clàssich espanyol.

Heus aquí los versos:

«que no en vano entre Cuba y España
tiende inmenso sus olas el mar.»

Heus aquí l' autor: Heredia.

Donchs be, per mes que fereixi nostre espanyolisme, la frasse resulta vritat en moltas cosas y tres d' ellas son la ciència, la literatura, l' art. Heredia ho digué en un rapte de filibusterisme; nosaltres ho podem dir fredament al veure com no basta la voluntat dels homes pera identificar als escampats membres d' una nació en que s' hi contenen diversas costums, diversas rassas. ¿Que se sap positiu á Espanya respecte al estat en que 's trova lo conreu intel·lectual á Cuba? Un somris de menyspreu basta pera calificarlo. Mes, ¿aquell somris te fonament real? ¿Lo tingúes al menys, que aixó provaria que 'ls espanyols nos estudiém seriament los uns als altres! ¿Que hi fa que 'l resultat del estudi no sigui favorable? Lo cert es que 'ns hem estudiat, que 'ns coneixém.

Aixó es sens dupte lo que 's digué 'l senyor Martin al imposarse la pesada tasca de llegir als poetas cubáns pera posar son mérit en lo verdader lloch y aixis, escullits y garbellats, ferlos coneixer á España. Pera 'l gust peninsular la literatura colonial es com los fruyts: la major part no 'ns agradan; tots ó casi tots tenen un sabor especial á que no estém acostumats. Algúns que allí son

calificats d' excelents aquí nos semblan destestables. Pera no deixarse portar per aqueixa impressió del gust y fer justicia á lo bo que allí, com en t. tas bandes, hi ha, han mancat sempre á Espanya estudis sérios é imparcials fets per crítichs de debó. No sols respecte á Cuba sinó respecte á tota la literatura americana seria necessari un treball de tria com lo que demaném. Llavors las que s' anomenan histórias de la literatura espanyola, sens que per aquest títol se creguin obligadas á parlar més que de determinats autors de determinadas províncias podrian segurament alabarse d' ésser un xich més complertas. Lo llibre de D. Emili Martin es un element, casi únich, pera lograr aixó.

L' autor entra en el exámen dels poetas cubáns com á crítich independent que no 's paga de celebritats sinó de mérits positius. Un estil crítich que te á voltas cert parentiu ab lo que solen emplear sovint molts escriptors francesos, alguns italiáns com E. Scarfoglio, y dos espanyols, Clarin y Armand Palacio, li permet ésser contundent contra las falsas reputaciós, tant abundants en un pais en que la verdadera crítica pot dirse que no existeix, ja que excepcións com la d' Enrich Piñeyro no son suficients pera afirmar lo contrari. La forma, que es la d' *apuntes* ó semblansas sobre cada poeta dels que 's proposa estudiar l' autor, dona amenitat al llibre, si be li treu profunditat. La obra no es una galeria completa de poetas cubáns: es una tria dels bons en que se n' hi han deixat alguns de dolents pera tenir lo gust d' atacarlos durament. La rahó está en que aquets dolents passen ó han passat per bons.

¿Totas las califiaciós de bo ó de dolent donadas en aquest llibre son justas? Si d' acas peca l' autor per alguna cosa, es segurament per massa riguros. En quant á ser crítich no hi ha dupte que ho es y dels que veuen clar. Zequeira, Rubalcaba, Heredia, Plácido, Ramon de Palma, Milanés, son judicats per ell ab molta justicia. Lo Marqués de Montelo, un bon senyor que no te altra debilitat que haber escrit tota la vida com un estudiant de Retórica, Briñas, Vinajeras; reclaman en va major companyia, protestan inútilment de trovarse sols. ¿Que be hi hauria vingut, per exemple, un Fornaris ó altres per l' estil! Prou compreném perquè no 'ls hi ha posat lo senyor Martin, mes, aixis y tot, si sapiguéssim que 'ns habia de sentir li diriam que, francament, nos hi fan falta. L' inofensiu Marqués de Montelo mereixia menys censuras que 'l corruptor Fornaris.

Ahont trovém deficient l' autor, y es una llástima, es al parlar de Luáces. Quants coneixen la poesia cubana de Cuba estant, se desfan en elogis de Luáces, que anomenan *lo Fray Lluís de Leon cubá*. A Espanya Luáces es casi completament desconegut. ¿No tocava al senyor Martin una presentació en regla, ferne una crítica detinguda y donarne abundants fragments de mostra?—A.

CERTAMEN DEL CENTRO DE LECTURA DE REUS. 1884.

Encara quan l' últim Certámen del Centro de Lectura de Reus, no hagués produhit altra cosa que *L' anima enamorada*, un poema premiat y original de nostre company de redacció Apéles Mestres, ben satisfets podrian estar los organisadors de la festa literaria en que tant generosametn s' han ofert premis metálichs d' importáncia. Es *L' Anima enamorada* una d' aquellas obras que deu cridar la atenció dels literats estudiosos per lo nova, lo excepcional que es dintre de la Espanya moderna (L' AVENS no vol oblidar que es espanyol). Quan

la forsa d' idealisació s' ha fet tan rara entre nosaltres, (com en altres països llatíns) no deixa de sorprendre lo trovarse ab un poema qual principal lloch de l' acció es l' espay y quals personatjes son l'ànima d'una cortesana, un àngel, y dos enamorats que semblan fills de la fantasia de Gøethe. Aquests quatre personatges sols, presentats y moguts ab gran habilitat per lo senyor Mestres, desenrotllan tot lo poema inspirant al lector no aquell interes pueril en que fundan totas sas esperansas los que no son prou artistas, sinó una simpatia y una emoció exquisidas que cercarán sempre las personas de bon gust. *L' Anima enamorada* es un poema pera poetas; es una ànima aristocrática que desdenya la popularitat; en son romiatje per l' espay no deu deturarse més que allà ahont trovi un cor que sofreixi en pau los tormentes del amor y 'ls beneixi. Aixó no obstant, ó, mes ben dít, per aquesta mateixa rahó, la obreta del senyor Mestres es d' un mèrit superior y reclama un bon lloch en la literatura catalana, no un reconet il·luminat á mitja llum, ahont sápigam que existeix unas quantas ànimas enamoradas y altres tantas intel·ligèncias imparcials y escullidas. Res hi vol dir pera la importància del poema sa curta extensió. Obras mestras hi ha en totas las nacions que provan ben clarament ab sa brevetat que la glòria no 's ven á tant la cana. Lo poema del senyor Mestres te pera aquesta glòria sòlida no dispensada per las multituds sinó per los crítichs una gran qualitat que á Catalunya passa c...si be com á un defecte: no es una obra d' aspecte catalá sinó universal. Ara be, aquest era 'l somni daurat que Gøethe, lo gran crítich-poeta, volia realisar en sa pàtria, aquesta la aspiració de las mes altas intel·ligèncias. *L' ànima enamorada*, donchs, es digne de estudi per part de la crítica y no du tèm que 'i dia que son autor la dongui á llum per conta propia y d' un modo independent d' altres autors y composicions, sera rebuda ab l' aplauso que 's mereix.

Del mateix Apèles Mestres figura en lo volúm del certámen de Reus un *idili* que es bella mostra de la flexibilitat d' inspiració que posseheix lo distingit dibuixant-poeta quals travalls han pogut admirar tantas voltas los lectors de L' AVENS. Tot lo que *L' ànima enamorada* te de ideal, d' eterea, te de vivent, ce terrestre l' idili qual títol es *Lo Rey y 'l pastor*. Lo mes marcat naturalisme d' expressions s' hi nota en ell y es curiosa la comparació del idili ab lo poema. La impressió que aquell deixa, en conjunt, es la de senzilles y mestria.

Crida també la atenció, entre altres obras de ménos importància, un drama de D. Frederich Soler titulat *Batalia de Reynas*. Lo nom del autor es la millor garantia de las qualitats que ofereix lo nou drama. Lo jurat del Certámen lo cal·lifca dihent que en ell no se sab que admirar més, si lo enginyos de la trama, l' estudi de las passions, la pintura dels caràcters ó la energia y galanura de la forma.

Mereix també una menció, encara que ab algunas reserves, *Las crisis de Baldomero Fuentes*, quènto ó noveleta escrita en travallada lléngua castellana. Obeheix á un propòsit altament recomenable, mes s' hi veu en ella massa clarament que l' autor es un escriptor de notables qualitats pero no un novelista.

A.

ERRADAS

PÁG.	RATLLA	DIU	DEU DIR
61	3	remosos	recursos
»	10 y 11	Nostra Senyora	Nostre Senyor
»	24	veniament	néciament
149	39	còmich	cínich
150	11	nom de	lo nom de
151	12	escriurém	escriuriam
»	13	bota	bôta
»	14	pel	pèl
160	11	brotan	brollan
161	6	nacre mareperla	nacre
163	2	eje	eix
174	1	semblären	semblaràn
176	43	comercial	convencional
182	1	Lo cami	La cansó
213	2 (poesia)	Petofñ	Petofñ
»	4 »	una perleta d' ell	una perleta d' ell;
255	33	la	sa
»	35	non	nous
»	37	ha costat	han costat
»	38	ha valgut	han valgut
256	26	jochs	tochs
299	24 (Col. 2.ª)	te duré à n' al cel que tan esperas	te duré à n' al cel que esperas
300	30 (» 1.ª)	feya eixí lo toch matinal	feya eixí 'l toch matinal
333	18	y 'ls núvols que s' aixecan per los tem- ples	y 'ls núvols que s' aixecan per lo tem- pis
»	19	rodant fins à la volta de mont front	rolant fins à la volta de mon front
363	16	grossa	grassa
364	32	brunzent	ruhent
365	19	color	calor
»	33	bestia	bestial
383	2 y 3	retorsan	retorran
384	última	alé	aler
389	4 y 5	d' un cantó <i>Depressa y lo Fossar de las Moreras romans que son</i>	d' un cantó lo romans <i>Depressa y Lo Fossar de las Moreras que son</i>
391	27	m:sa	nuesa
427	23	κοιμητηριον	κοιμητηριον
442	4 (nota)	adjunts	apunts
455	26	mort à Barcelona	mort en un combat naval y que 's supo- sa enterrat son cos à Barcelona
467	22	de la tardor a's camps	de la tardor als camps
»	23	de munt de sas espatillas	de munt de sas espatillas
471	34	ó	oh!
526	20	endú ya	enduya
»	27	que feya dir	que 's feya dir
534	13, 14 y 15	—Papa! papa! Al mateix moment se sentiren crits que venian de un quarto de per allí vora.	Al mateix moment se sentiren crits que venian de un quarto de per allí vora. —Papa! papa!
545	8	crets	certs